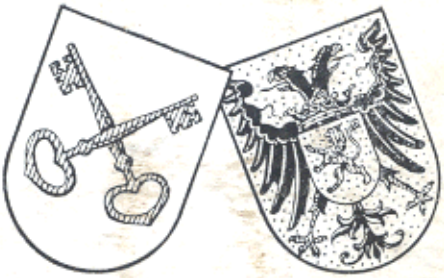
Leidsch Jaarboekje.

E. A. PRINS — AARLANDERVEEN.
1922.

JAARBOEKJE

JAARBOEKJE

VOOR

GESCHIEDENIS EN OUDHEIDKUNDE

VAN

LEIDEN EN RIJNLAND

TEVENS ORGAAN VAN DE
VEREENIGING „OUD-LEIDEN"

1921-1922

(ACHTTIENDE JAARGANG).

AARLANDERVEEN ~ E. A. PRINS

EEN WOORD VOORAF.

Het thans gereedgekomen jaarboekje moet dienst doen voor twee jaren: de hooge drukkosten van het vorige deel maakten het onmogelijk in 1921 een nieuwen jaargang te laten verschijnen. Het verheugt ons echter dit jaar weer een jaarboekje aan de leden van Oud-Leiden te kunnen aanbieden. Het verschijnt bij een nieuwen uitgever, dien wij erkentelijk zijn voor de goede zorgen die hij aan het uiterlijk van het boekje heeft willen besteden. Wij hopen dat ook de inhoud den lezer welkom zal zijn en wij danken onze medewerkers zeer voor de door hen afgestane bijdragen. Moge ook deze jaargang bij velen belangstelling vinden.

DE REDACTIE.

Vereeniging „OUD-LEIDEN".

Verslag over de jaren 1920 en 1921.

De hoop uitgesproken in het verslag over 1919, dat er weer beter tijden, ook voor onze Vereeniging, zouden aanbreken is niet verwezenlijkt. — Verleden jaar was het de toestand der geldmiddelen, of liever gezegd waren het de hooge kosten die de uitgaaf van een jaarboekje zouden medebrengen, die maakten dat voor de eerste keer het jaarboekje niet kon verschijnen. Dit jaar durfden het Bestuur en de Redactie het wederom aan, daartoe in de gelegenheid gesteld door een schappelijke aanbieding van een nieuwen uitgever.

Mede als gevolg der tijdsomstandigheden ging het ledental aanzienlijk achteruit en daalde het onder de 150. Het is zeer te wenschen dat het nieuwe jaarboekje vele nieuwe leden zal trekken, want anders ziet de toekomst van Oud-Leiden er verontrustend uit. — Zonder de noodige geldmiddelen toch, kan eene vereeniging als de onze niets tot stand brengen of ondernemen, en zou ze onherroepelijk moeten verdwijnen. — Laat dus een ieder die wat voor Leiden en zijn geschiedenis gevoelt trachten eenige nieuwe leden aan te brengen, opdat het ledental niet alleen weer het oude getal van 170 bereikt, doch dat van 200 overschrijde.

Aangaande de winterlezingen zij in herinnering

gebracht, dat op 18 Maart 1920 Prof. Dr. A. Eekhof de aanstaande Pilgrimfathers-herdenking inluidde met eene lezing over dit onderwerp, verduidelijkt door lichtbeelden. Op 29 April 1921 kwam Prof. Dr. J. Huizinga tot ons met een doorwrochte voordracht over „Iets uit de geschiedenis der kleederdrachten". Eindelijk zij nog vermeld dat op 16 December 1921 de Heer Felix Driessen ons verplichtte met een lezing over „Chitsen papieren", zulks aan de hand eener zeer belangwekkende tentoonstelling zijner chitsen. Den dag daarop stelde de Leidsche Katoenmaatschappij den bezoekers der lezing in de gelegenheid in hare afdeeling Drukkerij te zien, wat de techniek op dit gebied bereikt heeft.

Op den 4den November 1921 werd den leden onzer Vereeniging de gelegenheid geboden het nieuwe museumgebouw, grenzende aan de Lakenhal, te bezichtigen.

Excursies werden in deze jaren niet ondernomen, daar de deelname bij vorige excursies zoo gering gebleken was; hetgeen niet wegneemt dat ons Bestuur op dit punt diligent blijft.

HET BESTUUR.

STATUTEN

Overgenomen uit „Bijvoegsel tot de Nederlandsche Staatscourant" van Donderdag 5 April 1906. no. 80.

VEREENIGING : Oud-Leiden, te Leiden.

1. De vereeniging Oud-Leiden is gevestigd te Leiden en stelt zich ten doel de bevordering van de kennis van en de belangstelling in de geschiedenis van Leiden en omstreken en het behoud der aldaar nog aanwezige bouwwerken en voorwerpen, belangrijk voor de locale en kunstgeschiedenis.

2. Zij tracht dit doel te bereiken door :

a. het houden van voordrachten en tentoonstellingen, het uitgeven van geschriften en het steunen van pogingen door anderen in den geest der vereeniging ondernomen:

b. het steunen van de pogingen van de commissie voor het stedelijk museum tot het bijeenbrengen van voorwerpen, belangrijk voor de geschiedenis van Leiden en omstreken:

c. het verzamelen van gegevens over in Leiden en omgeving nog aanwezige oude gebouwen en historische voorwerpen.

3. Lid der vereeniging is elk die zich hiertoe bij het bestuur opgeeft en de vastgestelde contributie betaalt.

Lid-begunstiger is elk die eene contributie betaalt van minstens *f* 10.— of een bedrag in eens van minstens *f* 100.—.

4. De contributie der gewone leden bedraagt minstens *f* 2.50 per jaar. Het vereenigingsjaar Loopt van 1 Januari tot 31 December. Het bestuur kan correspondeerende leden benoemen buiten Leiden woonachtig. Deze betalen geene contributie, doch hebben gelijke rechten als de leden, behalve ten opzichte van de door de vereeniging uit te geven werken.

5. De leden hebben recht van toegang tot alle ledenvergaderingen en door de vereeniging te houden tentoonstellingen. Zij ontvangen de door of met steun van de vereeniging uit te geven werken gratis of tegen verminderd tarief.

De correspondeerende leden genieten alleen van deze laatste bepaling indien zij de voor de gewone leden vastgestelde contributie betalen.

6. Het bestuur bestaat uit minstens 5 leden, op de binnen de 3 eerste maanden van het jaar te houden algemeene vergadering door de leden te benoemen.

Zij nemen voor één jaar zitting, doch zijn terstond herkiesbaar.

In die jaarvergadering wordt verslag gedaan van het afgeloopen vereenigingsjaar en rekening en verantwoording afgelegd.

7. Naast de door de algemeene vergadering te benoemen bestuursleden kunnen zitting nemen : een lid aan te wijzen door burgemeester en wethouders van Leiden en ei-n lid aan te wijzen door het collegium van het Leidsch Studentenkorps. Deze 2 bestuursleden rnoeten lid zijn der vereeniging.

8. Het bestuur benoemt uit zijn midden een voorzitter, een ondervoorzitter, een secretaris en een penningmeester en regelt onderling de werkzaamheden.

9. De inkomsten der vereeniging bestaan uit contributies, giften in eens, entrées op te houden tentoonstellingen en opbrengst van uit te geven werken.

10. De vereeniging wordt aangegaan voor den tijd van 29 jaren en 1 1 maanden te rekenen van den dag van oprichting, zijnde 5 November 1902.

11. Niet in deze statuten voorziene gevallen worden door het bestuur beslist.

12. Wijzigingen in deze statuten mogen alleen gebracht worden door besluit van de meerderheid der leden aanwezig op de algemeene vergadering, nadat het voorstel hiertoe minstens eene week te voren aan de leden is medegedeeld.

Deze wijzigingen treden eerst in werking nadat hierop de koninklijke goedkeuring is verkregen.

Bij ontbinding der vereeniging wordt bij het ontbindingsbesluit geregeld op welke wijze gehandeld zal worden met de eventueel in het bezit der vereeniging zijnde voorwerpen. Het archief wordt aan het gemeentebestuur van Leiden aangeboden ter plaatsing in het gemeentearchief, en het eventueel aanwezig batig saldo, na aftrek van alle lasten, wordt aangeboden aan de gemeente Leiden, om te strekken tot aankoopen ten behoeve van het stedelijk museum, behoudens de inachtneming voor de voorschriften van art. 1702 B. W.

(Volgen de onderfeekeningea.)

Goedgek. bij Koninkl. besluit dd. 14 Maart 1906, n". 50

Mij bekend,

De Minister van Justitie,

E. E. VAN RAALTE.

Vereeniging „OUD-LEIDEN".

Bestuur :

Dr. L. Knappert, *Voorzitter.*
Mr. Dr. J. C. Overvoorde, *Onder-Voorzitter.*
S. J. Le Poole L.Gz., *Secretaris* (Witte Singel 36).
H. Th. van Steeden, *Penningm.* (Rijnsb. weg 69).
Felix Driessen.
Ds. J. A. Prins.
Aug. L. Reimeringer.
J. C. van der Minne.

Commissie voor de Redactie van het Jaarboekje :

Dr. G. J. Boekenoogen, *Voorzitter.*
W. J. J. C. Bijleveld, *Secretaris.*
Dr. L. Knappert.
Mr. Dr. J. C. Overvoorde.
S. J. Le Poole L.Gz.

Ledenlijst der Vereeniging „Oud-Leiden".

Mr. P. J. M. Aalberse.
Mr. J. H. Abendanon.
J. Baak.
Mr. A. van de Sande Bakhuyzen.
Dr. H. G. v. d. Sande Bakhuyzen.
J. M. van Beek.
Jhr. H. Beelaerts van Blokland.
Jhr. Mr. W. A. Beelaerts van Blokland.
Dr. A. Beets.
Jhr. A. A. D. Berg.
D. Beuth.
Dr. N. J. Beversen.
Mevr. B. J. W. Bijleveld-van der Vliet.
W. J. J. C. Bijleveld.
Dr. T. Bijleveld.
A. M. de Blauw.
Dr. P. J. Blok.
Mr. D. van Blom.
H. W. Blöte.
Dr. G. J. Boekenoogen.
J. Th. Boelen.
J. E. Bollin.
Dr. M. P. Kingma Boltjes.
Mej. Mr. G. Breesnee.
W. C. Brouwer.
Dr. J. Bruining.
Lourens Bosch.
Mr. P. E. Briët.
Burgersdijk en Niermans.
W. van Rossum du Chattel.
J. W. 0. Clant.
Mr. H. M. A. Coebergh.
Mr. J. A. F. Coebergh.
H. van Cranenburgh.

P. van Cranenburgh.
Dr. C. A. Crommelin.
F. A. Dee.
J. A. A. Dooi.
Felix Driessen.
J P. Driessen.
Dr. P. Aug. Driessen
Mevr. Wed. P. L. C. Driessen.
Dr. A. H. van Eck.
Dr. A. Eekhof.
H. Eerdbeek.
Mr. A. van der Elst.
Mr. J. W. Enschedé.
J. G. van Es.
Mr. H. ten Cate Fennema.
Mej. H. J. de Fremery.
Dr. H. D. van Gelder.
G. Gerlings.
Jhr. Mr. Dr. N.C. de Gijselaar.
Jhr. Mr. P. van der Goes.
F. Gordon.
J. G. M. van Griethuysen.
Mej. A. E. Groll.
D. Hartevelt H. Cz.
Mr. J. E. Heeres.
J. W. Henny.
Mr. A. L. Hermans.
Dr. D. C. Hesseling.
Dr. J. van der Hoeve.
Mr. E. L. Th. Hoogenstraaten.
Mr. P. A. Pijnacker Hordijk.
Dr. J. Huizinga.
Dr. C. Snouck Hurgronje.
Dr. C. J. A. van Iterson.
H. J. Jesse.
Mevr. Wed. Jonker-Lapère.
Dr. G. Kalff.
Dr. P+ Th. L. Kan.
Jhr. A. G. F. van Kinschot.
J. Kloos.
H. H. van der Kloot Meyburg.
Dr. L. Knappert+
Mej. C. Korsse.
S. H. Koster.
A. De Koster Jr.
Mevr. A. C. Krantz-van Dijk.
D. F. Krantz.
H. E. Stenfert Kroese.
Dr. J. E. Kroon.
J. de Lange.
Dr. C. S. Lechner.
W. A. Leembruggen.
Joh. van Leeuwen.
F. A. Liefrinck.
Mr. J. C. van der Lip.
Mr. W. de Loos.
F. E. Meerburg.

J. P. Mulder.
Dr. J. W. Muller.
Mej. N. H. Nederburgh.
G. W. J. Neeb.
Dr. H. M. van Nes.
M. Kamerlingh Onnes.
Dr. H. Oort.
A. W. Overvoorde.
Mr. Dr. J. C. Overvoorde,
Mr. C. P. D. Pape.
C. Peltenburg.
Mej. A. G. Pitlo.
H. van Poelgeest.
Mej. C. J. Le Poole.
S. J. Le Poole L.Gz.
Mr. N. W. Porthumus.
Dr. F. van Praag.
Dames Prins.
Ds. J. A. Prins.
W. M. C. Regt.
Aug. L. Reimeringer.
Mej. G. B. C. van Rhijn.
Jhr. C. C. Röell.
Dr. Ph. S. van Ronkel.
H. D. Sala.
W. Samsom.
J. F. K. Sanders.
H. M. Sasse.

W. A. A. J. baron Schimmelpenninck van der Oije.
Mej. Dr. C. Serrurier.
A. Smits.
H. Th. van Steeden.
G. J. Stoop.
Mevr. Wed. Dr. L. J. Suringar—Muntendam.
Mr. H. A. Sypkens.
J. F. Teunis.
G. F. Théonville.
Dr. M. W. de Visser.
Mr. W. Vissering.
Mr. W. van der Vlugt.
Dr. J. Ph. Vogel.
Dr. J. A. Volgraff.
Mej. Ch. van Vollenhoven.
Mr. M. B. Vos.
Mr. Egbert de Vries.
F. G. Waller.
P. A. Wernink.
Mej. A. M. Weydung.
W. F. Verhey van Wijk.
R. de Wilde F.Gz.
H. K. W. Wrede.
J. Zaalberg.
Dr. J. Zaaijer.
Mevr. Wed. Zaaijer-Scholten.

KORTE KRONIEK

VAN

LEIDEN EN RIJNLAND+

Januari 1920.

1 De firma J. C. Zaalberg & Zoon bestaat 150 jaar.

De heer C. Kouw, instrumentmaker aan de Sterrenwacht, verlaat den rijksdienst, na 58 dienstjaren. Tevens was hij 38 jaren voorzitter van de afd. Leiden van het Alg. Ned. Werklieden-Verbond

Leiden wordt door de annexatie van gedeelten der gemeenten Leiderdorp, Oegstgeest en Zoeterwoude 5000 ingezetenen rijker.

13 Mr. W. van der Vlugt 40 jaren hoogleeraar.

23 Overlijden van Ds. W. Briët, rustend predikant der Ned.-Herv. Gemeente alhier.

27 Overlijden van den heer H. J. van Nouhuys, voorheen directeur van de Stoomboot-Mij. „de Volharding" en der voormalige zweminrichting „Rijnzicht" aan het Galgewater.

Februari 1920.

1 De heer P. C. A. M. Wop benoemd tot burgemeester van Zoeterwoude.

4 Mr. H. B. Greven 40 jaren hoogleeraar.

7 Het Leidsche Studentencorps schaft den verplichten groentijd af en stelt daarvoor in de plaats het „patronaat".

De heer J. Varkevisser te Katwijk treedt af als secretaris dier gemeente.

8	Dies Natalis der Hoogeschool. Rede van den rector-magnificus Prof. Nieuwenhuis over: De mensch in de werkelijkheid.
13	De heer J. J. Masijk Huyser van Reenen, eertijds lid van den gemeenteraad, bereikt den 90-jarigen leeftijd.
19	Het Katwijksche bootje wordt opgeheven.
21	De heer D. A. Doyer, inspecteur der registratie en domeinen, benoemd tot bewaarder van de hypotheken en het kadaster.
23	Dr. K. Sneyders de Vogel, lector alhier, benoemd tot hoogleeraar in de Fransche taal- en letterkunde te Groningen.

Maart 1920.

3	Prof. Dr. W. Storm van Leeuwen aanvaardt zijn ambt als hoogleeraar in de pharmacologie.
6	De heer J. G. M. van Griethuysen bedankt als burgemeester van Voorhout.
	Overlijden van den heer F. H. van Wichen, burgemeester van Alkemade en lid van de Eerste Kamer.
8	De heer Th. M. de Waal, stationchef alhier, 40 jaar in dienst der H. IJ. S. M.
9	De Rijksuniversiteit+manege op de Kaiserstraat in beteren staat hersteld en weer in gebruik genomen.
11	Het graf van Dr. J. P. Heije te Abbenes hersteld.
13	Hôtel Levedag op de Breestraat wordt na een 45-jarig bestaan opgeheven.

MAART 1920.

15-19 Indische week vanwege den Academischen Senaat

17 Lezing van Prof. Eekhof voor de Vereen. Oud-Leiden over de Pilgrim Fathers.

Huldiging van Mej. M. van Geer, secretaresse van het ontbonden Steuncomité 1914.

20 Benoemd tot gewoon hoogleeraar in de geneeskunde Prof. Dr. P. Th. L. Kan en Prof. Dr. D. A. de Jong, beiden thans buitengewoon hoogleeraar,

21 Overlijden van den heer G. van Driel, bouwkundige en leeraar van het Genootschap M. S. G.

25 Prof. Dr. H. Kamerlingh Onnes benoemd tot eerelid van de Chemical Society te Londen.

April 1920.

1 Het eerste nummer van de Nieuwe Lcidsche Courant verschijnt.

F. F. Baron de Smeth, burgemeester van Sassenheim, vraagt ontslag.

3 Overlijden van Jhr. M. B W. des Tombe, notaris alhier.

4 D. J. de Haas 65 jaren in dienst bij de firma J. J. Krantz & Zoon.

6 De heer W. J. H. J. M. Keyzer benoemd tot burgemeester van Stompwijk en Veur.

7 De heer A. W. van den Heuvel, chef-commies bij de H. IJ. S. M., verlaat den dienst, na 30 jaren dienst te Leiden.

7	De nieuwe Kiezerslijst wordt verkrijgbaar gesteld voor f 82.50 per exemplaar!
	@verlijden van Prof. Dr. Hector Treub, voorheen hoogleeraar alhier.
14	Ds. G. Th. Smit te Rijnzaterwoude preekt afscheid.
16	Jhr. H. E. Teding van Berkhout gekozen tot hoofdingeland van Rijnland.
17	De heer M. D. Horst benoemd tot conservator bij de pathologie.
19	Burgemeester Visser te Alphen a. d. Rijn viert zijn 40-jarig ambtsjubileum.
21	Overlijden van Prof. Dr. P. D. Chantepie de la Saussaye, voorheen hoogleeraar alhier.
22	De Autodienst Leiden-Boskoop hervat.
23	Onthulling der De Gijselaar-bank.
26	Prof. Dr. H. Kamerlingh Onnes benoemd tot lid der Kon. Academie van Wetenschappen te Kopenhagen.

Mei 1920.

5	Inwerkingtreding der winkelsluiting te 8 uren (des Zaterdags te 11 uren) 's avonds.
8	De heer P. Werkman, leeraar alhier, benoemd tot Officier de l' Instruction publique.
10	De heer C. van Heesen benoemd tot gemeentesecretaris te Boskoop.

MEI 1920.

12 De heer P. Renier, adjudant-onderofficier, ontvangt de gouden medaille voor 36-jarigen trouwen dienst.

14 De heer E. de Groot te Noordwijk herdenkt zijn 45-jarig secretarisschap dier gemeente.

28 Leidsche Orientalisten stichten het Oostersch Genootschap in Nederland.

Prof. Dr. H. Kamerlingh Onnes benoemd tot lid van de Nat. Academie van Wetenschappen te Washington.

Juni 1920.

De heer G. W. Kokxhoorn. gemeente-ontvanger, herdenkt zijn 50-jarig ambtsjubileum.

Concert van 150 Berlijnsche kinderen in de Stadszaal.

3 De heer A. G. Delen te Alkemade treedt in functie als gemeentesecretaris.

7 Prof. W. C. de Graaff, hoogleeraar in de pharmacographie, geeft afscheidscollege.

9 Het godgeleerd Studenten-gezelschap „Beréschit" bestaat 100 jaar.

10 Installatie van burgemeester G. Bulten te Voorhout.

11 Prof. Dr. H. Kamerlingh Onnes benoemd tot correspondeerend lid van de afd. Natuurk. Wetensch. der Academie van Wetenschappen te Parijs.

Installatie van burgemeester L. H. M. J. Vosters te Alkemade.

Mej. Dr. A. Prins benoemd tot privaat-docent in de analytische scheikunde.

JUNI 1920.

16 Overlijden van Mgr. N. J. Smeulders, pastoor te Warmond en deken van Noordwijk.

19 Het Natuurkundig Gezelschap bestaat 50 jaar.

25 „Arena Studiosorum" bestaat 90 jaar en houdt wedstrijden.

28 Opening der Zaterdagavondmarkt op de Visch- en Botermarkt.

29 Het Leidsche Leesgezelschap „Tot Nut en Genoegen" bestaat 75 jaar.

30 Prof. Dr. G. J. W. Koolemans Beynen aanvaardt zijn ambt als buitengewoon hoogleeraar in de tropische geneeskunde.

Verkiezing Gemeenteraad: gekozen: S.C. Baart-Braggaar, A. Bisschop, J. A. Bots, C. E. Dubbeldeman- Trago, M. Dubbeldeman, Mr. D. A. van Eck, Dr. B. D. Eerdmans, F. Elkerbout, T. Groeneveld, J. A. van Hamel, B. Heemskerk, B. J. Huurman Dz., D. M. Kuivenhoven. Dr. J. A. N. Knuttel, J. de Lange, Mr. J. C. van der Lip, J. B. Meynen. A. Mulder, A, J. Oostdam, W. Pera, Mr. C. W. van der Pot Bz., J. P. de la Rie, D. J. Rotteveel, J. F. K. Sanders, A. J. Schonevcld, J. Splinter Gz., J. J. van Stralen, Th. F. C. Stijnman, K. D. Sytsma, Jac. Wilbrink, Th. Wilmer.

Juli 1920.

1 De heer J. M. van Beek, pastoor der Oud-Katholieke Gemeente alhier, legt zijn ambt neer.

4 Ds. G. H. Beekenkamp wordt bevestigd in de Pieterskerk.

12 Opening van de nieuwe Universiteitsbibliotheek.

15 Eervol ontslag verleend aan den heer 0. C. van Hemessen, veldwachter te Woubrugge.

16 Officieele opening der Gemeentelijke Drinkwaterleiding te Noordwijk.

22 Den heer F. A. Verster van Wulverhorst eervol ontslag verleend als administrateur bij 's Rijks Museum van Natuurl. Historie.

27 Prof. Dr. A. Einstein, van Berlijn, benoemd tot buitengewoon hoogleeraar in de natuurkunde.

Overlijden van den heer G. D. Niermans, lid der firma Burgersdijk en Niermans.

28 Het Bijpost- en telegraafkantoor in de Plantage wordt verplaatst naar Heerengracht 25.

30 De heer J. P Gouverneur benoemd tot burgemeester van Sassenheim.

Augustus 1920.

16 De Zeereerw. heer C. J. Thoman, pastoor te Wassenaar, herdenkt zijn 40-jarig priesterfeest.

17 De Zeereerw. Heer H. C. J. Bakker, pastoor te Langeraar, eveneens.

Te Leimuiden wordt een meerval gevangen van 27 pond.

27 Verschijning van „Leiden Oud en Nieuw". penteekeningen van stadsgezichten door Ch. F. H. Dumont.

30 De werkliedenvereeniging „Eendracht zij ons Doel" bestaat 40 jaar.

AUGUSTUS 1920.

30	Benoemd tot Ridder in de Orde van den Ned. Leeuw: Prof. Jhr. Mr. Dr. W. J. M. van Eysinga, Prof. Mr. C. van Vollenhoven, en tot Ridder in de Oranje-Nassauorde: Pater R. C. H. Bouters.
29-2 Sept.	Herdenking van het vertrek der Pelgrimvaders van Leiden naar Noord-Amerika in 1620.
31	Ringrijderij op het Schuttersveld.

September 1920,

1	Inwijding van de 3de R.-K. parochiekerk te Noordwijkerhout.
	De Heer P. H. van der Togt 40 jaar werkzaam aan het Academisch Ziekenhuis.
	Te Katwijk-aan-Zee wordt een groote, levende zeehond gevangen.
7	De vier aftredende wethouders worden herkozen.
13	Internationale hondententoonstelling in Zomerzorg.
	Ds. H. van Druten, Ned.-Herv. predikant te Rijnsburg, preekt na bijna 40-jarigen dienst aldaar afscheid.
16	Dr. H. D. van Gelder, lector in het Perzisch en Turksch, vraagt eervol ontslag.
17	Het Tehuis voor schoolgaande kinderen wordt opgeheven.
20	Overdracht van het rectoraat der Universiteit door Prof. Dr. A. W. Nieuwenhuis aan Prof. Dr. R. P. van Calcar.
24	Dahlia-tentoonstelling in de Stadszaal.

SEPTEMBER 1920.

29 Begin der Leidsche winkelweek.

30 Aan Kapitein van Blarkom wordt voor het front der troepen de Oranje-Nassauorde met de zwaarden uitgereikt.

October 1920.

1 Prof. Dr. S. G. de Vries treedt af als secretaris van de Mij. der Ned. Letterkunde na bijna 25-jarigen dienst

2 Bij Noordwijk-aan-Zee strandt het Engelsche s.s. „Armistice", uitgevaren van Londen naar Hamburg.

De Heer J. W. P. Licht 40 jaren afslager bij de Vereeniging van Leidsche Notarissen. Hem wordt de eeremedaille in zilver der Orde van Oranje-Nassau toegekend wegens zijn 50-jarigen dienst bij het notariskantoor Coebergh.

Den adjudant-onderofficier J. Ebbink wordt de medaille der Orde van Oranje-Nassau met de zwaarden verleend.

3 Bevestiging van Ds. S. Voorsteegh als predikant bij de Ned.-Herv. Gemeente te Katwijk-aan-Zee.

Bevestiging van Ds. W. M. le Cointre als predikant bij de Geref. Kerk te Woubrugge.

4 Viering van den 3den October; groote optocht, voorstellende de Volkeren der Aarde.

7 Aan Ds. M. Kramer wordt eervol ontslag verleend als directeur van het Brandstoffenbureau. district Leiden.

8 Inwijding van het vaandel der Leidsche Burgerwacht in de Stadszaal.

OCTOBER 1920

8 Inauguratie van de nieuwe leden van het Leidsche Studentencorps.

9 Den heer R. Riphaagen, ruim 40 jaren godsdienstonderwijzer bij de Ned.-Herv. Gemeente alhier, wordt eervol ontslag verleend.

15 De heer J. Ouwejan 40 jaren ambtenaar bij Gemeentewerken.

30 De Pedel F. A. Dee legt na 48-jarigen dienst zijn betrekking neer. Hij wordt daarbij door den Academischen Senaat gehuldigd.

November 1920.

1 Het oude Posthuis aan de Postbrug onder Sassenheim brandt tot den grond toe af.

3 Den heer D. J. Noest, amanuensis bij het Anatomisch Kabinet, verkrijgt de eeremedaille in zilver der Orde van Oranje-Nassau.

9 De Schoolbioscoop treedt in werking in het Luxor-Theater.

10-12 Ruiterfeest in de manege der Doelenkazerne, voor een liefdadig doel.

12 Overlijden van Pastoor W. A. van Haalen te Noordwijkerhout.

13 Overlijden van den heer L. Maas, oud-commandant der Leidsche Brandweer.

15 Mej. C. B. Renaud 40 jaren werkzaam aan de meisjesschool 2de klasse op de Breestraat, laatstelijk als hoofd dier school.

18 Leidsche dierenweek, uitgaande van de Vereen. tot bescherming van dieren.

19 Comenius-herdenking in het Groot-Auditorium ; lezing van Prof. Drtina uit Praag.

25 Overlijden van den heer F. van Romburgh, secretaris van de afd. der Mij. van Tuinbouw en Plantkunde.

December 1920.

1 Prof. Dr. E. D. van Oort, directeur van het Museum voor Natuurl. Historie, aanvaardt zijn ambt als buitengewoon hoogleeraar.

4 Overlijden van den heer W. C. Mulder, bouwkundige hier ter stede.

8 Opening der bijzondere leeskamers van de juridische en de letterkundige faculteit in de Universiteitsbibliotheek.

10 Overlijden van den heer J. A. van der Valk Bouman, hoofdambtenaar ten stadhuize.

11 Overlijden van Mr. P. M. von Baumhauer, leeraar in de staatswetenschappen.

15 Opening van de nieuwe Warmonderhekbrug.

27 De heer C. van der Graaf, hoofd eener school te Voorschoten, neemt afscheid na 46-jarigen dienst.

Opening van de vernieuwde brug over de Woudwatering te Woubrugge.

31 De heer R. Pronk, hoofdinspecteur van politie, neemt na 37-jarigen dienst afscheid.

Januari 1921.

1	De heer F. G. Rosier, hoofd der afd. Algemeene Zaken ter gemeentesecretarie, herdenkt zijn 40-jarigen dienst.
12	Prof. Dr. G. A. Hazeu aanvaardt zijn ambt als hoogleeraar in het Javaansch.
15	De Onderofficieren-Vereeniging „Door Vriendschap Verbonden" bestaat 60 jaar.
17	Overlijden van Prof. Mr. S. J. Fockema Andreae, oud-hoogleeraar.
21	Afscheid van den heer G. F. Dumont als leeraar in de aardrijkskunde aan de H. B. S. voor Jongens.
	Opening van de leeskamer der theologische faculteit in de Universiteitsbibliotheek.
22	De heer J. van Leeuwen 60 jaar borstelmaker bij de firma Mizee.
	De heer J. ten Brink verkrijgt eervol ontslag als watermolenaar onder Hazerswoude na 65-jarigen dienst.
27	Overlijden, ten gevolge van een ongeluk, van den heer J. P. de la Rie, grossier in sigaren en lid van den Gemeenteraad.

Februari 1921.

4 - 6	Pluimveetentoonstelling in de Stadszaal.
8	Dies Natalis der Hoogeschool. De rector-magnificus Prof. van Calcar houdt een rede over : De ontwikkeling en beteekenis der moderne bacteriologie.

13 Ds. J. Hoogenraad herdenkt zijn 40-jarige ambstbediening.

De heer W. F. Verhey van Wijk 50 jaar lid der firma Gebr. van Wijk, fabrikanten te Leiden.

14 Mevr. Driessen- von Forckenbeck wordt 90 jaar.

20 Overlijden van den heer W. F. Hofkes, commies lste kl. bij den Burgerl. Stand, secretaris van het college van zetters en van het Genootschap „Kennis is Macht".

21 Overlijden van Mr. D. van Riessen, oud-notaris te Katwijk.

23 Overlijden van den heer G. Boon, wethouder van Oegstgeest.

28 Dr. J. S. G. Gleuns verkrijgt eervol ontslag als leeraar in de wiskunde aan het Gymnasium.

Maart 1921.

1 De heer Th. Henrard, apotheker te 's-Gravenhage, benoemd tot conservator aan 's Rijks Herbarium.

De heer D. C. van Eck, 40 jaar amanuensis aan het Pharmaceutisch laboratorium.

3 Dr. J. J. van Eck, directeur van den Keuringsdienst, in gelijke betrekking benoemd te Dordrecht.

4 Wethouder W. Pera herdenkt zijn 70sten verjaardag.

10 Openstelling van het nieuwe perron aan het spoorwegstation.

11 Eervol ontslag verleend (tegen 1 Mei) aan de Heeren H. A. Rodenburg als ontvanger der directe belastingen en E. J. W. Römer als ontvanger der invoerrechten en accijnzen.

MAART 1921.

14	Feestelijke opening van het gebouw Jeruel in de Tweede Groenesteeg.
14-18	Indische week.
16	Sluiting van den winkel der Coöperatieve Verbruiksvereeniging na het besluit tot opheffing der vereeniging.
	Aanvang der werkzaamheden voor den bouw van de nieuwe Hervormde kerk te Alphen.

April 1921.

1	De heer C. B. Duyster, organist der Pieterskerk, herdenkt zijn 50-jarig jubileum als organist.
	De heer J. W. Lau 40 jaren in gemeentedienst.
	Ds. A. Jager, remonstrantsch predikant te Boskoop, verkrijgt eervol ontslag.
5	Eerste openbare vergadering der Eerste Leidsche Schoolvereeniging.
10	Ds. J. Hoogenraad preekt afscheid na 23-jarigen dienst in de Ned.-Herv. Gemeente alhier.
14	Dr. A. M. Brouwer, rector der Zendingsschool te Oegstgeest, benoemd tot hoogleeraar te Utrecht
15	Op voorstel van B. en W. de warmwatervoorziening vanwege de gemeente geëindigd.
16	Stichting van het Pilgrim-Fathers Genootschap te Leiden.
17	Bevestiging van Ds. J. W. Groot Enzerink in de Pieterskerk.

25 De gemeenteraad besluit tot premievrij pensioen.

28 Overlijden van Prof. Dr. W. Koster Gz., oud-hoogleeraar.

29 B. en W. besluiten om de algemeene markt over te brengen van de Vischmarkt naar de Beestenmarkt.

Lezing van Prof. Huizinga voor de Vereen. Oud-Leiden over : Iets uit de geschiedenis der kleederdrachten.

Mei 1921.

1 Intrede van Ds. C. M. Luteyn van Heinenoord als Ned.-Herv. predikant te Rijnsburg.

2 De heer A. J. de Lange, hoofd der Chr. school in de Pasteurstraat, neemt na bijkans 50-jarigen dienst afscheid van het onderwijs.

1 Mei-betooging met avondoptocht.

4 J. Heusen 50 jaar in dienst bij de firma J. Scheltema Janszoon.

14 Overlijden van Prof. Dr. Th. H. Mac Gillavry, oud-hoogleeraar.

15 Overlijden van den heer M. van Wijk, sedert 1898 hoofd van de Chr. School aan den Heerensingel.

16 De Heer J. F. Hardeweg, leeraar aan de Indische Post-school te Leiden en inspecteur bij de Indische Post- en Telegraafdienst, 40 jaar in dienst van het Rijk.

22 Toezegging van beroep als predikant bij de Ned.-Herv. Gem. te Valkenburg aan Ds. S. R Hermanides te Kerk-Avezaath.

* * *

MEI 1921.

23 Heropening van het verbouwde Postkantoor

Het Museum in de Lakenhal wegens verbouwing tijdelijk gesloten.

24 Mr. A. van Gijn toegelaten als privaat-docent in de faculteit der rechtsgeleerdheid, om onderwijs te geven in de leer der financiën.

Overlijden van den heer J. Goedeljee, photograaf van de Universiteitsbibliotheek en oud-diaken der Waalsche kerk.

27 Tot rector der Ned. Zendingsschool te Oegstgeest wordt benoemd Dr F. J. Fokkema, thans zendingsdirector aldaar.

29 Ds. J. Nierstrasz, Ned.-Herv. predikant te Leiderdorp, preekt afscheid na 46-jarigen dienst, waarvan 31 jaren te Leiderdorp.

Ds. P. Hofstede te Hoogmade beroepen bij de Ned.-Herv. Gemeente te Weesp.

Toezegging van beroep naar de Ned.-Herv. Gemeente te Noordwijkerhout aan J. H. Wessel, candidaat te Rotterdam.

Juni 1921.

1 Prof. Dr. J. J. Hartman, op 14 Febr. 1921 70 jaar geworden, houdt zijn afscheidscollege.

7 Overlijden van den heer P. J. Nierman, oud-rector van het Gesticht „De Goede Herder" te Zoeterwoude.

11 Prof. Dr. P. C. Flu aanvaardt zijn ambt als hoogleeraar in de tropische geneeskunde.

JUNI 1921.

16 Overlijden van Ir. J. H. Faber te Oegstgeest, voorzitter der Huurcommissie en lid van den Rijkswoningraad.

22 De heer P. J. Mulder, boek- en steendrukker, oud-lid van den Gemeenteraad, wordt 85 jaar.

24 Officieele opening van de brug over de spoorlijn aan den overweg bij het station.

25 Overlijden van den heer W. Taat, scheepmaker te Katwijk en lid van de Kamer van Koophandel.

28 Afscheid van Ds. M. Kramer als directeur van Voordorp.

juli 1921.

Jkvr. F. van Panthaleon barones van Eck wordt na 20-jarige werkzaamheid als directrice van Hopital Wallon bij haar aftreden gehuldigd en benoemd tot ridder in de Orde van Oranje-Nassau. Zij wordt opgevolgd door Mej. A. de Kempenaer, van Arnhem.

4 Laatste promotie tot Doctor in de rechten op stellingen.

8 Afscheid van den heer P. Werkman, na 45-jarige ambtsvervulling, als leeraar in het Fransch en onderdirecteur der H. B. S. voor Jongens.

12-17 Rozententoonstelling te Boskoop.

31 Overlijden (te Velp) van den heer E. de Groot, secretaris van Noordwijk sinds 1875.

Augustus 1921.

2 Veertigjarig jubileum van den heer J. van Steenbergen bij de firma Clos en Leembruggen.

AUGUSTUS 1921.

15 Huldiging van Mr. J. A. F. Coebergh op zijn 80sten verjaardag.

27 Overlijden van Prof. Dr. H. van Gelder, hoogleeraar in de archæologie en de oude geschiedenis.

September 192 1.

12 De heer F. A. Verster van Wulverhorst wordt 95 jaar.

19 Overdracht van het rectoraat der Universiteit door Prof. Dr. R. P. van Calcar aan Prof. Dr. C. Snouck Hurgronje.

30 De Heer A. Fortgens, gedurende 40 jaren hoofd der openbare school te Hazerswoude, wordt gehuldigd met een gouden gedenkpenning.

October 1921.

Aan de 3 October Vereeniging wordt ter eere van haar 35-jarig bestaan (op 13 Mei) een nieuw vaandel aangeboden en een serenade met fakkellicht gebracht door ruim 50 Leidsche vereenigingen.

3 Herdenking van Leidens ontzet met een romantischen optocht.

11 Overlijden (te Zutphen) van den heer W. J. Suringar, oud-lid der kassiersfirma Lezwijn en Eigeman, regent van het H. Geesthuis en bestuurslid van verschillende andere instellingen+

13 Prof. Dr. F. Muller Jz. aanvaardt het hoogleeraarsambt in de Latijnsche taal- en letterkunde.

28 Opening van de nieuwe Arbeidsbeurs aan de Garenmarkt,

30 J. Prins 50 jaar in dienst bij de firma J. M. van Kempen en Zonen te Voorschoten.

November 1921.

Overdracht van het door Mr. C. P. D. Pape geschonken nieuwe gebouw voor het Stedelijk Museum aan het gemeentebestuur.

Opening van het volksbadhuis de Eendracht.

4 De schaakvereeniging Palamedes bestaat 75 jaar.

5 Aan den heer Th. C. C. Ninaber wordt eervol ontslag verleend als burgemeester van Leimuiden en Rijnzaterwoude.

18 Mr. C. W. de Vries, privaat-docent in de juridische faculteit, opent zijne lessen.

December 1921.

2 Burgemeester Jhr. Mr. Dr. N. C. de Gijselaar hervat na langdurige ziekte zijn ambt.

De heer W, Pera, waarnemend burgemeester, benoemd tot officier in de Orde van Oranje-Nassau.

De heer W. Haanstra, directeur der Kweekschool voor Bewaarschoolhouderessen, viert zijn 80sten verjaardag.

12 Mr. J. E. Boddaert 30 jaar secretaris van curatoren.

DECEMBER 1921.

20	Provinciale Staten van Zuid-Holland keuren de wijziging goed van het Reglement voor Rijnland, waardoor o. a. het accoord van het jaar ! 391 vervalt.
	Provinciale Staten besluiten f 115.000 ter leen te verstrekken aan de Vereeniging tot opvoeding en verpleging van idioten en achterlijke kinderen voor den aankoop van een terrein onder Noordwijk, ten behoeve van den bouw van een gesticht voor zwakzinnigen.
22	Aanbesteding van een kustlichttoren te Noordwijk-aan-Zee.
24	Mej. C. B. Renaud neemt afscheid als hoofd der meisjesschool in de Breestraat.
31	Afscheid van den heer N. F. Reyst als diaken van de Waalsche kerk, na 40-jarigen dienst.

Inlichtingen omtrent openbare personen en lichamen.

LEIDEN.

Burgemeester: Jhr. Mr. Dr. N. C. de Gijselaar.
Wethouders: Mr. J. C. van der Lip, J. A. Bots, J de Lange, W. Pera.
Secretaris: Mr. Dr. C. E. van Strijen.
Ontvanger: G. H. Kokxhoorn.
Archivaris: Mr. Dr. J. C. Overvoorde.
Directeur van Gemeentewerken : G. L. Driessen, ingenieur.
Commissaris van Politie: P. Stapel.
Commandant bij het 7de regt. veld-artillerie: Jhr. H. van Beresteyn, luit.-kol.
Commandant 4de regt. inf.: G. W. Fris, luit.-kol.
Inspecteur registratie en domeinen: H. W. Hannivoort
Ontvanger registratie en domeinen: R. Wessels Boer.
Bewaarder der hypotheken enz.: D. A. Doyer.
Inspecteurs directe belastingen: J. M. van der Minne, G. F. Crone, L. H. Bult, A. L. Boot, B. Formijne.
Ontvanger directe helastingen · C. A. de Stoppelaar.
Ontvanger invoerr. en accijnzen: J. C. Roest.

KANTONGERECHT.

Kantonrechter: Mr. J. Klein.
Ambtenaar 0. M.: Mr. A. van der Elst.
Griffier: Mr. J. J. Neuman de Loos.

RIJKSUNIVERSITEIT.

Curatoren: Jhr. Mr. Dr. N. C. de Gijselaar, Voorzitter. E. C. baron Sweerts de Landas Wyborgh, Mr. Dr. J. Oppenheim, Jhr. Mr. R, Feith, Mr. R. B. Ledeboer.
Secretaris van Curatoren: Mr. J. E. Boddaert.
Rector-Magnificus : Dr. C. Snouck Hurgronje.
Secretaris van den Senaat. Dr. J. P. Kuenen.
Bibliothecaris: Dr. S. G. de Vries.
Praeses Coll. Civ. Acad. Lugd. Bat. Supr. (corps): L. Rijken.
Praeses Leidsche Studentenbond: J. W. Rijkee.
Praeses Vrouwel. Stud. Vereeniging : Mej. M. van der Vliet.

Gymnasium. President-Curator : Dr. D. C. Hesseling.
Rector. Dr. N. J. Beversen.
Commissie van Toezicht **Middelbaar Onderwijs.** Voorzitter : Dr. J. Huizinga.
Directeur H. B. S. voor jongens: W. Massink.
Directrice H. B. S. voor meisjes: Mej. B. C. G. Numan.
Directeur Chr. H. B. S.: Dr. S. C. Meyering.

Inspecteur Lager onderwijs : K. Brants.
Schoolopzieners: J. Baak, S. Anema.
Commissie van toezicht en beheer **Kweekschool voor Zeevaart.** Voorzitter: Jhr. Mr. Dr. N. C. de Gijselaar.
Secretaris en Commandant: C. L. van Buren, kapt. t.z.

Predikanten. Ned. Herv. Gem. : C. Hartwigsen, M. J. Punselie, Dr. D. Plooy, Dr. J. C. S. Locher, Dr. J. Riemens, W. Th. Boissevain, G. H. Beekenkamp, J. W. Groot Enzerink, J. G. W. Goedhard.
Vrijz. Hervormden: A. van der Wissel.
Waalsche Gem.: S. Cler en L. G. M. Bresron.
Remonstr. Gem.: Dr. W. J. Lente.
Ev Luth. Gem.: J. Ph. Makkink en Ch. de Meyere.
Doopsgez. Gem.: J. Wuite.
Geref. Kerk: H. J. Kouwenhoven, H. Thomas, W. Bouwman.
Chr. Geref. Gem.: J. Jansen.
Geref. Gem.: W. den Hengst.
Herst. Apost. Gem.: Th. Segaar.

Pastoors. R. Cath.: P. L. Dessens, deken, A. J. M. Hafkenscheidt, J. H. Crombag.
Oud-Cath.: J. H. Berends.

Leeraar der Israëlietische Gem.: H. I. Cohen.

Directeur Postkantoor: D. van der Hoek.
Telegraafkantoor : J. L. Bloemen.
Stationschef: T. M. de Waal.

Leiden heeft thans ruim 66000 inwoners.

Kamer van Koophandel en Fabrieken in het district Rijnland.

Leden voor het grootbedrijf.

J. Heringa, N. C. F. van Ginkel, A. Smits, H. Tieleman, Th. C. F. Steijnman, P. A. de Gooyer, P. A. Wernink, P. Boot Sr.. J. F. X. Sanders, allen te Leiden, P. Meerburg te Katwijk, J. Sprey en B. Brouwer te Alphen en H. van Zonneveld te Sassenheim.

Voor het kleinbedrijf.

J. P. Creyghton, A. Mulder, J. van der Steen, Joh. Dekker, R. de Wilde, G. Molkenboer, allen te Leiden, W van der Laan te Voorhout, R. Ouwehand te Katwijk, P. de Jong te Alkemade, G. J. van der Hoek en H. van der Boom te Alphen, G. J. Alkemade te Noordwijk en C. van Schie te Katwijk.

Rijnland :

Dijkgraaf: Mr. P. A. Pijnacker Hordijk.

Hoogheemraden: Jhr. Mr. W. G. Dedel, P. F. Veelenturf, Mr. J. van de Kasteele, Jhr. Mr. P. Teding van Berkhout, Jhr. Mr. L. M. Rutgers van Rozenburg, Mr. E. de Vries.

Secretaris: Mr. J. Slagter.

Rentmeester : Mr. H. A. Sypkens.

Ingenieur : P. Hoogeboom.

Bestuur der Gemeenten.

Ter Aar: Jhr. K. W. L. de Muralt, 1897-1927 Burgemeester: J. Hogenboom, Secretaris.

Alkemade : L. H. J. M. Vosters, 1920— 1926 Burgemeester ; W. van Hartevelt, Secretaris.

Alphen a. d. Rijn : C. W. C. Th. Visser, 1918-1924 Burgemeester: K. Salverda, Secretaris.

Benthuizen : A. Verheul Azn., 1903-1927 Burgemeester en Secretaris.

Bodegraven : H. le Coultre, 1895-1925 Burgemeester; K. M. Loman, Secretaris.

Boskoop: W. P. J. Duval Slothouwer, 1919-1925 Burgemeester: C. van Heesen, Secretaris.

Hazerswoude: J. van der Meden, 1917-1923 Burgemeester; B. den Braver, Secretaris.

Katwijk : J. H. de Waal Malefijt, 1914-1926 Burgemeester: J. W. Kobus, Secretaris.

Koudekerk : J. C. Oeberius Kapteyn, 1917— 1923 Burgemeester: E. Rollema, Secretaris.

Leiderdorp . G. van der Valk Bouman, 1902-1926 Burgemeester en Secretaris.

Leimuiden: J. A. Bakhuizen, 1922-1928 Burgemeester; W. L. Diemont van Langerak, Secretaris.

Lisse: C. J. M. Eenhuis, 1919-1925 Burgemeester: J. C. de Haan, Secretaris.

Nieuwkoop : P. A. Th van der Weyden, 1919-1925 Burgemeester: P. G. Overvliet, Secretaris.

Nieuwveen: F. M. Baud, 1892-1928 Burgemeester; W. van der Vos, Secretaris.

Noordwijk : Jhr. W. C. van Panhuys, 1908-1926 Burgemeester: A. G. Delen, Secretaris.

Noordwijkerhout : A. A. C. M. van Iersel, 19-1923 Burgemeester: A. J. Wijnekus, Secretaris.

Oegstgeest: J. G. M. van Griethuysen, 1900-1924 Burgemeester en Secretaris.

Rijnsaterwoude : J. A. Bakhuizen, 1922-1928 Burgemeester: L. Grippeling, Secretaris.

Rijnsburg : J. L. Bosschieter, 1915-1927 Burgemeester en Secretaris.

Sassenheim : J. P. Gouverneur, 1920—1926 Burgemeester; 0. van Eck, Secretaris.

Stompwijk : W. J. H. J. M. Keyzer, 1920-1926 Burgemeester: H. J. van Delft, Secretaris.

Valkenburg : **P.** Lotsy, 1903-1927 Burgemeester: A. C. de Wilde, Secretaris.

Veur: W. J. H. J. M. Keyzer, 1920—1926 Burgemeester: H. J. van Delft, Secretaris.

Voorhout: G. Bulten, 1920-1926 Burgemeester; J. A. Schrijnder, Secretaris.

Voorschoten : E. Vernede, 1895-1925 Burgemeester en Secretaris.

Waddinxveen : P. A. Troost, 1920-1926 Burgemeester: A. Kreupeling, Secretaris.

Warmond : A. J. Schölvinck, 1907— 1925 Burgemeester; H. L. van Delft, Secretaris.

Wassenaar : Jhr. B. Ph. S. A. Storm van 's-Gravesande, 1911— 1923 Burgemeester: J. Eggink, Secretaris.

Woubrugge : J. C. Baumann, 1916-1928 Burgemeester en Secretaris.

Zegwaard: F. S. G. Bos, 1918-1924 Burgemeester: C. P. Blaauwhof, Secretaris.

Zevenhoven: F. M. Baud, 1892-1928 Burgemeester en Secretaris.

Zoetermeer: F. S. G. Bos, 1912-1924 Burgemeester: C. P. Blaauwhof, Secretaris.

Zoeterwoude: P. C. A. M. Wap. 1920-1926 **Burg**emeester: H.J. **J.** A. Smeets, Secretaris.

Zwammerdam : P. Hoogenboom, 1917— 1923 Burgemeester: E. B. ten Raa, Secretaris.

IN **MEMORIAM.**

Ds. W. BRIËT. †

Het is mij een aandoenlijke en tevens vriendelijke gedachte in dit Jaarboekje te mogen herinneren aan Ds. W. Briët, die gedurende zoo langen tijd de Ned. Herv. gemeente te Leiden heeft gediend.

Wel is het reeds twee jaren geleden, dat hij uit het leven werd weggenomen, maar ik ben zeker, dat bij het lezen van zijn naam de persoon van wijlen Ds. Briët den meesten Leidenaars nog aanstonds voor den geest staat.

Bijna 30 jaren in de gemeente alhier werkzaam geweest, heeft hij een gansch geslacht zien opgroeien, maar is hij ook zelf voor een groot aantal een bekende figuur geworden.

Een bekendheid van te grooter waarde, omdat zij slechts het gevolg was van de wijze, waarop hij zijn ambt vervulde, dat hem voortdurend met oud en jong in breeden kring in aanraking bracht. Een streven om zich naar voren te dringen was hem vreemd ; liefst ging hij in stilte zijn weg, wanneer men hem slechts zijn eigen weg liet gaan.

Want aan den eenvoud en natuurlijkheid in het optreden, welke zoowel op den kansel als in het gewone leven, bij den dagelijkschen omgang en in het pastorale werk bleven bewaard — iets, wat helaas niet altijd een dienovereenkomstige waardeering vindt — paarde zich een groote mate van zelfstandigheid.

Hierdoor, maar bovenal door de besliste, klare geloofsovertuiging, die zijn prediking en onderwijs kenmerkte, heeft hij meer invloed geoefend dan het misschien naar buiten den schijn had.

Hij behoorde tot dien kring van predikanten, die door hun afkomst, algemeene vorming, levenshouding en vroomheid aan den predikantenstand uit de tweede helft der vorige eeuw dat gezag en aanzien hebben gegeven, welke thans meer traditioneel dan in werkelijkheid aangetroffen worden.

Zoowel van Vaders- als van Moederszijde uit een predikantengeslacht gesproten, en door zijn vader zelf met een gouverneur in de pastorie te De Meern, waar hij 14 Juli 1848 — het revolutiejaar, zooals hij zelf altijd zeide — geboren werd, voor de Universiteit opgeleid, zat hem het predikant-zijn als 't ware in het bloed. Toen hij later, 27 Maart 1873, een maand vóór zijn intrede in zijn eerste gemeente, te Houten in Utrecht, huwde met Mej. M. C. Wesseling, zelve een dochter van een emer. predikant, H. C. Wesseling, die lange jaren in Tiel had gestaan, werd dit nog eer versterkt dan verzwakt.

Alleen, wat door het bloed niet wordt beheerscht, in onderscheiding van den Vader, die tot de moderne richting behoorde, trad de zoon aanstonds als overtuigd orthodox prediker op.

Leerling van de Utrechtsche Universiteit, waar destijds Doedes en Van Oosterzee in de Theologische Faculteit de leidende figuren waren, heeft ook hij blijkbaar als zoovele anderen den invloed van die mannen ondergaan. Ja meer, tot het laatste toe is de opvatting van den Evangeliearbeid, gedragen door een eigen in genade verworven geloof,

gekenmerkt gebleven door het stempel, dat de genoemde Hoogleeraren op de meesten hunner leerlingen hebben gezet.

Daarbij was Ds. Briët een ijverig student geweest, die, hoewel niet gepromoveerd, door het afleggen van het doctoraal examen, toonde zich ook tot de Theologische wetenschap aangetrokken te gevoelen.

Zijn hoofdwerkzaamheid is intusschen gericht geweest op de practijk, waarbij hij zich niet enghartig beperkte tot het terrein der kerk ; maar blijkens zijn jarenlangen arbeid, eerst als lid, later als voorzitter in het Bestuur der Christelijke scholen voor On- en minvermogenden, in het Diaconessenhuis, in de Commissie van Toezicht op het Rijksopvoedingsgesticht e. a., gaf hij zijn gaven en krachten ook gaarne op ander gebied.

Zoo was de gezellige studeerkamer met de wèlgevulde boekenkasten aan den wand, uitkomend aan de achterzijde van het tot voor korten tijd nog door Mevr. de Wed. Briët bewoonde huis in de Breestraat no. 70, dit geenszins enkel in naam ; maar de studie was er toch voornamelijk dienstbaar aan de practijk.

Zoo moet het in Voorthuizen geweest zijn, waar hij na zijn vertrek uit Houten van 1878-1884 ; in Gorinchem, waar hij van 1884—1890, den tijd van het uitbreken der doleantie, stond ; zo0 was het in Leiden, waar hij 19 October 1890 bevestigd werd en werkzaam bleef tot 29 October 1916, toen hij zijn afscheidspreek hield en eervol emeritaat verkreeg.

Trouw in zijn werk, trouw in den omgang met zijn ambtgenooten en vrienden, was hij ook daarbij

* * * *

voortdurend, gelijk in alles gesteund door zijn Echtgenoote, trouw in zijn gezin.

Sprak hij zelf menigmaal in vertrouwelijk gesprek over den grooten zegen in zijn huis en gemeente van God ontvangen, toen hij, 23 Januari 1920 overleden, een paar dagen later, 27 Januari uitgedragen en op Rhijnhof begraven werd, bleek daarvan ook wel naar buiten.

Een zegen, hierin zijn grootste waarde hebbend, dat de herinnering aan Ds. Briët bij wie hem gekend hebben, niet vervaagt zonder heen te wijzen naar den levenden God, die in Jezus Christus zijn over dood en graf zich uitstrekkende liefde meedeelt.

Leiden. J. SCHOKKING.

F. H. VAN WICHEN. †

Franciscus Hubertus van Wichen werd den 1 lden Juni 1855 geboren te Velp. Niet in het mooie villadorp, daar op den Veluwerand in de nabijheid van Arnhem, maar te Velp, het meer nederige dorpje, gelegen aan de Maas in het Noordoosten van Noord-Brabant.

Daar bezocht hij de dorpsschool, kreeg nog wat extra-les, schreef wat op de kleine secretarie der gemeente en kwam eindelijk als jonge man op het gemeentehuis te Pannerden. Daar werkte hij zich goed in de gemeente-administratie in en werd op ongeveer dertig-jarigen leeftijd benoemd tot secretaris der Zuidhollandsche gemeente Ter Aar. Al spoedig had hij zich daar vele vrienden verworven, wat wel blijkt uit het feit, dat hij in verschillende polderbesturen tot secretaris en penningmeester werd gekozen. In Ter Aar trad hij in het huwelijk met een der dochters van den bekenden Langeraarschen geneesheer dokter Nuyens, van een geslacht dus, dat reeds vele medici heeft voortgebracht.

In 1889, het ministerie-Mackay was toen aan het bewind, vroeg de heer Hoolboom, burgemeester en secretaris van Alkemade, uit beide betrekkingen ontslag en spoedig hadden eenige invloedrijke ingezetenen dier gemeente zich tot een commissie gevormd met het doel krachtig te ijveren voor de

benoeming van den Heer Van Wichen tot burgemeester van Alkemade. Dit pogen werd met succes bekroond. In October 1889 werd F. H. van Wichen als burgemeester geïnstalleerd en tevens benoemd als secretaris der gemeente. Beide betrekkingen heeft hij vervuld tot aan het uur van zijn dood, tot het laatst van Maart 1920. Zoo gaarne had hij het wat rustiger gehad. Zijn plan was tegen 1 Juli 1920 het secretariaat neer te leggen. Hij verlangde naar wat rust. Want gewerkt heeft de Heer Van Wichen lang en veel. Gewerkt in en buiten zijn gemeente. Als lid der Provinciale Staten, als lid der Tweede Kamer en later in onzen Senaat heeft Van Wichen de talenten, hem gegeven, nuttig besteed. Meestal op zijn post, sprak hij niet veel en terecht, want hij wist het wel : hij was geen redenaar. Maar zijn adviezen werden op prijs gesteld en in commissies was hij een stoere werker. Hij heeft meer gewerkt, dan hij kon en nog meer trachten te doen. Zijn zwak gestel was hem altijd in den weg. Soms, in den winter meestal, gebonden aan zijn bed of zijn studeerkamer, geplaagd en gepijnigd door de jicht, die hem dikwijls vreeselijk deed lijden, deed hij toch ongelooflijk veel werk af.

Zeker, Van Wichen heeft niet alles kunnen doen, wat hij gaarne had gewild, en het iedereen naar den zin maken, dat heeft hij ook niet gekund. Maar hij heeft er wel naar gestreefd ! Er naar gestreefd met al zijn kracht. En zoo ooit, dan mag men hier zeker zeggen : „Ook het pogen is schoon."

Veel is hier in Alkemade onder het bewind van burgemeester Van Wichen tot stand gekomen.

Onvermoeid heeft hij gestreden voor een rijweg door Roelofarendsveen, het meest bevolkte dorp der gemeente. Hij is er gekomen ! Een geheel nieuwe weg is aangeiegd tusschen Rijpwetering en Hoogmade, zoodat er een korte verbinding tot stand kwam met de Rijnstreek. In 1911 deed hij in den Raad het voorstel om de gemeente te voorzien van gas- of electrisch licht en toen het rapport van Prof. Van Swaay uitwees, dat voor onze laag gelegen gemeente electriciteit de voorkeur verdiende, liet hij er geen gras over groeien, zoodat de gemeente reeds tegen Kerstmis 1912 was aangesloten bij de electrische lichtfabrieken te Leiden. Wat een zegen dat geweest is in de oorlogsjaren zal ieder beseffen, die dat groote voorrecht niet heeft genoten, maar jaren heeft kunnen tobben met kaarsen en carbid en dure, bijna niet te krijgen petroleum.

In den zomer van datzelfde jaar 1912 reed de spoortrein door onze gemeente met stations of stopplaatsen te Oudewetering, Roelofarendsveen, Nieuwewetering en Rijpwetering. De Heer Van Wichen was commissaris van de H. E. S. Mij.

Veel heeft de gemeente, veel heeft ook het land den Heer Van Wichen te danken. Zijn naam zal bij velen in dankbare herinnering blijven, ook als die van een man, die zijn heele leven eenvoudig van harte bleef, voor ieder te naderen was en voor ieder een vriendelijk woord over had. Een mijner kennissen, een vrijzinnig kamerlid, gaf mij eens deze schoone getuigenis : „Van Wichen behoort niet tot de groote mannen in onze vertegenwoordiging, maar hij is bij alle partijen een gezien man, wars van alle drijverij, iedereen ten

dienste, als het niet in strijd is met zijn beginselen, zijn tijd en zijn genoegen zelfs er voor opofferend om anderen een dienst te bewijzen."

Met deze getuigenis uit den mond van een politieken tegenstander, is de m e n s c h Van Wichen uitnemend geteekend. Meer dan dertig jaar heb ik onder hem en met hem gewerkt en ook ik ben ervan overtuigd : „Met Burgemeester Van Wichen is een hard werker en een goed mensch heengegaan."

Requiescat in pace.

Oudewetering, 13 Februari 1922.

J. F. de REN.
Hoofd der Openbare School.

GOVERT VAN DRIEL. †

De heer Govert van Drie1 werd geboren te Leiden op den 1 len September 1853.

Na de lagere school van den heer v. Wijk aan de Pieterskerkstraat en eenige klassen van de H. B. S. te hebben doorloopen, kwam hij op het kantoor van den toentertijd zeer gevierden Architect C. Blansjaar.

Hier ontving hij zijn eerste en grondige opleiding tot bouwkundige.

Overdag dezen cursus volgende, was hij tevens leerling van de avondschool van het genootschap „Mathesis Scientiarum Genitrix". Door zijn ijver en nauwgezetheid wist hij zich al spoedig in te werken in het voor hem zoo geliefde vak van bouwkundig teekenaar en 't was geen wonder dat spoedig het oog op hem viel en hij eerst tot assistent en later, in 1877, benoemd werd als leeraar aan genoemd genootschap.

Tusschen deze bedrijven door was de heer van Drie1 tijdelijk opzichter bij verschillende bouwwerken, o. a. te Noordwijkerhout en ook bij de Ooster-Spoorweg Mij. voor den aanleg van het traject Amsterdam-Weesp (1873).

Toen hij in 't huw'lijk trad met Anna Maria Segers, kwam hij als vennoot in de bekende timmerzaak daar aan de Zonneveldstraat bij de Langebrug, welke tot dusverre alleen gedreven werd door zijn

vader Bastiaan van Driel, en hij vestigde zich toen tevens ook als Architect.

Onder zijn leiding zijn onderscheiden bouwwerken uitgevoerd, waarvan vooral genoemd mag worden het gebouw van de Pract. Ambachtsschool, van welke instelling hij ook jaren voorzitter was. Bij deze bouwwerken toonde hij zich een volgeling van de bouwkunst der ouden.

Dat hij verder nog in tal van corporaties zitting had en gewaardeerd werd, was niet te verwonderen, want als Voorzitter der Vereen. tot bevordering der Bouwkunst, als lid van het College van zetters der Rijksbelastingen, in de Réunie Wallone enz. enz., stond hij bekend om zijn bijzondere accuratesse.

Ja — accuratesse, nauwkeurigheid, dat was een van de hoofdeigenschappen van Govert van Driel.

Ik denk er nog vaak aan, hoe ik als jongen óók leerling was van M. S. G., en, wonende aan de Nieuwsteeg, weleens den juisten aanvang van den schooltijd voorbijzag. Noodig was 't dan ook niet, want als de heer van Drie1 voorbij kwam, dan was 't ook mijn tijd en was de klok overbodig.

En altijd gelijk was hij in zijn doen en laten, zóó in zijn zaak; zóó op M. S. G. ; zóó ook in zijn vasten eigenaardigen gang.

Overhaasten deed hij zich nooit; 't kwam toch wel goed, want alles was immers reeds overdacht en wachtte slechts op de uitvoering.

Wat rustig was het dan ook in zijn klasse daar op de bovenzaal aan de Pieterskerkgracht en al was er dan wel eens een jongen, die in jeugdigen overmoed uit den band sprong, geen nood ! . . . , Govert van Drie1 keek ons maar even aan met zijn kleinen scherpen blik en we waren o zoo stil weer

ijvrig bezig aan onze parketvloertjes, isometrische en perspectivische problemen.

Al waren wij dan voor des heeren van Driels collega den heer Mulder bepaald bang, bij hem was dat nimmer het geval en toch wist hij de orde te bewaren. Zijn onderwijs was minutieus, nauwgezet en aangenaam, en velen uit dien tijd, die nu zelf reeds lang in 't bezit zijn van groote kinderen en . . . . . grijze haren, zullen nog met dankbaarheid terugdenken aan het genoten onderwijs van Van Drie1 aan de school, van M. S. G.

Hoe kon dat dan ook anders, waar toentertijd en leeraar èn leerling liefde gevoelden voor hun avondschool. Ja, a 11 e s voelde de heer van Drie1 voor M. S. G. en dit getuigt wel het feit, dat als opvolger van den heer Mulder Govert van Drie1 chef werd van de bouwkundige afdeeling.

Niettegenstaande hij reeds pensioengerechtigd was, nam hij deze zware taak op zich, al gevoelde hij zich reeds toen lijdende.

Nog kort voor zijn dood mocht ik hem zoo vragen: „Wel waarde Heer v. Driel, hoe gaat 't toch met U ?" Toen antwoordde hij eenvoudig : „Ach Wempe, kalm aan maar, dan breekt 't lijntje niet."

En j ui s t het onderbreken van die groote eigenschap — kalmte en geen overhaasting — werd hem noodlottig.

Op Zondag 21 Maart 1920, toen hij zich naar zijn familie in den Haag wilde begeven, vroeg hij door te grooten spoed te veel van den motor die het leven op gang houdt, met het tragisch gevolg dat hij in den trein plots overleed, zonder zijn

familie, waarvoor hij alles was, te hebben teruggezien.

Zoo werd daar dan ineens afgesneden een leven dat velen ten zegen en voorbeeld was ; een leven van nauwgezette plichtsbetrachting en waardigen eenvoud.

Voor zijn trouwe gade en zijn gezin de zwaarste slag, doch ook niet minder voor het bouwkundig onderwijs aan de school van „Mathesis Scientiarum Genitrix."

Zijn assche ruste in vrede !

FRED, A. WEMPE.

L. MAAS. †

Op hoogen leeftijd overleed op 12 November 1920 onze stadgenoot L. Maas, aan wiens nagedachtenis hier eenige woorden van herinnering mogen worden gewijd.

Leendert Maas werd den 15den April 1839 te Leiden geboren en was daar in zijn leven aannemer van bouwwerken. Algemeen bekend was hij als Commandant der Leidsche Brandweer, welke functie hij lange jaren heeft bekleed, terwijl in zijn tijd. onder zijn leiding, vele groote branden zijn geblusscht, zooals de katoenfabriek, de meelfabriek enz. Op 1 Mei 1902 verkreeg hij zijn eervol ontslag.

Ook in andere opzichten maakte hij zich voor het algemeen verdienstelijk ; hij was b.v. een der oprichters van de Ambachtsschool.

De overledene mocht zich verheugen in de sympathie van allen die met hem in aanraking kwamen. Hij bereikte den ouderdom van 81 jaar.

N. DE ZWART.

FRANÇOIS VAN ROMBURGH. †

Den 24en November 1920 overleed in het Diaconessenhuis te Leiden de heer François van Romburgh, een man, die de stad zijner inwoning van veel meer nut geweest is, dan algemeen bekend werd.

Van Romburgh was collecteur der Staatsloterij, een betrekking, die hem met tal van menschen in aanraking bracht en hem veel vrijen tijd liet. Die vrije tijd wendde hij ten algemeenen nutte aan. Een van zijn bijzondere eigenschappen was, dat hij zich liet vinden voor die betrekkingen, welke gewoonlijk door slechts zeer weinigen begeerd worden, n.l. die, waaraan veel werk verbonden is en waarmede weinig eer te behalen valt. Zoo arbeidde hij veel en hard in het belang van velen; zijn werk werd weinig bekend en daardoor zoo goed als niet op prijs gesteld. Hij was daarbij een van die menschen, waarop te rekenen viel, die door zijn grondige bekendheid met de stad van zijn inwoning, met haar bewoners en toestanden, daardoor flinken en helderen kijk op veel zaken en personen had en wiens adviezen dan ook gaarne gevraagd en gevolgd werden. Hij was scherp in zijn oordeel, maar steeds juist en rechtvaardig.

De heer van Romburgh werd den 4en November 1864 te Leiden geboren en bereikte dus den leeftijd van 56 jaar.

Na de lagere school te hebben afgeloopen, bezocht

hij de Hoogere Burgerschool en deed met succes eindexamen, Hij was oorspronkelijk voor den handel bestemd en kwam in den ijzerhandel die zijn vader in de Donkersteeg dreef. Lang bleef hij echter niet in deze zaak, want reeds in 1888 werd hij benoemd tot collecteur van de Staatsloterij als opvolger van zijn grootvader. Daar deze betrekking hem veel vrijen tijd liet, maakte hij dezen ten nutte door zich te geven aan instellingen van maatschappelijk nut. Zoo was hij vele jaren lang medewerker van de „Leidsche Maatschappij van Weldadigheid ter voorkoming van Armoede" en van de Vereeniging „Uit Liefde". In deze beide vereenigingen heeft hij zeer veel en zeer nuttig werk gedaan. Gerust kon aangenomen worden, dat een gezin, waaraan hij adviseerde steun te verleenen, dezen ook verdiende, omdat zijn raad steeds berustte op persoonlijk en grondig onderzoek.

Van Romburgh was een liefhebber van bloemen en planten, steeds trok de tuinbouw hem aan en toen hij dan ook in 1893 verkoren werd tot Bestuurslid van de Leidsche Afdeeling der Ned. Maatschappij voor Tuinbouw en Plantkunde nam hij deze betrekking gaarne aan. Reeds het volgende jaar werd hij Secretaris der Afdeeling en 27 jaar lang vervulde hij die functie op uitstekende wijze, In deze Afdeeling had hij meermalen gelegenheid te toonen welk een uitstekend organisator hij was; niets ontsnapte aan zijn aandacht, hij dacht aan alles, wist overal raad voor, zoodat hij de ziel werd van alle tentoonstellingen en keuringen, die van de Leidsche Afdeeling uitgingen. Toen het Tuinbouwonderwijs zich begon te ontwikkelen en ook hier ter stede Tuinbouwwintercursussen werden

opgericht, werd Van Romburgh tot Secretaris-Penningmeester van de Commissie van Toezicht benoemd, een betrekking, die hij met de meeste liefde en accuratesse tot zijn dood toe vervulde. Zoodoende verkreeg hij meer en meer bekendheid in de Tuinbouwwereld, wat ten gevolge had, dat hij in 1895 tot lid van het Hoofdbestuur der Mij. voor Tuinbouw en Plantkunde werd benoemd. Ook in deze betrekking wist hij zich zeer nuttig te maken ; geen bijzondere commissie was er in deze Mij. of Van Romburgh werd er in benoemd ; veel en goed werk heeft hij voor haar verricht.

Vele jaren was hij ook lid van het Bestuur der Vrijzinnige Kiesvereeniging en door zijn groote bekendheid met Leiden en haar behoeften werd hij in 1915 verkozen tot lid van den Gemeenteraad als opvolger van den heer Korevaar. op 15 December 19 15 werd hij als zoodanig geïnstalleerd.

In den Raad heeft Van Romburgh een zeer bijzondere positie ingenomen. Hij had een sterk ontwikkeld gevoel van zelfstandigheid, die in zijn adviezen en stemmingen nu en dan tot uiting kwam. Daarbij had hij een plaatselijke bekendheid ais weinigen en was met toestanden bekend, waar veel leden slechts weinig van wisten. Hierdoor waren zijn adviezen steeds van groote waarde. In de openbare zittingen voerde hij niet dikwijls het woord, maar in de bijzondere commissies heeft hij zich vooral onderscheiden. Toen hij dan ook in 19 18 door de evenredige vertegenwoordiging zijn plaats voor een lid van de S. D. A. P. moest ruimen, verloor de Raad een van zijn nuttigste leden.

Dat zijn groote bekendheid met Leiden en haar inwoners op prijs werd gesteld, blijkt wel hieruit,

dat hij dadelijk bij de oprichting daarvan benoemd werd tot lid van het Steuncomité en al spoedig tot Voorzitter van wijk VI, een der grootste wijken. Bij het vertrek van Ds. Roscam Abbing werd hij tot 2en Voorzitter van het Leidsche Steuncomité benoemd.

Een en ander had ten gevolge, dat van Romburgh in 1917 ook benoemd werd tot lid van de Huurcommissie, tevens plaatsvervangend Voorzitter. Dat zijn groote plaatselijke kennis hem ook hier goed te stade kwam, behoeft wel niet gezegd te worden. Ook in deze commissie verrichtte hij zeer goed werk, hoewel het niet altijd van aangenamen aard voor hem was.

Ten slotte werd hij benoemd tot plaatsvervangend lid van den Militieraad in het District Leiden, welke functie hij bleef bekleeden zelfs toen hij geen lid meer was van den Raad.

Kerkelijk behoorde Van Romburgh tot de Doopsgezinde Gemeente, en hoewel zeer vrijzinnig, was hij toch een werkelijk godsdienstig man, en zoo was hij ook verscheidene jaren lid van den Grooten Kerkeraad dezer Gemeente.

Van Romburgh had een zwakke gezondheid, doch aan slechts weinige goede vrienden was dit bekend. Wat hem het met zooveel ijver vervullen van zijn tijdroovende en dikwijls ondankbare betrekkingen lichamelijk kostte, wisten slechts zij, die hem door en door kenden. Die enkelen echter waardeerden hem in dubbele mate, want hij was een goed en trouw vriend, een werkelijk braaf en edel mensch.

Door zijn heengaan heeft Leiden een van haar beste burgers verloren.

E. TH. WITTE.

W. C. MULDER. †

Na een langdurig lijden is den 4den December 1920 op één-en-zeventigjarigen leeftijd ontslapen de heer W. C. Mulder.

Er zullen wel weinige Leidenaars zijn, die dezen nestor der Leidsche bouwmeesters met zijn bewegelijke figuur niet, althans van aanzien, hebben gekend. Diegenen echter, welke voor het één of ander doel met hem samenwerkten, hebben hem leeren waardeeren als iemand van meer dan gewone beteekenis.

Reeds op zeer jeugdigen leeftijd benoemd tot hoofdleeraar aan het Genootschap „Mathesis Scientiarum Genitrix" vestigde hij zich, ternauwernood drie en twintig jaar oud, alhier als architect en wel met zoodanig succes, dat hem weldra belangrijke opdrachten, in zoowel als buiten de stad zijner inwoning, ten deel vielen. Behalve verschillende arbeiderswoning-complexen, heerenhuizen, scholen en villa's willen we hier als eenige der voornaamste opnoemen het kasteel Leeuwenhorst te Noordwijk, het Oudeliedenhuis, de Oosterkerk, Sijthoff's drukkerij, het Volkshuis enz. Wel zijn grootste kracht echter lag *in* het ontwerpen en uitvoeren van fabrieksgebouwen. Het zoude ons evenwel te ver voeren, deze hier alle te noemen, vooral ook, daar een dergelijke opsomming steeds min of meer droog is. Toch werpt zij wel een eigenaardig licht op

Mulder's bijzonder talent en welbesteed leven en dit destemeer, waar hij immer nog tijd wist te vinden voor allerlei maatschappelijk werk. Werd er een commissie voor het houden of inrichten van tentoonstellingen of zoo iets benoemd, nimmer bijna deed zij tevergeefs een beroep op hem en allerlei lichamen, als de Gezondheidscommissie, de Drie-October-Vereeniging, de afd. Leiden der Maatschappij van Nijverheid, het Volkshuis, de Vereeniging tot Bevordering van het Vreemdelingenverkeer, Kinderspeeltuinen, leeszaal-Reuvens en meerdere andere, zij allen kunnen getuigen van zijn belangelooze toewijding en missen slechts noode zijn immer heldere raadgevingen.

Met hem, die zeer veel van een ander eischte doch meer nog van zich zelf, is niet alleen een bekwaam bouwmeester, doch ook een goed burger van den ouden stempel ten grave gedaald, wiens nagedachtenis, behalve in vele zijner bouwwerken, ook zal voortleven en met hoogachting genoemd worden door allen die hem gekend hebben,

BERN. BUURMAN.

* * * * *

Mr. P. M. VON BAUMHAUER. †

Door het overlijden van Mr. P. M. von Baumhauer op 11 Dec. 1920 verloor de Leidsche Hoogere Burgerschool een van hare uitnemendste leerkrachten, en de leerlingen dier school een door allen gewaardeerden en beminden docent, die zijne groote gaven van verstand en hart met onvermoeiden ijver gedurende bijna 35 jaren aan het hem opgedragen onderwijs heeft geschonken.

Paul Mathieu von Baumhauer werd den 8sten Juni 1859 geboren te Zutfen alwaar zijn vader predikant was. In zijne geboortestad bezocht hij de lagere school en later het gymnasium, en hij werd den 4den October 1876 te Leiden als student in de rechten ingeschreven.

Na zijn propaedeutische studien voltooid te hebben wijdde hij zich aan het vak zijner keuze en volgde de colleges van Goudsmit, Boneval Faure, Buys en de verdere professoren van de juridische faculteit. Geheel door eigen studie, zonder de hulp van repetitoren, wist hij zich de noodige rechtskennis te verwerven, die hem in staat stelde met veel succes zijn candidaatsexamen, en later zijn doctoraal examen zoowel in de staatswetenschappen als in de rechtswetenschappen af te leggen. Den 13den Maart 1885 promoveerde hij tot doctor in de staatswetenschap

na verdediging van een dissertatie : „Opmerkingen naar aanleiding van de preventieve voorschriften in de Wet van 28 Juni 1881, Stbl. No. 97". Het daaropvolgende uur promoveerde hij tot Dr. in de rechtswetenschap.

Het jaar voorafgaande aan zijne promotie was hij reeds werkzaam als docent te Zutfen, waar hij 1 Oct. 1883 tijdelijk werd benoemd tot leeraar in de staatswetenschappen aan de H. B. S. en tot leeraar in de staathuishoudkunde aan de Burger Avondschool, en waar hij den 4den October 1883 in functie trad. Na zijne promotie werd hij in de raadzitting van 20 April 1885 definitief tot ieeraar in Zutfen benoemd, maar zou in die betrekking niet lang meer werkzaam zijn, daar hij 24 Sept. 1885 werd benoemd tot leeraar in de staatswetenschappen en de staathuishoudkunde aan de H. B. S. te Leiden, welke betrekking hij 1 Jan. 1886 aanvaardde. Bijna terzelfder tijd werd hij benoemd tot leeraar aan de H. B. S. in den Haag, met de vergunning om die beide betrekkingen in Leiden en den Haag tegelijk waar te nemen.

Behalve deze lessen aan de beide H. B. S. gaf von Baumhauer nog vele privaatlessen, daar hij tot in 't jaar 1907 tevens werkzaam was als repetitor in het staatsrecht; zoodat het aantal lesuren dat hij destijds wekelijks gaf buitengewoon groot was. Toch werden die lessen steeds met groote opgewektheid gegeven, en muntten ze uit door buitengewone helderheid. Uit de vele ontmoetingen van von Baumhauer met zijne oud-leerlingen, waarvan ik in latere jaren zoo dikwijls getuige ben geweest, bleek steeds, hoevele aangename herinneringen deze oud-leerlingen, menschen die reeds langen tijd eene

zelfstandige, dikwijls zeer belangrijke positie in de maatschappij bekleedden) behouden hadden aan den omgang met hunnen ouden leermeester, en hoe groot hunne belangstelling en waardeering voor von Baumhauer steeds was gebleven.

Ook in het dagelijksch leven was von Baumhauer eene opgewekte en zeer geziene persoonlijkheid, die door zijn helder oordeel en zijne algemeene kennis steeds een werkzaam aandeel nam in het gesprek, en meermalen, waar de discussie dreigde eene al te heftige wending te nemen, door eene geestige opmerking het gesprek weer in het rechte spoor wist terug te brengen. Ik, die het groote voorrecht heb gehad gedurende bijna 35 jaren dagelijks met hem te verkeeren, en in dien langen tijd zijne opgewektheid, zijn edel karakter en zijne trouwe vriendschap steeds meer heb leeren waardeeren, durf gerust te verklaren nooit iemand ontmoet te hebben met zulk een gelijkmatig humeur. Zelfs in zijn laatste levensjaar, toen kortademigheid en benauwdheden hem dagelijks plaagden, en iedere verplaatsing, zelfs die over eenen kleinen afstand, hem moeielijk viel, heeft hij zijn goed humeur niet verloren.

Toen von Baumhauer in 1886 in Leiden kwam liep hij reeds moeielijk, en steeds met behulp van een wandelstok, ten gevolge van een kwaal aan zijn voet, die hij reeds in zijne jeugd had gehad, en die door eene operatie in het begin van zijn studententijd wel eenigzins verbeterd maar niet geheel weggenomen was. Toch veroorloofde zijn sterk gestel hem het maken van kleinere en grootere wandelingen. Voornamelijk in het buitenland, waar hij een gedeelte van de vacantie tot ontspanning van zijn drukken

geestelijken arbeid placht door te brengen, maakte hij soms vrij inspannende tochten. Zoo heeft hij zelfs groote bergtochten in Zwitserland en Tirol gemaakt, in het gezelschap van enkelen zijner vrienden. Langzamerhand ondervond hij echter meer bezwaren bij het loopen; de bergtochten en de wandelingen moesten worden opgegeven, ja zelfs het loopen op straat van en naar het schoolgebouw kostte hem veel inspanning, zoodat hij zoo mogelijk steeds van de tram gebruik maakte. In de laatste jaren ging ook zijn gezondheidstoestand achteruit, herhaalde verkoudheden hadden eene blijvende slechte uitwerking op zijne ademhalingsorganen uitgeoefend, Het vroege reizen om 's morgens tijdig in den Haag te zijn, en het wachten op de tram, vooral in den winter, werkten als zoo vele ongunstige factoren mede om den toestand te verergeren.

Zijne vrienden trachten hem over te halen om zijn leven een beetje kalmer in te richten, en voor zijne betrekking in den Haag te bedanken, om zich alleen aan de Leidsche H. B. S. en de meisjes-Hoogere Burgerschool (aan welke laatste inrichting hij in Aug. 1907 tot docent werd benoemd) te wijden, maar te vergeefs: von Baumhauer wilde zijn werkkring in den Haag niet opgeven, maar bleef met de hem eigene plichtsbetrachting zijn lessen én te Leiden én in den Haag geven.

Tegen het einde van November 1919 was zijne toestand echter dermate verergerd, dat hij gedwongen werd zich in 't begin van December in het Diaconessenhuis in behandeling te stellen. Daar is hij eenige maanden verpleegd, en was zijn toestand bij het verlaten dier inrichting in zooverre verbeterd, dat hij na de Paaschvacantie zijne lessen aan de

H. B. S. en de meisjes-H. B. S. in Leiden weer heeft hervat, maar voor het lesgeven in den Haag waren zijne krachten niet meer voldoende, zoodat hij tegen den aanvang van den nieuwen cursus ontslag vroeg als leeraar aan de Haagsche H. B. S. Na de groote vacantie 1920 heeft hij zijne lessen in Leiden weer hervat, maar zijn kortademigheid en de daardoor ontstaande benauwdheden namen steeds toe, zoodat hem de vervulling zijner plichten hoe langer hoe zwaarder viel. Toch hield hij met ijzeren wilskracht nog vol, tot het hem volstrekt onmogelijk werd.

Het einde kwam nog spoediger dan te verwachten was; den 7den December heeft hij zijne iessen nog gegeven, in den ochtend van den 1 lden December is hij gestorven.

Van Mr. P. M. von Baumhauer kan met het volste recht getuigd worden, dat hij heeft gewerkt zoolang het dag was !

Op den 1 5den December 1920 hebben wij hem naar zijne laatste rustplaats gebracht. De deelneming was buitengewoon groot, zijne collega's, zijne leerlingen en oud-leerlingen, zijne vele kermissen en vrienden waren, niettegenstaande den kouden winterdag, opgetrokken naar de begraafplaats „Rijnhof" om von Baumhauer de laatste eer te bewijzen. De daar gesproken woorden getuigden er van, hoe allen beseften welk een treurig verlies werd geleden, door het heengaan van dezen braven mensch, die door allen, zonder onderscheid, werd geëerd om zijne uitstekende karaktereigenschappen, zijn helder verstand, zijne beminnelijke inborst en zijne groote plichtsbetrachting.

Zijne vrienden zullen de herinnering aan zijne trouwe vriendschap en aan de vele gelukkige uren, die zij in zijn gezelschap mochten doorbrengen, nog lang in hun binnenste bewaren.

TM. W. VAN LIDTH DE JEUDE.

Februari 1922.

W. J. SURINGAR. †

Een man van veelzijdige werkzaamheid — werkzaamheid op velerlei gebied, en in velerlei kringen — is op den 11 den October 192 1 aan Leiden ontvallen.

Op dien dag overleed, te Zutfen, ten huize van zijn broeder waar hij op bezoek was, plotseling en onverwacht, Willem Joachim Suringar, geen Leidenaar van geboorte, maar — in den jeugdigen mannelijken leeftijd naar Leiden gekomen en daar aldra in een gewichtige betrekking geplaatst, sedert voor zijn gansche leven aan Leiden verbonden geraakt, allengs meer en meer tot Leidsche belangen in betrekking gekomen of gebracht — ; men mag gerust zeggen, dat hij Leidenaar geworden was.

Willem Joachim Suringar werd den 30sten Juli 1852 te Maastricht geboren ; zijn ouders waren Joachim Willem Suringar, Theol. Dr., Predikant bij de Ned. Herv. Gemeente aldaar, en Maria Rouffaer. Hij begon het leven in de maatschappij als surnumerair bij 's Rijks Belastingen, In- en Uitgaande Rechten en Accijnzen (1873) ; uit die betrekking werd hij, op zijn verzoek, in 1874 eervol ontslagen en in datzelfde jaar kwam hij naar Leiden. Den lsten Januari 1877 trad hij bij de firma Lezwijn en Eigeman in functie als procuratiehouder ; den 1 sten Januari 1882 werd hij medelid van die firma en bleef dit tot aan het overgaan van haar kantoor aan de Amsterdamsche Bank, Januari 1918. Hij,

gelijk zijn medelid der firma, de Heer M. J. Eigeman, achtte toen het oogenblik daar om het zakenleven met een (welverdiende) rust te verwisselen. Jarenlang had hij naast de kantoren der firma L. en E. gewoond: een deel van zijn huis en zijn tuin waren gaandeweg alreeds door de zaak in beslag genomen: thans wenschte de A. B. het geheele huis aan te trekken ; toen kocht hij zich, in dezelfde huizenrij, het perceel Rapenburg 45 en richtte het in, geheel naar zijn smaak en zin; hij betrok het in 't laatst van 1920 en heeft daarin, ook genietend van zijn bloemen en planten, wel is waar nog maar zeer weinige, maar zichtbaar gelukkige maanden geleefd.

Het zakenleven heeft hem, gedurende de vier en veertig jaren dat hij daarin werkzaam is geweest, met vele menschen en omstandigheden in aanraking gebracht ; een groot aantal andere betrekkingen, van maatschappelijken en anderen aard, deed dat evenzeer en nog weer op andere wijzen. Het volgend overzicht kan daarvan een voor zich zelf sprekend beeld geven.

Van Juni 1878 tot April 1896 was de Heer Suringar Officier van de Dienstdoende Schutterij ; hij werd Lid van den Raad van Administratie van van het Koninklijk Militair Invaliedenhuis te Leiden, Lid van de Plaatselijke Commissie van het Fonds ter aanmoediging en ondersteuning van den Gewapenden Dienst in de Nederlanden (1885) ; Regent van het W. B. van Assendelft-hof (1887) ; Lid van de Gemeente-Commissie van het Ned. Herv. Kerkgenootschap te Leiden (1896) ; Quaestor van de Weduwen-Beurs voor Limburgsche Predikanten van de Classis van Maastricht (1898) ; Lid van het Bestuur van Nederlandsch Mettray, afdeeling

Leiden ; Lid van het Bestuur van het Nederlandsch Bijbelgenootschap, Afdeeling Leiden ; Regent van het Heilige Geest- of Armewees- en -kinderhuis te Leiden (1901); Regent van het Barend van Namen-hof te Leiden (1915) ; Plaatsvervangend Agent bij de Nederlandsche Bank, Agentschap Leiden (19 18).

Al wie den overledene in een of meer dezer betrekkingen gekend heeft, bewaart de herinnering aan een man wiens hand hier veel gevonden heeft om te doen; wien die veelheid en verscheidenheid niet afschrikte of verdroot ; die het alles, in eenvoud, met nauwgezetheid en liefde, tot den dag zijns doods toe, ijverig en opgewekt heeft gedaan. In de kringen waar men met hem heeft mogen samenwerken, mist men, behalve den trouwen medewerker, ook zeer den trouwen vriend; daar, en in alle kringen, groot en klein, waarin hij gewerkt heeft, houdt men zijn nagedachtenis dankbaar en met liefde in eere.

A. BEETS.

Brieven betreffende den molen op den Vliet te Leiden. [1])

(A°. **1398** en 1467.)

1.

IC, Willem van Egmond, ridder, doe kont allen luden dat ic verlyet ende verlient hebbe, verlye ende verliene Simon B o r t van mi te houden tot enen onversterfliken erflien een halve wijnmoelen, staende binnen der stede van Leyden mit den erve ende molenhuyse dat daer toe hoert, welc wederdeel van der molen, molenhuyse ende erve Jan van L e y d en toebehoert. Ende dese molen staet op den vliet bi der naecter sluyse, ende waer dat zake dat Si m o n voirscr, oflivich werde sonder wittachtichghe blikende boert, so sel dese halve molen mit den halven huyse ende mid den halven erve comen op Katrinen Simons dochter die hi ghewonnen heeft bi Katrinen Jans dochter. Ende die selse voert erven op dieghene die wittachtich van hoeren live comen sellen, waer oec dat zake dat zi sterve ende dat van hoeren live wittachtich ghecomen niet after en bleve, so soud zi comen op Baertraet Simons dochter die hi ghewonnen heeft bi Katrinen Jacob Pieters soensdochter ende op die ghene die wittachtich van hoeren live comen sellen, voert waer dat zake dat van Si m o n s dochtrren voisscr niet after en bleve wittachtich ghecomen van haren live, so sel die halve molen

1) De hier volgende 3 charters op perkament berusten bij ondergeteekende.

so voirscr staet comen op den outsten ende naesten die van W i 11 e m B o r t s live wittachtich ghecomen is die Si m ons vader was ende altoes die jongher man die voirhant te hebben voir dat ouder wyf daer zi beyde effen na sien. Voert so sel die rechte l i e n v o l g h e r Lysbet Simon Borts alle jair vytreyken tien pont hollants payments tsiaers die hoer Simon ghemaect heeft mit mynre hant in rechter lyftocht, also langhe als zi levet ende niet langher duyrende te betalen alle jair op alre heyligchen avont. Dese lienwaer sel men verzoken in den ambocht van den Segwaert voir mynre porten tot Palenstzyn ende verheerwaerden mit enen snoec of mit twie stoep rynsch wyns. In kennes alre voirwaerden, so heb ic desen brief open beseghelt mit minen seghel. Int jair ons Heren duysent drie hondett achte ende tneghentich op sinte Willebroedesdach.

11.

IC, Willem van E g m o n d e, ridder, doecond allen luden dat ic ghelooft hebbe ende love met desen teghenwoirdighen brieve S y m o n B o r t weder over te gheven den rechten eyghendom van der halver molen tot Leyden die hi van mi te lien hout so die hantvest dairof begrypt van welken molen Jan van Leyden die wederhelft of toe behoort twelke ic doen sel tot synre vermaninghe mar so sel hi mi eerst dair voir weder opdraghen also veel goets an erve off an renten dat wel wairdich is vyftich pont ende als hi dat ghedaenheeft mit brieven wel versekert, so scelde ic quyt al den eyghendom van der halven molen, huys ende erve datter toehoort tot S i m o n s behoef voirscr. Des ghelyc so sel ic den eyghendom off myn nacomelingen den rechten lienvolger over gheven

tot synre vermaninghen opdat hi out is twintich jair. Is hi oec jonger dan twintich jair ende hi den eyghendom gheert bi Rade ende goetdenken synre vriende twie die naeste van syns vader weghen ende twie die naeste van synre moeder weghèn die sel icken cec gheven in alre manieren so voiscr staet alle dinc sonder arghelist.

In oirkonde desen brieve beseghelt mit minen seghel int jair ons Heren duysent drie hondert acht ende tneghentich op sinte Martyns avont in den winter.

III.

Ic, Willem van Egmond, Ambochheer van Zevenhuisen ende van den Zeggueid, doen kond allen luiden dat voer mij ghecomen is ende voer mynen leenmannen als Vranc Flori sz. ende Pieter Gerytz., Symen Bort Jacopz., ende heeft my quit ghescouwen tot eenen vryen eyghen een half wyntmolen mytten halven huise ende mit den halven erve dat hy van my te leen te houden plach ende ic om vrinscap wille weder omme verlyt ende verleent hebbe, verly ende verleene Gerit Veen Claesz., te houden van my ende mynen nacomelinghen Gerit Veen C1aesz. ende synnen nacomelinghen tot sullecken rechten ende leen gelycken die princepael handvesten ende briven inhouden ende begreppen hebben ; alle dinc sonder arrec ende lyst. In kennesse de waerheit, soe heb ic Willem van Egmond voersc. desen brief deur dese hantvest ghesteecken ende beseghelt met mynen seghel. Int jaerons Heeren duysent vierhondert zeven ende zesticht opten XXIII dach van Meye.

Medegedeeld door J. K 1 e ij n t j e s.

Het Dagboek van een Leidenaar uit den jare 1747.

(TWEEDE DEEL.)

(Slot.)

OVER DE NAGT

van Onrust als Meede over de Dag van Onrust voorgevallen

den 10 November (1748). Het was op desen yge Sondag des nagts omtrent ten 1 uur, dat men alhier binnen dese Stadt wederom een nieuw temult gewaart wiert, welk is toegegaan op dese manier. Het was dan op tyt voornoemt, dat eenige Burgers in het geweer begcsten te koomen, dewelke met groote furien en oplopentheydt andere burgers opklopte ende dwongen malkander datse, een yder wie hy ook syn mogt in het geweer moets koomen. Middelerwyl in de begonne furien soo komt den vaandrig de Knyf met syn patroulje op de haarlem-straat alwaar hy 2 burgers in het geweer tegen komt, dewelke hy het geweer door de soldaten liet afnemen. De klok omtrent 2 uuren des nagts, soo wiert de beweging hoe langer hoe heviger, soodanig dat de Luytenant alliome synde luytenant van de Leydse soldaten, dewelke na booven ging by de wagthou-dende Burgers, en versogt om Men Heer kaptyn Huybregts te spreken. En in de Hooftwagt gekoomen synde, soo maakte den Luytenant van de Binnenwagt

het aan men heer Captyn bekent, niet wetende wat dat hy in dese omstandigheden soude doen. Ondertussen komt den trompetter van den Tooren, en maakt bekent aan de Hooftwagt by de Captyn en officiers dat hy hadt bemcrkt dat aan die kant van de Oude Vest veele Burgers Wierden opgeklopt, en de Sprekers dat die uyt der huys Wierden gehaalt, en dat er meede een groot getal gemeen volk op been kwam, waar op de Captyn goet vont dat dit nieuwe rumoer aan de President Burgemeester moest werde bekent gemaakt, gelyk geschiet is. De klok 3 uuren des nagts soo kwam de Trompetter weer van de Tooren en diende aan de Burger hooftwagt aan dat de opschuddingen nog sterker Wierden en dat hy geloofden dat er wel al duysent Burgers in het geweer in den doele waaren, want dat hy se hadt hooren commandeeren. En voor het ovrige soo hielt het nog niet op in de stadt met slaan en kloppen op de deuren en vengsters. Dit selvde kwam wederom den voorigen Luytenant aliome by de Burgers aandienen, op die manier als de Trompetter syde. Ja wel, de Captyn in dit stuk verlegen synde, liet versoeken aan de President Burgemeester de Raad of hy order geliefde te geven wat de Burgery welke de nagtwagt hebben moeten observeeren, of deselve moeten booven blyven, of op hun tyt aftrekken, want men de orders van men heer de Burgemeester regt soude observeeren. Dat dit de Captyn liet vraagen, dat was om die reede, om dat hy bemerkte dat in deese occasien geen eendragt was, en ten anderen dat dit lukken soude dat de eene burger den andere te keer ging of tegen malkander opstonden. Het antwoort dat de Burgemeester de Raat aan men heer de Captyn als meede

aan de Hooftwagt te rug sondt, dat was dat in dien men Heer Captyn bevondt, dat er geene swarigheden over ontstonden dat de Burgers dan maar op haar tyt moesten aftrekken. En soo het mogt gebeuren dat er swarigheydt kwam, dat het selve dan aan de Hooftwagt soude werde bekent gemaakt. Doe was de kaptyn Huybregts gerust, en doe moeste wel 50 van de Leydse soldaten in het geweer.

Hoe het nu verder gegaan en afgelopen is, sal ik uyt liefhebbery netjes soeken aantetoonen. Het was dan dat op desen ygen nagt omtrent tussen 4, 5 en 6 uuren dat de Sprekers op den doele waaren dewelke op het versoek van eenige burgers aldaar 5 nieuwe artykelen opstelde, het welk dese 8 manschappe van de 10 Gedeputeerde Sprekers bewilligde, soekende wederom te bekomen hunne vervalle eer, agting en respect, dewelke sy kort te vooren in de behandeling wegens de verandering in de Regering hadden verlooren, waar door sy groote vyanden van veele burgers en ingesetenen syn geworden. Om dat sy als in het vorige gemelt wort, buyten hunne directies hadden gegaan. Nog al verder met het verhale over dese nagt van onrust. De klok omtrent 6 uuren des morgens trokken de Burgers uyt den doelen en besette alle de Stads Poorten, maar de 8 van de 10 Gedeputeerde Sprekers bleven op den doelen Omtrent ten 7 uure trokken de Burgers van de Poorten af en marscheerden de Breedstraat langs tot aan het Stadhuys, alwaar de Burgers halte hielt. Waar op deselve wierde verdeelt in 2 colommen als de linkervleugel van de Maarsemansteeg tot de mandemakersteeg, en de regter-

vleugel schargeerden sig van de Wolsteeg tot de Koornbrugsteeg, soo dat doe het stadhuys aan weerskanten van Burgers beset was, dewelke alle het geweer op straat de plaatse voornoemt, aldaar geransieert naast elkander hadden leggen, alwaar een yder die het syn beurt was met de bloote degen in de hant voor schilderde. Nog al verder de Burgers, die kwamen hoe langer hoe meer op de been en vervoegde sig alle aan het Stadhuys. O, het is niet te beschryve ofte nooyt te vergeten, hoe dat het op desen Maandag den 11 november van desen jaare 1748 is toegegaan. Alles was in het wilt, vrees en ontsagt, eerbiedt en respect dat men schuldig is aan syn ovrigheydt, daar wiert niet om gedagt maar in tegendeel alle kwaade sententien en veroordelingen op de hoofden der ovrigheydt uitebraken, dat wiert voor goet gekeurt. Maar vrees en eerbiedt die men aan syn Regenten schuldig is, dat was in deese tyt als een ding het welke niet behoefde te wesen, soo veele onredelyke burgers meenden. Ook hadt op desen tyt niet anders plaatse als dat den eene burgers den ander syn inquisiteur was met bedryging soo sommige niet wilden doen, het geene de meeste magt der Burgery uytwerkte, datse hunne huysen door het graauw soude laaten omverhaalen, of anders dat se als absente soude aangetekent worden, en nog al meer soodanige diergelyke kwade penalityten deden de burgers malkander aan. Dog ik vrees anders sal ik niet seggen, om nu niet langer by dese oneenigheden te blyven, soo wende ik my tot het verhaalen hoe de saaken op desen yge dag syn gesuccedeert en geyndigt. De klok ruym 9 uuren des morgens soo kwaamen de 8 personen te weten de Gedeputeerden Sprekers van den Doelen onder

geleyde van een detachement gewapende Burgers dewelke sig ten halv 10 op het Stadhuys begaven onder het escorteeren van het voornoemde detachement. Booven gekoome synde voor de Heeren Burgemeesteren soo leverde dese 8 Sprekers 5 nieuwe artykelen aan Burgemeesters in, welke hunne inhoudt waaren op dese wyse als volgt:

1 ste Artyk : Dat de knyf moest afgeset worden en de Stadt uyt.

2de Artyk ; Dat voortaan de Burgers des avonts en s' morgens de sleutels der Poorten en boomen met de poortiers soude gaan haale en brengen.

3de Artyk : Dat alle vuylbonten van de Wagt soude syn ontslagen, en nooyt meer soude mogen waaken, en dat weder om moestaangesteltwordendeafgesette kwartiermeester C. Maasluys.

4de Artyk. Dat ymant die een vaantje houdt, of brandewyn verkoopt, waar van de man mogt komen te overlyden, dat dan de acte welke op des mans naam is getykent, dat die dan moet werde overgetykent op de vrouws naam, mits daar nooyt meer voor te betaalen de somme van 50 gulde

5de Artyk. : Dat van stonden aan een begin moest werde gemaakt om de vrye krygsraadt met syn ap: en dependentien te reguleeren.

Terwyl dat na die 5 voorschreve Artykelen aan de heeren Burgemeesteren door de Gedeputeerden

Sprekers wierden gepresenteert, soo stonden die Burgers welke hun te weten de Sprekers op het Stadhuys hadde geescorteert met geladen geweer geransieert ende gedefileert voor Burgemeesters kaamer. Dit was te veel uytgewerkt. Ja hier agter schult een gepresteerde incomodatie. Op soo een fatale wyse moet men syn Regenten niet attacqueren, maar deselve versoeken, dewelke de Burgery te vooren en op heeden hebben versogt. Sulks moet volbragt worden met alle eerbiedt en gehoorsaamheydt tegen de ovrigheydt te bewysen, opdat se dan destebeeter soodanige billyke versoeken soude consenteren toestaan ende bewilligen. Op dese dag kwaamen sulke redelykyt niet te passe, ik meen schuldige pligt. Ik stappe hier van af, en wende my tot de klok 1 uuren op de middag, wanneer de Regtklok eenige maale begon te iuyde, waarop de burgery dewelke hier en daar door sterke regen verstrooyt waaren op het luyde van de klok alle voor het Stadhuys kwamen aanlopen en schaarden sig in het vierkant viak voor het Stadhuys, onder het defileren van de snaphaan by de voet, waar op door den Secretaris van de Weeskamer genaamt Men Heer Andreas Cuneus soodanige diergelyke Publicatie wiert afgelesen, behelsende den korten inhoudt als volgt :

Die van den Geregte der Stadt Lyden agtervolgens de versoeken op huyden gedaan door eenige Burgeren uyt naam van de Burgery deser Stad, waar op hun Ed. Groot Agbare hebben goetgevonde

Dat voortaan de Poortiers van de Poorten en Boomen deser Stadt des avonts en smorgens in

het haalen en brengen der sleutels op het Raadhuys sullen worden begeleyd door een detachement Burgers welke de nagtwagt sullen hebben.

En dat voortaan een man of vrou die een vaantje houdt of brandewyn verkoopt de verkregen Acte op naam van de langtslevende sal worden getykent sonder daar voor aan de Stadt te betalen de somme van 50 gulde.

Op het versoek van de Krygsraadt te reguleren sal door die van Geregte alle bereytwilligheyt werde betoont.

Alsook op het versoek van het 18 Artykel sal meede een reserve werde gemaakt by die van den Getegte alsmeede Syn Hoogheydt.

Blyvende in verwagting dat de goede Burgeren en ingesetenen hun sig voortaan tot stilte sullen begeven, en hun wagte van alle disordres.

Aldus gedaan, gearresteert by dien van den Geregte der Stadt Lyden op den 11 November 1748.

By my

Andreas Cuneus.

Soo ras dese voorschreve Publicatie was afgekondigt was er een vreeslyk geroep en geschreeuw voor het Stadhuys onder een geroep van Ha Ha Oranje booven. De Burgery was tevreen. Den

een gav den ander de hant en wensten malkaar geluk met de verkregene versoeken. Hier op trok de Burgery welke een heele nagt en voordemiddag in de wapenen syn geweest, een yder met een natte rok na syn huys, uytgeseyt dat er nog eenige Burgers na de Poorten toetrokken. Hier op kwamen ook de 8 Sprekers van het Stadhuys en Wierden weder om door het yge detachement Burgers na den Doelen geconvojeert. Dewelke aldaar syn vergaart gebleven tot namiddig ten halv 6 uuren, doe syn sy yder van Burgery na hun huysen gebragt. Dat de Opper Sprekers nu op desen dag maar met haar 8te desen saken hebben uytgevoert, was de reede dat Jan Lipsius was siek, en den ander Cornelus Starkenburg was innocent. Aan de Poorten syn te 6 uuren de Burgers afgetrokken, soodat het tot stilte is geraakt, of anders gesegt tot stilte geworden. De klok 7 uuren des avonts, mits de vaandrig Abram de knyf door Burgemeesters van syn dienst is afgeset. Ik vreese dat uyt de voorgevalle saaken welke ik heb verhaalt, wel eenige agterhaaling ofte ondersoek sal werde na gedaan. Tot leetwesen van de geen welke in dese onrustige onlusten als belhamers van syn geweest. Het welk de tyt in t' vervolg sal leeren.

Soo is dan dese Maandig den 11 November op dese manier geyndigt.

Evenwel heb ik nog iets te seggen alsdat de Burgery synde het 4de en 8ste kwartier van den geavanceerde Kaptyn Huybregts syn volk yoor de eerste ryse de sleutels der Poorten en boomen

hebben gehaalt, maar dese nieuwe inventie heeft niet lang geduurt welkers reede ik toonen sal in het verdere.

Over het Afdanken van EENIGE Lydse soldaten en het aannemen van Waartgelders.

Op Maandag 11 en dingsdag 12 November syn een getal van omtrent 20 Lydse soldaten afgedankt, en wederom aangenoomen omtrent 20 man van de afgedankte Waartgelders, welke uyt Heusden, hetgeen voorschreve staat, syn aangekomen, alhier in de Lydse wagt nieuw aangenomen.

Over het Onverwagt Verassen en Inrukken van Dragonders en Voetknegten.

16 November, Het was op een Vrydag namiddag dat twee Heeren uyt de Regering van dese Stadt sig in cognito na den Haag begaven om aldaar te versoeken of Syn Hoogh. geliefde militie binnen dese Stadt te senden. Want het onmogelyk was de Stadt anders tot rust en stilte te krygen. Ja wel soo men verstaan heeft, soo was Syn Hoogheyt gants niet bereytwillig om sulks aan de Stadt van Lyden dit te dom ontmoeten. Want volgens seggen soo hadt Syn Hoogheydt te veel respect voor de Leydenaars, om dat se hem soo magnifiek by Syn Hoogheydts eerste arrivement binnen dese Stadt hebben ingehaalt. Dog dese twee Heeren genaamt den President Burgermeester de Raadt, en den Pensionaris Vanstraaten hielden evenwel

aan op het versoek uyt naam van de gantse Regering van Lyden. Waar op Syn Hoogheydt dan besloot het militie te senden. Hetwelk is toegegaan op dese manier. Des nagt syndc Vrydag den 15 November de klok 11 uuren wierden door de quartiermeesters van de ruytery welke in garnusoen lyden als te Wassenaar, Voorschoote, omtrent den Lydsendam, Veurne en Voorburg aangesyt dat een yder moets make sig des morgens precies ten 4 uuren in kaptyns quattier te syn, op die manier soo alse in den Haag op de wagt koomen. Het voetvolk was meede gewaarschouwt in den Haag om sig marsvaardig te houden, waarop het voetvolk sig ten 3 uuren uyt den Haag marscheerde tot aan het Huys ten Dyl, en hielden aldaar halte. Doe trok de ruytery uyt Wassenaar meede tot aan het Haagse Schouw, en hielden wederom halte, en bleven daar soo lang geransieert tot al de ruytery uyt de voornoemde dorpe by malkander waaren gekoome. Dog sy wisten nog niet waar sy na toe moesten. Maar de opper officieren wisten het wel. Ook dient gesegt te worde dat terwyl de militie aan het Haagse Schouw sig in stilte aldaar onthielt, soo was door de overste geordonneert dat niemant die na de stadt toe wilde, het sy met wagen, paarden of schuyten soude mogen voorby passeren Hetwelk geschiet is, want niemant wie hy sy mogt na de stadt gaan om het niet bekent te maaken, dat het op soo een wyse aldaar was gelegen aan het Haagse Schouw. Ook syn der nog schuyten in het Galgewater geweest welke meende door te vaaren, maar in het gezigt krygende moesten blyven leggen, of wierden anders gedreygt van in de gront geschote te worde. Maar mensen

die uyt de stadt kwamen mogte vry voorby passeren. Middelerwyl de klok wort halv 6 uur des morgens, de Burgers koomen van de Wagt, alles was stil in de Stadt. Men wist nergens af. Maar de klok 7 uuren des Saterdags morge tot een altoos denkbeelt barste de bommel uyt. Wanneer alhier binnen dese Stadt kwamen intrekken omtrent een halv regiment Prince Dragonders, en een halv regiment Staate voetvolk, en een halv regiment Switsers van het Regiment Oranje Suisses, synde in het geheel omtrent duysent man, In dese Stadt gekoomen synde, schaarde sig de ruytery de regter vleugel van het van het Stadhuys tot omtrent de Koornbrugsteeg, en de linker vleugel strekte sig uyt van de Maarsemans steeg tot aan de Mandemakers steeg en nevens het selve het voetvolk, het welk sig uyt strekte tot voorby de Vrouwe steeg. Sy waaren dan al vast in de Stadt. Hoewel een yder van de Leydenaars met verwondering stonden te kyken, want sulks niet wagtende synde. Evenwel het was nu soo. De duyvel haalse der nu uyt. Verder sai ik aantoonen hoe dat dese 16 November is geyndigt. Doe we nu het militie in de Stadt hadden, Wierden aanstonts de Batteryen alwaar het geschut op staat, te weeten aan de Hogewoerts Poort en Witte Poort van hun lieden in besetting genoomen, als meede het Stadsmagasyn, soodat alle middelen van tegenstant te bieden Wierden belet. Het regende op desen Caterdag morgen kragtig, om welkers reede het voetvolk wiert toegelaaten om in het Gasthuys te gaan als ook in het Gemene lants Huys. Maar de Ruytery bleev in die order staan, soo als de selve by hun intrekken waaren geschikt. Middelerwyl Wierden in het Magasyn eenige toestel gemaakt

om de paarden te stallen. Ook is door eenige Stads Boodens uyt naam van Burgemeesters aan eenige huysmeesters aangeseyt, dewelke pakhuysen of andere slegte leedig staande huysen, omtrent het Magasyn hadden staan, dat de selve moesten werde ontruymt tot gebruykt der Militie. Soo dat met alle haast eenigte mensen, hunne pakhuysen dewelke staan in de Vloo Bak in de Loojer Straat in de Cingel Straat als meede in de Haven en lange Straaten, moesten ledig maaken. Veele huysmeesters dewelke in deese voorschreve Straaten slegte huysen hadden leeg staan gaven de sleutels over, laatende de 'huysen aan di rectie van de Dragonders. In de Stads stal wiert op desen morgen meede klaarigheyt gemaakt, tot huysvesting van de Dragonders benevens hun paarden. Als meede bij de Piquers en eenige voerluyden in de Piquer Stal in den Doelen of anders geseyt de menasie wiert meede gediligeert ten dienste der ruyters, en soo voorts. Alle plaatsen waar maar paarden konde werde geset, ja selvs de Stads Timmerwerf is daartoe geproponeert geworden. Hoe het nu verder is toegegaan op desen 16 Novembers dag, sal ik aantonen. De Regering is op haar tyt synde 11 uurendesmorgens booven gekoome, en hebben aldaar na 2 uuren geleeden deese Publicatie gemaakt en door de Heer Cuneus het selve de klok 1 uure doen afkondigen. Behelsende in korte substantie als volgt :

PUBLICATIE.

Die van den Geregte der Stadt Lyden. Doen by dese aan alle en een ygelyk waarschouwen, dat niemant het sy mans vrouwen of kinderen voortaan eenige bewegingen op straat sullen mogen

make of eenige samenrottinge te plegen om over te gaan tot kwaade en rigoreuse feytelykheeden, strekkende tot verstooringe van de gemene rust, en de de goede ingesetenen. Soo hebben dierhalven die van den Geregte goetgevonden, dat by dag en nagt patrouljes sullen gaan, om of een ygelyk wie hy ook sy, op kwaade desseynen soude mogen werde geattrappeert, door de militie sal worden gearresteert en opgebragt werde aan de Hooftwagt, om volgens exigentie van saaken te worden gestraft.

Aldus gedaan by die van den Geregte der Stadt Lyden, op den 16 Novemb. 1748.

By my
Andreas Cuneus.

Doe nu dese Publicatie was afgelesen, was het beste dat een yder sig maar voorstelde van stil te syn, want alle magt in de Burgerstaat leyt nu gebroke. Nog al verder. Na de afkondiging van het voorschreve, soo was het namiddag den klokke 3 uuren, dat de Ruytery order kreeg om aftetrekken. Het welk geschiede, en begaven sig na die plaatse welke ik in het voorige gemelt, alwaar nog eenige confusien ontstonden, te weeten onder de dragond ers, want sy konnen juyst allemaal niet in die huyse welke smorgens geschikt waare om daar in te vernagte, maar namen selvs de vryheydt om aan huyse daar een borretje voor hing het sy te Huur oft koop om daar de deuren in te trappen. En dit Geschiede wel het meeste in die straaten omtrent het magasyn. Wat aangaat het voetvolk is geplaats gebleven in het Gasthuys dan te seggen in de kerk, alwaar al de stoelen, boeken en losse banken uyt waaren geborgen. En de Rynlantse Vuurschaar diende mede

tot een sauve garde voor het andere voetvolk. In deese 2 sauve gardes syn dan eenige bosse met bedt stroo nedergeworpen, om des nagts op te legge. Ook hebbe sy op deser eerste dag van haar aankomts vry bier gehadt, het Militie op Stads koste. Daar leyde 2 halfvaten in het Gasthuys en 2 in de Boere of anders gesegt de Rynlantse Vuurschaar. Des avonts heeft de Ruytery en het Voetvolk voor het eerst begonnen te patrouljeren, yder devisie een uur lang. Op desen ygen avont ten 8 uuren kwamen hier in de Stadt voor de Saayhal aanleggen twee trekschuyten, welke uyt den Haag kwaamen, en waren geladen den een met verschyde honderden van groene dekens, den ander schuyt was gelaaden met verschyde pakken daaplakens en hooftslope, welke goederen alle in de Saayhalle wierde gebragt, strekke dit tot een magasyn van bedde goet voor de Militie. Nog al meer. De Regering is op desen dag des avonts tot halv 9 op het Stadhuys geweest, als meede de klerken, Boodens en verdere bediendens van de Stadt. Ook syn op desen eerste nagt, dat het Militie in de Stadt was, alhier in cognito gearriveert den Drost Fiscaal met de Hofdienders, alsmeede 4 Raadsheeren, dewelke sig op den Burg logeerden. Voorwaar dit is geen goede teeken. Ik vrees dat men daar wel iets van hooren sal, het welk in het vervolg sal worden genoteerd . . . . Evenwel dient niet vergeten te worden te melden, dat op den eersten nagt, dat het Militie alhier in dese loogeerden, veele van deselven heel baldadig hebben geweest, want hebben op sommige plaatse als op de Haarlemstraat, Oranjegragt en elders de glaasen ingeslagen, en soo geseyt wiert in sommige huysen

daar winkels gedaan worden, hebben sy soo wat geknarpt.

Ynde van de 16 No.

De korte beredeneeringe over het intrekken van de Militie. Het is waar het komt de Stadt Lyden vreemt voor, soodaanige veranderingen, maar het is misschien tot bestwil om alle haat en nyt tussen den eene burger en den andere te stuyten. Want soo het waar is dat er al geseyt wiert, soo sou het al heel slegt in de stadt hebben afgeloopen. Veele mensen maakte malkander wys, alsdat er was voorgenomen om 17 huysen te plunderen, daar onder begrepen, huysen van Predikanten. Of sulks waar is, dat soodanige kwaade intentien soude uytgewerkt worde, dat laat ik daar. Ik denk dat het nu niet makkelyk tot uytvoering sal werde gebragt, maar ik sie er kans om binnen een maand of 10 een halv duysent jonge Dragonders en Switsers gebooren in de Stadt te hebben. Nog iets bysonders van de gepasseerde Saterdag. Het is een groote bestiering geweest die Godt almagtig heeft bewerkt, dat het niet is uytgekomen doe het Militie voor de Stadt was, want het seer droevig soude hebben afgelopen indien sulks de Burgery was te hooren gekoome. Want het niet soude hebben werde geconsenteert, datse in de Stadt kwamen. En evenwel daar in moetende, soo souder een swaare bloetstorting tussen den Burger, het Janhagel en de Militie hebben kunne voorgevallen syn, dog Godt heeft het voorsien.

VERHAAL OVER DEN ZONDAG DEN 17 Nor.

Des Sondags morgen ten halv 8 syn weder de Quartieren van vors stroo voorsien geworden. In

het Gasthuys moest gepreekt hebben smorgens Prof. de Moor en s' avonts Prof. van den hoonert, maar sulks is niet geschiet. Voorts is het Militie in hunne Quartiere gebleven tot s' morgens ten 11 uure. Doe hebben se opgetrokken op soo een manier. Aan het Gasthuys kwam ten **11** uure een detachement van omtrent 20 Dragonders, terwyl de Zwitsers in order geparadeert stonden, wagtende soo lang tot dat het Staate Voetvolk uyt de Rynlantse Vuurschaar aldaar mede waaren gemarscheert, te weeten aan 't Gasthuys, Het tweederly voetvolk dan in order gestelt synde soo trok de Ruytery af, en marscheerde na het Gasthuys op den Ryn, alwaar de schapenstal voor de paarden was toeberyt. Ende aldaar waaren meede britse gemaakt voor het volk. Middelerwyl trok het voetvolk op, onder het slaan der trommels en het speelen der fluyters, en transelateerden malkanders wagten, hetwelk alle daagen op dese wyse is toegegaan. Op deese morgen syn 2 schilderhuysjens met schildwagten voor het huys van den President Burgemeester de Raat gezet, omdat aldaar de Commendant te huys legt. S'namiddags syn aan den Burg meede 2 schilderhuysjes geset.

VERHAAL OVER DE MAANDAG 18 NOVEMBr.

Des morgens is dit volgende pasquil in dit ligt gekomen :

EERKROON **VOOR**

LYDENS

TIENMANSCHAP.

Staa ruym, daar komt een troep van 10 groot Agtbre [heeren

Die Lydens Burgery stoutmoedig t' hans regeren
Staa ruym en groet beleeft ja draay vol vreugt den [hoet
Voor die verlossers, die met sulk een heldenmoed,
Ons vryen van het juk der boose dwingelanden
En lant verraders aan wien goddeloose handen
Dus lang het roer van staat onwettig is vertrouwt
Verblint en omgekogt door t' glinsterende gout
Van t' listig Lely Hof, dat met syn pistoletten
Soo mildelyk gedeelt, gants Nederlant de wetten
Van syn gedugt gesag, doet volgen bly van toon
En aan ons Regenten maakt vasallen syner kroon.
Dank hebb' dit tienmanschap, t' geen waakt met argus oogen
Dat lydens Burgery niet langer wert bedroogen
Door dieven die t' gemeen uyt suygen tot het been
En wet, en regt, en kerk, baldadiglyk vertreen.
Dit blykt t'hans sonneklaar, nu onse dappere mannen
De weergaa van Duc dalvs' goddeloose vierschaar [spannen
Daar slegts beschuldigen voor vast bewysen gaat
En meest wanneer het gelt de leeden van den Raadt
Die oude grysaart is voor vast een lant verrader
Schoon laffe vlyers, en vuylbonten hem als vader
Vereeren en de Prins voldaan van syn gedrag
Hem niet dan tegens wil, ontslaat van Syn gesag
En schoon men Lantschot soekt van misdaat vry [te spreken
Z' is aan dit Tienmanschap te middag klaar gebleken
Ja hoe sou Groenevelt, dus eerlyk konnen syn
Die piskyker die syn lyders in hun pyn
Wat karnemelk of wat soup weet voor te schryven
Dees man kan waarelyk geen Burgemeester blyven
Maar dit is t' nog niet als dien langen Slingerbeen

Vergreep sig onlangs al te deerlijk aan een steen
Want schoon een schryver schryft syn grootvaar was
[een bakker
Wat doet dit tot de saak, wie hoorde sulks wie spraker
Ooyt met versmaading van, toen syn heer vader sat
Als Burgemeester in syn vaderlyke Stadt
Of toen syn ouder broer hem rustig voor mogt treeden
Neen dit is de oorsaak niet, want seker om die reden
Is assendelft geensins geworpen buyten boort
Maar Tienmanschap was op dien braaven heer ver-
[stoort
Om dat hy schatting yst, van dien t' hem is bevoolen
Door hoog gesag 0 neen, daar legts iets kwaat ver-
[holen
In die behandeling. Wat segt men assendelft
Brengt van die schatting maar aan t' lant de grootste
[helft
Daar schuylt de Haas. Maar ik hoor met grootafgrysen
Dat enkel seggen gelt, t' geen niemant kan bewysen
Doet loflyk Tienmanschap, Syn Hoogheytditverstaan
Dan rouwt hem ligt het geen hy omlangs heeft gedaan
Dat hy die heeren op den drang van t' volk ontslagen
Voor eerlyk keurt. Ook ist niet slegts syn welbehagen
Maar ernstelyk bevel, dat yder wie hy sy
De heeren niet ver denk, maar liever hen bevry
Voor overlast en smaat, en houde hen in eeren
Soowei als die de Stadt op Syn gesag regeren
Dien selvde mislag heeft Syn Hoogheydt ook begaan
Toen hy dien wakkeren Heer van Rojen ging ontslaan
Van t' lastig ampt door hem en door synloffelyke ouders
Met soo veel sorg en vlyt getorst op hunnen schouders
Dat Lyden eeuwig sy aan hunnen dienst verpligt
Wie heeft dit lastig ampt met soo veel lust verrigt
Dan die wat anderen streek,vermaak en rust kan geven

Versmaade en liever als een slaaf syn kostelyk leven
Wilden offren aan de Stadt, ent' heyl der Burgery
Maar dit voldoet niet neen, men moet de roofharpy
Van 't plondersieke graauw aanschennen op sijn [woning
En volgen t' voorbeeld van een goddeloose Kooning
Hem rukken by de borst en schudden als een hont
Ja neemen Nagtergaal meede in dit vloek verbont
Die stoutlyk seggen durft, daar is geen rust te hoopen
Of t' graauw moest eerst verwoet des heren huysen [slopen
En plonderen en vertreen al dat gestolen goet
Roey uyt, roey uyt verscheur dat schelms en vuyl [gebroet
Dat lant en volk verkoopt aan france dwingelanden
Soo gaat het naar ons wens sy syn in onse handen
Sa Tienmanschap brengt u benden op de baan
De Ruytery komt straks, de Stadt is reeds deraan
Vliegt nat' Stadhuys beset der Burgemeesters kaamer
Smeedt t' yser is nu heet, geen tyt was ooyt [bekwamer.
Laadt nu geweer met scherp en die u tegenstaat
Slaa doot of dwingt hem, als was de eerste van [den Raat
Uw schoon artykelen soo op staanden voet te stemmen
Ja dreygt hen opdat uwe onsagbre woorde klemmen
Met sevenhondert man die u ten diensten staan
Al dapperen Burgers die op ritselen van de blaam.
Lustig stel Stadts sleutels in die handen
Op dat geen Ruytery de Poorten aan komt randen
Wens van de Burgery geluk, en geev de hant
Aan al die u ontmoet. Sa Burgers hout nu stant
T' is maar begonne werk het sal wel anders vlotten
De mispel is niet ryp, hy moet nog eerst wat rotten

Wagt maar tot Sondag **nagt** dan sal ter anders gaan
Wat hoor ik wat gedruys, de Stadt is reets veraan
Daar is de Ruytery. Komt Burgers in de wapen
Og is hier niemant hoe kunt gy leggen slapen
Uyt ist met de Tienmanschap, Wat Raat wat nu
[gedaan
Komt laat ons paar aan paar naar onsen doele gaan
De Burgery sal ons als eertyds wel bewaaren
Sy staan in onsen dienst t' canalje sal wel klaren
0 Verwerstraters 0 Kruystraters staat ons dog by
Of anders raakt ons schip te deerlyk in de ly
Maar ag wats dit wats dit twee Heeren uyt de
[Raaden
Van t' Hof Fiscaal en drost myn hart is soo beladen
Kom vlugten wy dat is gewis om ons te doen
Wat vlugten het heeft geen noot wy blyven even koen
Ey hoer hoe souw een leeuw gaan vlugten t' onser
[schanden
Geen duyvel vresen w y, hy durft ons nooyt aanranden
Wy **syn** te veel bekruyst, t' is hier geen boonen kinkel
En niemant is er vuyl neen t' is een schoone winkel
Een schranderen Van der Steen, een man soo trouw
[als gout
Op wiens verstant ons gants systema is gebouwt
Een wakkeren Lakeman beschouwt eens van den Berg
Hoe moedig slingert hy syn beenen dat het merg
In synen kuyten drilt, de rest is seer ontsaglijk
Al ist met nummer agt syn saaken tans wat haglyk
Wy vresen niet, terwyl ons doen regtvaardig is
Het sy soo maar ik vrees gy maakt uw rekening mis.
De Rest Hier Na.

Hier agter volgt het Verhaal van Maand. 18 Nov.

De Cavallery en infanterie syn op desen dag in

hun voorige quartieren gebleven, tot den tyt toe wanneer sy syn op en afgetrokken. Maar evenwel moet ik aan dienen dat s' namiddags den klok halv 2 uuren het halv Regiment Switsers voor het Gasthuys sig in het geweer stelde en marscheerde ten 2 uuren na het Stadhuys en hielden daar halte mits gedefileert staande. Ook kwaamen aan het Stadhuys post vatte een dubbelde devisie Ruytery. Wat dit seggen wilde wist men doe nog niet, maar ik sal het op syn tyt aantoonen wat het geweest is. Of wat reede dat er waare dat de Militie soodanig in beweging was. Voorts moet ik eerst aanmelden dat op desen 18 November des morgens is een begin gemaakt met het compareren van twee burgeren te gelyk uyt yder Quartier voor die groote Heeren welke uyt den Haag het geen in het vorige gemelt is, gekome syn en de alhier op den Burg syn geloogeert. En soo men verstaan heeft was het om te ondersoeken wat op die nagt tussen den 10de en 11 was voorgevallen van deese lopende maant November of anders gesegt wat persoonen als belhamers syn geweest in de beweging op die tyt. Ook waaren alle personen die voor dese Heeren hebben gecompareert soodanige wyse naauw uytgevraagt en op hunne gemoederen de zaaken gezet dat volgens seggen veele hebben geschreyt, en te meer omdat haar te weeten yder persoon als met een eedt wiert voor oogen gestelt. En nog al meer, dat alle personen welke voor hun Hoog Edelen hebben geweest hebben moeten verklaren dat niets van het gepasseerde datter gesproken is soude werde aan een ygelyk verhaalt, soo dat men niets kon hooren wat rapport die luyden hadden ontfangeu ter plaatse voornoemt. Den dag is nog niet geyndigt maar het volgende

is aldus geschiet. Smorgens omtrent 12 uuren is by ongeluk een Dragonder voor het Gasthuys van syn ygen carbyn dootgeschooten. Op desen dag is onder het Militie een begin gemaakt met brandwagten te houden. Op deese manier. By dag en nagt stonden geposteert een detachement Ruytery aan de Mande-makers steeg, en een detachement aan de Plaats steeg. Aan de diefsteeg korssteeg wolsteeg en ketel-boetersteeg schilderde meede alle uur een nieuwe schildwagt met d e banjonet op de snaphaan. Middelerwyl ging de patroulje van de Ruytery door de Stad benevens de patroulje van het Voetvolk. De klok 's avonts ten 6 uure syn meer dan 80 Ruyters voor het Stadhuys gekome, en hebben aldaar moeten blyven staan tot des anderen daags smorgens. Ook hebben op dese avont de Here Burgemeesters op het Stadhuys geweest tot elf uuren en soo gezeyt wiert soo was den Fiscaal ook op het Stadhuys geweest, dog ik kan dat niet vast melden.

Wat nu de reede is dat soo een groote beweging op dese namiddag heeft ontstaan voor het Stadhuys dat was dat gezegt wirrt als dat er briefjes op straat soude syn gevonde welkers inhout was, dat een ygelyk sig te weer moest stellen om het Militie de Stadt uyt te dwingen. En tot een seyn geving soo soude men een huys in de Vloo Bak aan brant steken. Dit was het dat agterdanken baarde.

Dog of sulks waar is laat ik daar. Evenwel het is tot bestwil niet geschiet. Ynde deses Dags.

VERHAALINGE OVER DEN 19 NOVr.

Des dingsdags is niet anders voorgevallen als

dat uit de Saayhalle matrassen en dekens door het Militie syn gehaalt, dewelke in t' Gasthuys als meede in de gewesene Logement den Hoorn syn gebragt om aldaar de nagtrust van de Soldaten en de Dragonders op te neemen.

N.B. Veele Grynwevers hebben op dese dag het werk laaten sitten om dat se geen uytslag ontfingen van hun gepresenteert Request, dog de stilstant heeft niet lang geduurt.

OVER HET AFKONDIGEN VAN EENIGE STAATE PLACATEN.

20 November. Op een Woensdag middag syn alhier 3 Staate Placaten afgelesen, inhoudende dese Bekentmaakinge :

Het eerste Placaat was den inhoudt, voor een vry Octroy op de Oost *en* West indien ter vernieuwinge van een twintig jaarige Prevelegie.

2de Placaat tegen het opwerpen van Kadyken aan de Revier de Lek gelegen aan den Yssel

3de Placaat over de Taxatie.

21 Novembr. Des donderdags middags ten halv 1 syn weder 2 Staate Placaten ten Puye van t' Raadhuys afgelesen.

1 ste Placaat, was den inhoudt over de 40 Penning op de Scheepvaart.

2de Placaat, synde de impost over de Vriesse en inkomende Veenturf.

Voorders soo is er op desen dag niets bysonders voorgevallen.

22 Novembr. Op een Vrydag voor demiddag syn de Switsers begonne wagt te houden in de Consersie of anders genoemt de Studente Vuurschaar alwaar msede matrassen en dekens syn ingebragt.

OVER HET ARRESTEREN VAN EEN VRIESSE TURFBOER

22 Novembr. Het was op desen ygen morgen dat een vriesse turfboer sig op de Beestemart bevont, sprekende aldaar met eenige turfdragers. Soo komen middelerwyl 2 Dragonders van de Steenstraat of Ryngsburgse Poort. Op de Beestemart komende soo segt die Vrie sse turfboer dat men sulke dit en dats kinderen de Stadt uyt moets jaagen. En nog andere slegte praat meer. Waar op de Dragonders dit hoorende hunne Palassen op uytrokke en vervolgde dese boer tot op de turfmart toe alwaar hy in een vaantje de vlugt nam. Voor welk huys de Dragonders meest al de glase uytsloege, waar van een doe heen ging om het aan de Wagt bekent te maaken, waar op den ander voor het huys bleef staan met de bloote Pallas in de hant. Hier op kwam de Schout met syn dienders in het voornoemde vaantje en namen de vriesse turfboer meede, brengende hem aanstonts voor de Heeren en verhoort synde soo wiert hy smiddags ten halv een uur na het Doorlugtige Hof te s' Gravestyn gebragt om aldaar volgens seggen 14 daagen lang de aangenaame spys van water en broot te consumere.

23 en 24 dato deser niets bysonders voorgevalle.

OVER
HET PLAATSEN VAN SCHILDERHUISJENS EN WAAR DESELVE HEBBEN GESTAAN.

26 Novembr. Op een dingsdag morgen syn door de Stads werklieden op desen navolgende plaatsen door order van Burgemeesters Schilder huysjes geset, ten dienste der schiltwagten.

Als vooreerst

3 Aan de Stadsdoelen te weeten aan yder hek een, en een aan de Pikeur Stal.

1 in het Noort Ende voor het huys van Pieter Suurlant, alwaar een kaptyn van de Dragonders logeerde.

1 in de Smit Steeg op syde de Stadstimmerwerf.

2 Voor het huys van den President Burgemeester de Raat, alwaar den Commendant logeerde.

1 Op de Papegraft voor de Ordinaris alwaar de Goude kloot uythangt.

1 Op de Breedstraat vlak voor de Goude Leeuw.

1 Op de Breedstraat regt voor t' Gemene Lants Huys.

2 aan het Gasthuys te weeten een op den Ryn en een op de Breedstraat.

2 nevens malkander aan de Rynlantse Vuurschaar.

2 over malkaar aan den Burg.

3 aan het Stads Geschut Magasyn te wete aan yder hek een en een aan de Vest.

Uytmaakende in t' geheel 19 Schilder Huysjens die alhier binnen dese Stadt hebben gestaan.

OVER HET ARRESTEEREN VAN PIETER DE MIKKER.

27 Novembr. Op een Woensdag middag ten een uure is eene Pieter de Mikker gecommitteert

Spreker van het sesde Quartier in t' Oranje Vaandel woonende in de Kyfhoek alwaar Figos uithangt op den Burg voor de Heere gecompareert ende gearresteert synde na den Haag op de Gevange Poort gebragt

OVER HET ARRESTEEREN VAN PIETER VAN DER LINDE.

28 Novembr. Op een Donderdag namiddag ten 3 uuren wiert met Schout en dienders van syn huys gehaalt Pieter van der Linde, beesemakers baas woonende op het Korte Rapenburg, welke wiert gearresteert en by de Kasteleyn van den Bogaart geset onder het Stadhuys. Het feyt dat dese Pieter van der Linden heeft gefrodeert is dit, dat hy heeft staande gehouden het gesegde, dat sulks doen van Militie in dese Stadt te senden, de Prins of syn nakomelingen nog wel in syn oogen sal druypen. Dit gepasseerde is voorgevallen op de chirurgyns winkel van Charles Gervais woonende op de hoek van het kort Rapenburg op de Breedstraat. Dat nu dese man is gehaalt en de gearresteert, is de schult van een verdoemde barbiers knegt welke by Gervais werkte, en die heeft dat aan gaan brengen, tot droefheydt van die Pieter van der Linde, welke s' anderen daags verhoort is synde vrydags den 29 november. En daags daar aan synde Saterdags den 30 nov. weder verhoort s' morgens. En des nagts ten 12 uuren is hy van de kastelyn gehaalt, en na het Spinhuys gebragt. Hoe dat nu met die man over dat onnosel seggen sal aflopen moet de tyt leeren.

OVER HET MAAKEN VAN EEN STAL IN DE STADS DOELEN TEN DIENSTE VOOR DE RUYTERY.

2 Desember. Op een maandag is een begin

gemaakt tot het bevorderen van een nieuwe stal ten dienste van de Cavallery. De baasen syn geweest Walendorp en van der Laan, beyde timmermans baasen.

2 desembr. Op desen ygen morgen heeft voor het eerst een Switser door de cardons gelopen om dat hy daags te vooren eenigte foluen hadt uytgeregt.

OVER HET ARRESTEEREN VAN 3 PERSOONEN TE GELYK.

4 Desembr. Op een Woensdag middag ten 12 uuren syn volgens dagvaarding dese 3 persoonen op den Burg voor die voornoemde Heeren verschenen en alle 3 te geiyk gearresteert, en na den Haag op de Gevange Poort gebragt. Naamlyst van dese 3.

1. Den brouwer Laurens Lips uyt de Brouery de 3 Kruycies op de Oudevest.

2. Paulus brandewyn verkoper over de Dul Huys Poort agter de France kerk. *

3. Willem de Groot boekdrukker in de Nonne Steeg.

6 Desembr. Op een Vrydag morgen heeft weder een soldaat uyt het Regiment Suisses D' orange in den Doelen on genaadig door de cardons gelopen. Syn straf ontfange hebbende is bloots kops de Stadt uytgeleyt, met een slegt rokje aan, want syn montuur is hem afgenomen. De reede is sooals geseyt wiert, om dat hy gelt van syn serjant hadt gestolen. Dog ik laat het daar by.

* De voormalige Vrouwekerk op de Haarlemmerstraat

Nog iets.

6 Desemb. Op dese yge morgen ten 11 uuren is de Fiscaal benevens de andere Heeren van den Burg uyt dese Stadt met hunne bagagie wederom na den Haag vertrokken. Het is te wensen dat se nooyt meer tot sulke affaires in de Stadt Lyden moge koome, maar dat alles in rust en stilte mag syn ende blyven.

Over het Vaceeren van de Heere Commissarissen tot de Taxatie.

9 Desemb. Op een Maandag morgen syn de Commissarissen van die van Geregte daartoe gestelt synde, begonnen te vaceren op Burgemeesters order in de Vroedschappen kamer om aldaar de Taxatie te reguleren en in plaats van de afgeschafte Exynsen. Dese Heren hebbe gevaceert 4 daagen ter week als Maandag Dingsdag Donderdag en Vrijdags, s' morgens van 9 tot 11 uure namiddag van 3 tot 6 uure. Hoe lang het sal duuren kan ik niet melden.

10 Desembr. Op een dingsdag morge syn weder eenige soldaten en dragonders in arrest genomen. Ook is ten halv een smiddags een Stadsplacaat afgelesen, welkers inhoudt was over de aangeving van de Grove Waaren alsmeede de Ponde Maat der inkomende Graanen, inkomende Tabak turf en koole, en andertsins. Welkers Comptoiren werde gehouden aan de Waag en aan de Hooglantse Kerk, enz.

11 Desembr. Op Woensdag namiddag hebben weder eenige gearresteerde dragonders en soldaten in den Doelen door de cardons gelopen.

BEKENTMAKINGE AFGELESEN OP EEN BEDESTONT IN DE GEREFORMEERDE KERKEN.

11 Desembr. Na het yndigen van de Bedestont is dit volgende door de Predikanten afgelesen.

Dat die van den Geregte hebben goetgevonden waar meede sy een ygelyk laaten waarschouwen dat voor eenige tyt des Sondaags avont sal werde de Godsdienst waargenomen in de Maare kerk in de plaatse van het Gasthuys.

15 Desembr. Des Sondag avont is voor de eerste reyse de Godsdienst in de Maare kerk verrigt door Dominus Stresoo Junior.

OVER HET ARRESTEEREN VAN DE HOSPES AAN DE MAARE POORT MET SYN VROUW.

Na dat er in verschyde daagen niets bysonders soo in het militaire politique als kerkelyke was voorgevallen soo is evenwel op den 28 Desember dit gebeurt.

Wanneer op een Saturdag morgen eene Cornelus Treutelaar met syn lieste van haar huys wierde gehaalt, en by de castelyn onder het Stadhuys gebragt, om datse deel hadden aan desertie van soldaten uyt het Regiment Oranje Suisses, dewelke in haar huys waaren verkleet geworden en de knevels afgeschooren. Voorwaar dit is een slegte begaane frodatie. Decse Cornelus treutelaar heeft dan by de kastelyn geseten met syn wyf tot Vrydags daar aan volgende den 3 January 1749 wanneer hy

s' middags ten halv 2 uuren na Spinhuys wiert gebragt, benevens syn beminde welke agter aan kwam om meede als comissaal in het Hofje agter de kerk eenige tyt aldaar de spyse te consumeren. Hoe het verder met dese luytjes sal aflopen sal men soo ik denk wel hooren.

30 dato. Op een Maandag middag ten halv een uur is wederom een Staate Placaat afgelesen welkers inductie was over de aangeving van de vreemde bieren,

Over het Dagvaarden Van Eenige Burgers uyt het Oranje Vaandel.

31 Desembr. Het was op een dingsdag voor en namiddag dat alhier verschyde burgers uyt het Oranje Vaandel door een deurwaarder van t' Hof wierde gedagvaart om tegen aanstaande Donderdag en Vrijdag te compareren voor de Edele Mogende Heeren in s'Gravenhagen.

Hier over waare veele burgeren verlegen niet wetende wat dit seggen wilde, ofte van wat uyt-werking dat sou syn. Sommige presumeerden datse souden moeten getuygen van de gepasseerden nagt van onrust voorgevallen tussen den 10 en 11 November van dese jaare. Andere beelden sig in, dat se souden moeten getuygen de begaane frodatien van die mense welke in den Haag op de Gevange sitten gearresteert. Wat hier van sy sal de tyt moeten ontdekken. Daarom sal ik van al de voorgevalle saaken van t' jaar 1748 binne dese Stadt geschiet make een Ynde.

ADVERTENTIE.

Ziet hier is alles soo net, als doenlyk voor my was, tot een altoos gedagtenis aan getekent. En verder sal ik het over laten aan een ander Historicus, dewelke somtyds bekwamer sal syn dan ik ben. Daarom sal ik om redenen wille niet tragten my selve intelaten met de verdere gevolgen. Dog ik evenwel altoos sal soeken en tragten in stilte te syn en te blyven een welmenent en

VERUS PATRIOTTUS.

Finis
1748.

(Copie van een handschrift, toebehoorende Mejuffrouw G. B. C. van Rhijn te Leiden, en door HEd. welwillend ten gebruike afgestaan aan S. J. Le Poole L.Gz.)

Hermanus Rietbergen,

REINHART. Nu wil ik u nog eene treffende daad, in het jaar 1804 in Leyden verrigt, mededeelen.— Den 19. van Hooimaand deszelven jaars, had een meisje, Petronella Maria Franken genaamd, het ongeluk van in eene put, welke gelijk vloers lag, te vallen. De grootmoeder van het kind, welke onvoorzigtig genoeg geweest was, de put ongedekt te laten, bemerkte terstond dit ongeluk, en riep hare dochter, de Moeder van het kind te hulp. De Vader en Moeder snelden terstond op het gegil der Grootmoeder toe, doch konden geen hulp aanbrengen. Men riep de buren, die, eerst wel met eene lange lat en daarna met touwen neder te laten, het ongelukkig kind poogden te redden, doch het welk alles vruchteloos afliep. Tot hiertoe had het kind geene blijken van leyen gegeven, doch nu begon het, de grootheid van het gevaar beseffende, angstig, om hulp te schreeuwen. Dit wekte de aandoeningen van alle aanwezenden op, inzonderheid der moeder, die, als in vertwijfeling, uitriep : Mijn God ! is er dan niemand, die mijn kind redden kan?

Op dit oogenblik schiet een jongeling, met name Hermanus Rietbergen, toe, die zoo even het ongelukkig geval vernomen had, en roept : Ik zal het kind helpen ! laat mij in de put zakken! ontdoende zich reeds middelerwijl van zijne bovenkleederen.

De omstanders, die nu moed vatteden, grepen het touw, waarmede zij te vergeefs het kind hadden zoeken te helpen, maakten het den jongeling om het lijf onder de armen vast, en lieten hem in de put zakken, welker diepte en omtrek hem, noch iemand der aanwezende, bekend was.

Nadat hij eenigen tijd in de put gehangen en geene beweging van het meisje ontdekt had, riep hij, dat men hem dieper moest nederlaten. Nu, tot over het midden in het water hangende, bespeurde hij, dat het kind pogingen deed, om hem te vatten, en riep, weinig oogenblikken daarna, dat men hem zou ophalen.

Na dikwijls herhaalde pogingen was het hem eindelijk gelukt, om des kinds hoofd te vatten ; zijne beenen sloeg hij om deszelfs hals, en vatte het armpje, hetwelk het angstige meisje naar hem had opgestoken.

In deze moeijelijke houding had hij het geluk het kind te houden, tot hij even boven den mond der put was opgetrokken, toen de omstanders, op den buik liggende, het kind wisten te grijpen. Het meisje was tot over het hoofd en de jongeling tot aan den hals, doornat. — Beiden zijn, door de Goddelijke goedheid, bij hunne gezondheid gespaard.

JANSJE. Hoe heette deze jongeling ook? Vader !

REINHART. Hermanus Rietbergen.

JANSJE. Dien naam hoop ik nooit te vergeten; die lieve, brave jongen!

JAN. En hij woont te Leyden.

REINHART. Ja!

JAN. 0 Vader! als wij ooit te Leyden komen, moeten wij hem opzoeken.

REINHART. Gewis ! en als gij niets anders voor

hem doen kunt, dan druk hem de hand, en breng hem uwen opregten dank voor zijne edele en belangelooze hulpvaardigheid.

JANSJE. Wat zal die Moeder blij geweest zijn!

REINHART. Dat is ligt te denken. De uitdrukking der blijdschap, zoo van de ouders van het kind, als van al de omstanders, moet reeds een goed deel van helooning voor het weldenkend gemoed van Hermanus Rietbergen hebben uitgemaakt, doch die dankbaarheid was hij reeds ontweken, daar hij, terstond, na het verrigten van zijne daad vertrok. Evenwel, de weldenkenden in de geheele stad roemden zijne braafheid en kloekmoedigheid. Het verdienstelijke Departement Leyden van de Maatschappij : Tot Nut van 't Algemeen, verklaarde hem, (na een ernstig onderzoek en breedvoerig berigt wegens dit voorval door deszelfs Gemagtigden, bestaande uit den toenmalige Voorzitter, benevens de Heeren D. R. Wijckerheld Bisdom en Ds. J. Roemer,) op den 16 van Wijnmaand 1804, in eene openlijke Vergadering, als zich wel verdiend gemaakt te hebben, en vereerde hem eene zilveren Tabaksdoos, door de hand des Voorzitters, den Heer Cornelis van der Reyden. In het deksel van deze doos waren de volgende regels gegraveerd :

Rietbergen ! zoudt ge uw deugd door zilver zien beloonen ?
Zou 't Leydsch Departement : Tot Nut van 't Algemeen,
De redding van een kind met dit geschenk bekroonen? —
't Erkent uw edle daad. maar loont haar niet — ö neen !
De zaligheid der deugd schenkt ons het reinst genot —
Uw loon zij in uw hart, bij Braven en bij God!

JAN. Dat is regt goed ! ach! kon ik eens hem gelijk worden !

REINHART. Eere zij uw hart, lieve jongen! dat gij dit wenscht. Kinderen! vergeet nooit, dat de grootste waarde van een mensch bestaat in deugdzaam en edelmoedig te zijn.

Uit : Leerzame Vertellingen en Deugdlievende Voorbeelden voor Kinderen. Te Leyden bij P. H. Trap. Tweede druk. 1810. Blz. 37-41.

Het boekje is herhaaldelijk herdrukt. Bij Trap verscheen de 5de druk in 1827: daarna is nog een 6de druk uitgekomen te Amsterdam bij Ten Brink en De Vries, zonder jaar.

Brandewijnsteeg en Clarasteeg. [1]

Eenige opmerkingen over deze twee Leidsche straatnamen, waarbij eene heilige als patrones gesteld is over iets waarmede zij niets te maken had, worden hier onder de aandacht van belangstellende Leidenaars gebracht.

De leerlingen van Prof. M. de Vries en de lezers zijner Verspreide taalkundige Opstellen herinneren zich zijne verklaring van het untstaan van den naam *Brandewijnsteeg*. „Aan de andere zijde der Mare, vlak tegenover, loopt eene steeg, waarin oudtijds eene kapel der H. Clara stond, en die daarom den naam van *Clarensfeeg* droeg. Onze Leidenaars, die in latere tijden meer aan *klare (jenever)* dan aan de H. Clara dachten, vatten het als *Klaresteeg* op ; en wat was nu natuurlijker dan het verlengstuk der steeg, aan de overzijde, de *Brandewijnsteeg* te noemen ? Zoo etymologiseert en speelt de spraakmakende gemeente !" [2]

Bij de behandeling van het art. *Brandewijn* in het Woordenboek der Nederl. Taal onwillekeurig hieraan herinnerd, kon ik (in 1897) niet nalaten deze terloops gegeven naamsverklaringen eens nader te onderzoeken. Door vriendelijke hulp van den toen-

1) Met eenige wijzigingen herdrukt uit het Tijdschr. v. Ned. Taal- en Letterkunde XVI (1897) 283.6.

2) Taal- en Letterbode I (1870) 283 = Verspr. taalk. Opstellen 175.

maligen archivaris dezer gemeente, nu wijlen Mr. Ch. M. Dozy, kan ik hierover het volgende mededeelen.

De *Brandewijnsteeg* heette oorspronkelijk, naar het koor der Vrouwenkerk, waarheen en waarlangs zij liep, *Vrouwen(kerk)choorsteeg*; onder dezen naam is zij reeds in 1667-1668 (gelijk onlangs opnieuw) verbreed, en was zij nog in 1831, althans officieel (in een belastingregister), bekend. Na het afbreken der Vrouwenkerk in 1820 is deze naam echter gaandeweg geheel in onbruik geraakt. Niet alleen gaf hij licht verwarring met de aan de andere zijde der kerk loopende *Vrouwenkerksteeg* (en ook met de *Pieters-* en de *Hooglandsche-kerkchoorsieeg)*; maar vooral was hij blijkbaar in den mond des volks al lang verdrongen door den nieuwen naam *Brandewijnsteeg*, die reeds in 1725 en 1737 in twee overdrachten van in de steeg gelegen huizen gevonden wordt : „Brandewijn- of Vrouwechoorsteeg" (terwijl vroegere overdrachten derzelfde huizen alleen van „Vrouwechoorsteeg" spreken). In denzelfden tijd nu (begin der achttiende eeuw), dat de naam *Brandewijnsteeg* in zwang gekomen schijnt, was de benaming *klare* voor jenever inderdaad reeds bekend. In Alewijn's Puiterv. Helleveeg (in 1719 te Batavia geschreven) leest men op blz. 16 :

H. Kom, paey, ga jy met ons, wy zullen eens gaan klossen.
Een klokje kortvoer zal wel smaaken op dat rossen . . . .
C. Zoo zal ik mee gaen om een klokje van den klaaren
Te smullen. 't zal misschien mijn vrees wat doen bedaaren[1]).

1) Van latere dagteekening is een citaat uit Fokke Simonsz. bij : Zeeman, Drank en Drinkwinkels in Nederland 15. Volgens Schotel. Maatsch. Lev. O.V. 14 zou het woord ook reeds bij Godewijck. Wittebroodskinderen voorkomen maar het is aldaar (op blz. 35 van Schotel's eigen herdruk) niet te vinden.

En daar de *Clare(n)steeg* nu in dezen zelfden tijd aldus heette, is er tegen de verklaring van den naam *Brandewijnsfeeg*, als eene spelenderwijs gevormde tegenstelling tot den eerstgenoemden, inderdaad geen bezwaar; deze gissing van De Vries wordt door de feiten bevestigd.

Het is dan ook niet zoozeer hierover als wel, naar aanleiding hiervan, over dien (dus ouderen) naam *Clarensfeeg*, dat ik iets in 't midden wensch te brengen. Tegen de afleiding van dezen naam van een kapel der H. Clara, die daar oudtijds zou gestaan hebben, bestaat namelijk dit gewichtig bezwaar, dat zoodanige kapel bij Orlers noch Van Mieris te vinden en aan den archivaris volslagen onbekend is. Zonder nader bewijs mogen wij deze gissing dus niet aanvaarden.

Evenmin kan de steeg zoo geheeten hebben naar het klooster der Clarezusteren. Niet alleen omdat dit klooster veel verderop gelegen was en met de steeg in geen verbinding stond, maar ook omdat deze naam *Clarensfeeg* eerst uit de 17de eeuw schijnt te dagteekenen, toen op den grond van het (in 1574 als zoodanig opgeheven en in 1576 tot Leprozenhuis ingerichte) Clarissenklooster reeds lang de in 1590 gebouwde Baaihal stond en de Leidenaars aan de Clarezusteren zeker niet meer dachten.

Ook die naam *Clarensfeeg* is namelijk, naar 't schijnt, niet de oorspronkelijke. De steeg heette oudtijds, nog in 1608 en tot in 't midden der 17de eeuw, in overdrachten van huizen, op kaarten enz. C *l a e* s sfege, tusschen 1550 en 1650 ook veelal *St.-Nicolaesstege.* Daar de gebuurte aldaar C *l a a* s - *Coddebuurf* heette — een der dwarsstegen heet nog *K o d d e s f e e g* — zou men kunnen meenen dat S i n t -Nicolaas hier, evenals Sint Brandarius op

Terschelling'), een indringer was, of liever de plaats van zijn petekind Claas Codde had ingenomen. Maar „de goede Sint" schijnt hier toch werkelijk thuis te hooren. Orlers zegt op blz. 49 der eerste uitgave van zijne Beschr. der Stadt Leyden : (De gebuurte) „St. Niclaesstege, begint aen de Maren, streckende tot de huysinghe daer St. Niclaes plach uyt te hanghen" (d. i. vermoedelijk aan het hoekhuis van de Clarensteeg en de Mirakelsteeg); doch even te voren : „Ian Vossenstege . . . begrijpende de Claessteech aen beyde syden tot de Mirakelsteech toe"; en op de kaart bij blz. 34 staat evenzoo : „Claessteech". De steeg zal dus evenals zoovele andere, naar het uithangbord aan het hoekhuis genoemd zijn. En die oude naam leeft dan ook nog voort in dien der brug over de Mare tusschen de Claren- en de Brandewijnstegen, die tot den huidigen dag *St.-Nicolaasbrug* heet.

Dezelfde steeg wordt nu echter in een stuk van 1644 genoemd : „Claresteegh", in 1653 : „Claerrensteech", en in 1656; „St.-Nicolaes- anders genaemt Claresteeg"[2]; en ook Orlers spreekt in dienzelfden eersten druk (a°. 1614) op blz. 57 reeds van „Clarenstege". Terwijl zij dus vanouds, en nog in 1675, *St.-Nicolaes-* of *Claessteeg* heette, werd zij reeds in 1614 ook, en sedert de 18de eeuw naar 't schijnt bij uitsluiting, *Clare(n)steeg* genoemd. En deze laatste onoorspronkelijke naam gaf dan later weer aanleiding tot de benoeming eener andere, nabijgelegen

1) Zie over de naamsafleiding van dezen vermaarden vuurtoren, den brand aris, van een gewaanden heilige, Sint-Brandarius, die zelf weer „geboren" is uit eene volksetymologische vervorming van Brandanus, den uit de middeleeuwsche legende alom bekenden Ierschen heilige. drie optellen in bovengenoemd Tijdschr. v. Ned. Taal- en Letterk. XVI 274-82. XVIII 193-9, XXX 65-72.

2) In zekeren boedelinventaris (a0. 1604) is „Ste Claerstege" verbeterd in „Ste Claesstege".

steeg; beide de tegenwoordige namen zijn van jongeren datum : *Brandewijnsteeg* is uit eene aardigheid, *Clarasteeg* uit een onopzettelijk misverstand ontstaan.

Immers indien de laatstbedoelde naamsverandering door geene aanleiding van buitenaf is veroorzaakt, mag men dan niet aannemen dat in *Claessteeg* eene dergelijke „onechte" *r* tusschen eene vocaal en *- st -* is ingedrongen als in een anderen Leidschen plaatsnaam, de *Borstelbrug*, die vanouds *Bostelbrug* heette en eerst in onzen tijd officiëel, doch zeker in navolging van de spraakmakende gemeente, haren tegenwoordigen naam gekregen heeft [1] ? Uit een dergelijken tusschenvorm *Claersteeg*[2] kon dan het latere *Clare(n)steeg*[3], hetzij al of niet door de gedachte aan de *klare* jenever, licht ontstaan.

Uit de geschiedenis dezer twee Leidsche straatnamen blijkt opnieuw hoeveel raadsels en voetangels er voor taal-, geschied- en aardrijkskundigen dikwijls in plaatsnamen schuilen.[4]

Leiden, Jan. 1921 (Aug. 1897). J. W. MULLER.

1) Zie Dozy **in Hand. en** Meded. v. **d. Mij. d. Ned. Lett. 1894-95. blz. 80. en Ned. Wdb. op** Bostel. — Uit **de omstandigheid, dat men uit den mond** van **oude Leidenaars over 't algemeen nog heden duidelijk Bos t e l brug hoort,** zou **men allicht afleiden dat het** hier **alleen de overheid was die. het woord hostel (uitgetrokken. afgewerkt mout) niet meer kennende en het voor** eene verbastering **van borstel houdende. in het begin dezer eeuw den waren naam officieel inderdaad verbasterd had. — ware het niet dat de** vorm **b o r s t e l voor bos te l van de** 16de **tot de** 18de **eeuw bij Hollandsche schrijvers als** Sartorius, Coster. **Bredero, ja zelfs bij dien** onvervalschten **Leidenaar. Le** Francq van Berkhey, **gevonden werd (zie Ned.** Wdb.); **borstel schijnt dus inderdaad gewestelijk langen tijd ook gezegd te zijn.**

2) Zie noot 2 der vorige **bladzijde.**

3) De steeg heet thans (1921) op beide naambordjes (hoek Mare en hoek **Jan-Vossensteeg) C l a r a s t e e g Doch in 1897 luidde alleen het laatstgenoemde aldus. het eerste** (naar **'t schijnt het jongste)** C l a r e n s t e e g, **welken naam oudere** Leidenaars **zich ook nu nog wel herinneren.** Evenzoo **was** 't, naar ik meen, indertijd gesteld met de **M o o i - J a p e n - of Mooi-Japiksteeg: het** eene **bordje vermeldde dezen, het andere genen naam. — De bewoners der** steeg **zeggen natuurlijk meestal C l a r e n s t e e g**

4) Zie b. v. Tijdschr. v. **Ned. Taal- en Letterk. XXXVIII 146-55.**

De Brandspuit van het Weeshuis+

24 November 1769 — 1 Mei 1921

De dertigste April 192 1 is de laatste dag geweest, waarop onze Weesjongens, indien er op dien dag brand ware gemeld geworden, met de in het Weeshuis op de Hooglandsche Kerkgracht van Gemeentewege geplaatste blusch- en reddingsmiddelen zouden zijn uitgerukt. Vroeger bestonden die middelen in een handbrandspuit met al zijn toebehooren, en velen herinneren zich nog goed het uitrukken daarvan, met zenuwachtigen spoed; en dan later den triomfantelijken terugkeer, na den brand, met ontplooide vlag en onder 't zingen van een steeds herhaald rijm.[1])

Dikwijls — onder de oudere regelingen van het brandwezen, toen bij alarm alle spuiten uit- en aanrukten, misschien wel meestal -waren de „Weesburgers" dan de eersten geweest die „water gegeven" hadden en derhalve de daarmede te verdienen premie hadden verworven. Na elken brand werd hun verschijnen, hun optreden, hun succes, onder de burgers besproken: in de couranten vermeld en beschreven. De spuit van het Weeshuis met haar jeugdige bemanning was in den volsten zin in Leiden populair; ieder rechtgeaard ingezetene was — met de jongens mee — naijverig op haar eer.

Wij zien en hooren de Weesburgers nu bij den

1) „Wij zijn de Weesjongus : Wij hebbe de brand geblus! Hosselemie (enz.)". da capo ad inf.

brand sinds welhaast een jaar in 't geheel niet meer, maar ook het eigenaardig gehoor en gezicht van de zwaar-rollende spuit met haar drukke, opgewonden bemanning is al verscheidene jaren uit onze straten verdwenen; de handspuit van vroeger — met haar aankleef — werd al den 1sten Mei 1914 door een slangenwagen met bijbehoorenden ladderwagen vervangen,[1]) en daarmede was toen reeds een groote verandering en vereenvoudiging, iets veel nuchterders, iets prozaisch, gekomen in de verschijning en de bedrijvigheid van onze Weesjongens op het terrein van den brand.

Toen het Weeshuis nog sterk, of vrij sterk althans, bevolkt was, waren er steeds wel groote jongens („werkjongens") genoeg om de spuit te helpen bemannen, en als er zieken of tijdelijk invaliden waren, waren er toch ook nog „groote jongens" genoeg om in te vallen. Maar bij de gaandeweg afnemende bevolking van het Weeshuis waren er in sommige jaren dikwijls nauwlijks genoeg groote jongens om de plaatsen aan de spuit te bezetten; 't gebeurde vaak dat er eigenlijk nog te jongen, en zeker lichamelijk minder geschikten mee uitrukten en — dit trouwens toen niet in sterker mate dan vroeger — het uitrukken met de spuit was een aanleiding tot veel kouvatten — de jongens vlogen er bijvoorbeeld dikwijls niet ten volle gekleed de straat mee op: zij brachten soms uren, in natgespoten kleeren, in koud of guur weer buiten, soms op ladders, door, enz. enz. —, en, erger, een avond of een heele of halve

1) Het Leidsche Jaarboekje van 1915 vermeld, in de Korte Kroniek over 't vorig jaar. op 12 Maart 1914: „De brandspuit van de Weesburgers wordt afgeschaft terwijl hun de bediening van een ladderwagen en springzeil wordt opgedragen." — Den 1sten Mei 1914 zijn evenwel een slangenwagen met ladderwagen (en springzeil) in 't Weeshuis geplaatst.

nachtin een omgeving van veelal ruwe klanten, werkte tot opvoeding en verzachting van zeden en manieren allesbehalve mee.[1]) Deze dingen, ook al wel eerder vaak onder de bestuursleden van het gesticht besproken, noopten eindelijk in 't begin van 1914 de Regenten van het Huis om bij de Regeering van de Stad aan te dringen op wegneming van „de spuit"; maar de laatste maakte daartegen nog ernstig bezwaar.

De gemeentelijke brandweer wenschte het voordeel niet te missen van ten minste voor één der handspuiten, althans bij nacht, een bezetting terstond bijeen te hebben, gelijk in 't Weeshuis, zoodra als maar de bel op de Jongenslaapzaal getrokken werd, het geval kon zijn; maar, na besprekingen en argumentaties over en weer, werd dan toch de handbrandspuit door een gemakkelijker te bemannen en lichter te bedienen slangenwagen (met ladderwagen) vervangen. Dit had plaats, de juiste datum werd reeds genoemd, op den lsten Mei 1914.

Het werd, bij 't gestadig afnemen der bevolking van het Weeshuis in de volgende jaren, steeds moeilijker om zelfs het achttal jongens, benoodigd voor het bemannen van slangen- en ladderwagen voltallig te houden; in 't begin van 1921, bij het „kopperen"[2]), bleek, dat als straks, met den 1sten

1) Toch was, aan den anderen kant. de brandspuit in het Weeshuis ook een tucht- en strafmiddel. Wegens het een of ander vergrijp, of de een of andere overtreding. gedurende zeker aantal weken niet mede te mogen uitrukken met de spuit. was een eerestraf en tevens een geldstraf (niet mededeelen in de premie. door de spuit verworven).

2) Bij het ko p p e r e n komen de verpleegden. die op den komenden 1sten Mei den leeftijd zullen hebben bereikt om „voorloopig" te worden ontslagen (19 jaar voor de jongens: 20 voor de meisjes) voor de vergadering van het Bestuur om dat „voorloopig" ontslag te verzoeken en hunne of hare vooruitzichten in de burgermaatschappij te bespreken (loonverdienste; kosthuis: dienstbetrekking. enz.). Dit dusgenaamde kop p e r e n had vroeger (de Regenten vergaderden oudtijds alle Maandagen) vermoedelijk op K o p p e r m a a n d a g plaats; vandaar dan de naam.

Mei, de werkjongens die in 't loopende jaar (sedert den vorigen Meidag) negentien jaar waren geworden „voorloopig" zouden ontslagen zijn, er geen acht jongens boven den vereischten leeftijd (17 jaar') meer in het huis aanwezig zouden wezen en het bemannen van slangen- en ladderwagen dus onmogelijk zou zijn. In de maand Februari van dat jaar hebben zich derhalve Regenten tot het College van Burgemeesters en Wethouders dezer gemeente gewend met de mededeeling dat er na den eerstkomenden 1 sten Mei geen genoegzaam aantal groote jongens meer beschikbaar zou zijn om het in 't Weeshuis van Gemeentewege geplaatste brandbluschmateriaal te bemannen, daaraan het verzoek verbindende om een regeling te willen treffen waarbij van de hulp der Weesburgers bij brand na 30 April eerstkomende geen gebruik meer zou worden gemaakt, en om — in verband daarmede en als gevolg daarvan — het brandbluschmateriaal uit het Weeshuis te willen doen weghalen. De bewilliging daarop van het College van Burgemeester en Wethouders ontvangen, met de daaraan verbonden dankbetuiging, volge hier in afschrift, als het welsprekend slot der geschiedenis van de brandspuit in het Weeshuis.

GEMEENTE LEIDEN.

No. 4—5.

Onderwerp : Brandweer.

Leiden, den 2den Mei 192 1.

Voldoende aan het verzoek vervat in Uwe missive van 18 Februari j.l., hebben wij de eer U mede te deelen dat wij met den Comman-

1) Door de Kinderwetten gceischt. Vroeger rukte — zie boven — alles. zelfs „schooljongens" wel eens mede uit.

dant der Brandweer maatregelen hebben getroffen waardoor het in het H.G. Weeshuis aanwezig brandweermateriaal kan worden weggehaald en worden geborgen deels in het Politiebureau en deels in de Brandweerwerkplaats aan de St. Jacobsgracht.

Intusschen doet het ons oprecht leed dat wij in het vervolg bij brand de hulp der Leidsche Weesburgers zullen moeten missen, een hulp die ons gedurende een lange reeks van jaren werd verleend, die door ons zeer werd gewaardeerd en die bij de Leidsche bevolking populair was geworden.

Het is ons dan ook inderdaad een behoefte U hartelijk dank te zeggen voor de langdurige en uitstekende diensten door de Leidsche Weesburgers aan de gemeente en hare brandweer bewezen, diensten die wij herhalen het door ons steeds op hoogen prijs werden gesteld.

Burgemeester en Wethouders van Leiden,

(w.g.) W. PERA,
Weth. L°.-Burgemeester.

VAN STRIJEN,
Secretaris.

Aan
het College van Regenten van
het H.G. of Arme Wees- en
Kinderhuis
te
LEIDEN.

Met dit eervol en dankbaar getuigenis van de Stedelijke Overheid eindigt de geschiedenis van de brandspuit in het Weeshuis. Haar geschiedenis begint ruim honderd vijftig jaren vroeger, in 1767, met onderhandelingen van de Regeering der Stad met Meesteren Regenten van het Weeshuis over het plaatsen van een „nieuwe brandspuit" in hun gesticht ; hetgeen dit beteekent dat de stadsregeering een der onlangs, boven het reeds aanwezige getal, aangeschafte spuiten; een der „nieuwe" spuiten dus; in 't Weeshuis wenschte te plaatsen, en niet moet worden opgevat, alsof er te voren al een spuit in 't Weeshuis zou aanwezig zijn geweest, en dus een oude spuit door een nieuwe zou worden vervangen. Het plaatsen van een spuit in 't Weeshuis zou integendeel iets nieuws zijn; evenwel blijkt het dat er toen alreeds sedert jaren wees- en houkinderen aan de bediening van de brandspuiten hebben meegeholpen, maar aan spuiten niet in de gestichten, doch elders in de stad geplaatst. Uit de Brandkeur van 1737 ervaren wij dat de Stad toen vijf „Groote of Slang-brandspuiten" bezat, en omtrent de bediening van twee dier spuiten, n°. 3 en n°. 5, lezen wij daarin het volgende :

> De Brandspuyt getekent No. 3 staat op de Stadts Timmerwerf . . . ende behoord daar toe een manschap van 80. Persoonen, gekooren uyt Stadts Timmerlieden, Smits, Boomsnoejers, eenige Stadts Metselaars en Straatmakers, Bierdragers en Noodhulpen, en 8 *Waale Houwkinderen.*
>
> . . . . . .
>
> . . . . . .

De Brandtspuyt getekent No. 5 staat aan de Loots Kerk, werdt bediend door Vyf Brandmeesteren, waaronder moet zyn den Overman van de Baggerluyden, ende behoord daar toe een manschap van 80. Persoonen, gekooren uyt de Baggerluyden, *Weeskinderen* en *Houwkinderen.*

Uit: Brand Keure der Stadt Leyden van 27 Maart 1737, Derde Deel (Brandweeren), I.

De besprekingen over 't plaatsen van een „nieuwe" brandspuit, — in 't Weeshuis (Armeweeshuis), of in 't Houhuis (Armkinderhuis), dat was in den beginne nog twijfelachtig —, hebben twee jaar lang geduurd; de beslissing is naar den kant van 't Weeshuis gevallen.1) In de notulen van den lsten Mei 1769 lezen wij dat er een „memorie" was opgemaakt over de kosten van een brandspuithuisje tot berging van de spuit; in Juli van dat jaar was men 't er over eens dat de Catechiseerschool tot die berging zou worden geaccommodeerd; den 25sten September is het brandspuithuisje gereed: in November berichten Burgemeesteren dat nu ook de voor 't Weeshuis bestemde spuit in gereedheid is en bij de eerste gelegenheid naar 't Weeshuis zal worden gebracht; in dezelfde regentenvergadering (27 November) waarin van dit ingekomen bericht mededeeling wordt gedaan, rapporteert ook een der Regenten dat de spuit reeds op 24 November laatstleden in het Weeshuis is „bezorgd".

1) Notulen-boek van Regenten van het Armeweeshuis, anno 1763—1774 (Archief v.h. Weeshuis; 2de Afdeeling, Boeken. Afd. V. no. 628), de notulen van 4. 5. 12 Januari, 6 April (enz.). anno 1767 en vervolgens die van de jaren 1768 en 1769.

De spuit was nu ter plaatse en den 11 den December 1769 besloten Regenten van het Weeshuis om haar den eerstkomenden Woensdag met de Regenten van het Armkinderhuis (dat ook zijn contingent tot de bemanning leveren moest), „figuurlijk" te gaan probeeren, 't geen wel zal willen zeggen dat men er die soort van oefening mede wilde houden, welke — als ik mij niet vergis — in technische brandweertaal „droog spuiten" wordt genoemd. Het kwam daar echter nog niet toe; Regenten van 't Armkinderhuis, bang om hun vingers te branden, vonden 't gewaagd om, zonder nadere instructies van Burgemeesteren, de spuit, „die in allen deele een stads-spuit is", te gaan beproeven; maar dit behoeft ons niet verder bezig te houden; 24 November 1769 is de dag waarop voor 't eerst een brandspuit in 't Weeshuis aan de Hooglandsche Kerkgracht werd geplaatst, welke, zij het dan na eenig voorzichtig onderhandelen, eerlang tot nut en zegen van de burgerij is in gebruik gesteld.

De *Brandkeur* van 8 Juli 1769 licht ons in, bij welke der stadsbrandspuiten (er waren er toen acht : „zeven groote of Slangbrandspuiten" en „eene spuit van kleinder caliber"), wees- en houkinderen deel van de bemanning uitmaakten ; immers, niet alleen de in 't Weeshuis geplaatste spuit werd toen voor een deel door gestichtsverpleegden bediend, en er was ook een der spuiten „geadsigneert" aan 't Walen-Houhuis.

> De brandspuit geteekent No. 5 staat aan de Loots Kerk, en word bedient door vyf Brandmeesters, waar onder zal moeten zyn den Overman van de turfdragers, en behoord

daar toe een manschap van zestig personen, namentlyk *twintig weeskinderen, twintig houwkinderen,* en de resteerende turfdragers.

De brandspuit geteekent met de Letters W en A. geadsigneert aan 't H : Geest, of Arme Weeshuis en het Armkinderhuis, staat in 't Weeshuis, en word bediend door vyf Brandmeesters, en behoord daar toe een manschap van zestig personen, gekooren uit *kinderen in de gemelde Godshuizen gealimenteerd wordende,* waarbij ook zullen moeten adsisteeren twee suppoosten van ieder der gemelde Godshuizen, om ordre en opzicht te hebben op 't gedrag der voorsz. kinderen, aan de voornoemde spuit geëmployeert wordende, zonder dat de gemelde suppoosten zich, met het blussen van den brand, zullen vermogen te bemoeijen.

De brandspuit geteekent met de Letters P.W. geadsigneert aan 't waale Houwhuis, staat in 't gemelde huis, en word bediend door drie Brandmeesters, en hoord daar toe een manschap van achtien personen, gekooren zoo uit de *kinderen* als andere persoonen, door 't gemelde huis gealimenteert wordende, waar by *enz.* . . .

Uit: Generale Brand-keure der Stad Leyden van 8 July 1769, Derde Deel, 1.

Er zouden uit de *Notulen- en Resolutieboeken* der Regenten van het Weeshuis nog allerlei aanteekeningen te maken zijn, met betrekking tot de wees-

huisspuit en haar „manschap", als: wanneer de eerste spuit door een andere vervangen is (1775), enz. Misschien zouden er ook uit bescheiden in andere archieven nog velerlei bijzonderheden zijn bijeen te brengen over de bediening van die enkele andere stadsspuiten[1]) met hulp van gealimenteerden uit sommige Godshuizen. Het zou b.v. allicht mogelijk zijn na te gaan, wanneer de medewerking van weezen en houkinderen aan de bediening van die andere spuiten heeft opgehouden, en zeker is wel te bepalen wanneer de spuit van het Walenhouhuis het laatst heeft dienst gedaan. Maar dit alles ligt buiten de bedoeling van dit opstel. Het had alleen ten doel om, nu de spuit van het Weeshius, laatst- en langstovergeblevene van de vroeger door gestichtsverpleegden gedeeltelijk of geheel bemande spuiten, tot het verleden behoort, den aanvang en het eind van haar geschiedenis aan te wijzen en om door het *Leidsche Jaarboekje*, in ruimen kring en voor het vervolg van tijd, bekend te maken het stuk waarin het Dagelijksch Bestuur onzer Gemeente die geschiedenis gewaardeerd heeft en geëerd.

Trouwens, historische bijzonderheden, hoe belangrijk en hoe aardig dikwijls ook, die men uit notulen en resolutiën met allicht niet veel moeite zou kunnen bijeengaren, zouden toch maar de officiëele, de administratieve, de uiterlijke geschiedenis, het geraamte van eene geschiedenis aan onze Weeshuisspuit kunnen geven. Het verhaal van de branden waarvoor zij is uitgerukt, van het loffelijk gedrag

1) In eene portefeuille op het Gemeente-Archief alhier. met het opschrift: Brandweer. Verlichting, vond ik b.v. voor 't jaar 1815: Spuit 8: Weezen van het Walenweeshuis. Weezen Gereformeerd Weeshuis spuit : 7. — Verder vond ik op 't gemeente-archief, voor dit onderwerp, behalve de verzameling van Brandkeuren. zoo goed als niets.

harer bemanning, van het aantal premies voor „'t eerste water" door die bemanning verworven, zou men willen kunnen geven; die inwendige en eigenlijke geschiedenis willen kunnen schrijven. Maar bestaan daar gegevens voor? Andere dan men misschien uit rapporten van brandweer en politie zou kunnen verzamelen? (Wie zal er de verschillende Leidsche couranten op gaan napluizen ?) En zoo men ze vindt, ik denk dat wij dan toch niet veel anders zouden krijgen, dan een vrij dorre lijst van binnenbranden en uitslaande branden, van schoorsteenbranden en loos alarm, met vermelding van den dag waarop en de plaats waar. Wij moesten gedenkschriften hebben, persoonlijke herinneringen, waarin teekenende bijzonderheden waren bewaard. Wat zouden wij, over de laatste halve eeuw, niet nog veel kunnen vernemen, als de nu meer dan negentigjarige Meester Van Bemmel,[1]) die over de vijftig jaren in 't Weeshuis werkzaam is geweest, en 't grootste deel van dien tijd als Brandmeester van de Weeshuisspuit mee is uitgerukt ; als Mr. van Bemmel nog eens aan 't vertellen kwam ?

Leiden, Februari 1922. A. BEETS.

1) M. N. van Bemmel (geb. 8 Juli 1830) herdacht op 17 Maart 1959 den dag waarop hij voor 50 jaren als Mr. Kicermaker in het Weeshuis in dienst trad. Voor eenige jaren werd hij gepensionneerd, maar hij bewoont nog steeds het huisje naast de Weeshuispoort.

Het Huis Dever

en

de Heerlijkheid Lisse.

Bij ondergeteekende berusten een aantal documenten, die op het huis Dever en de heerlijkheid Lisse betrekking hebben. De oudste berichten dateeren uit de tweede helft der 14de eeuw. Toen leefde Reinier Dever, ridder, — die ook Reinier die Ever genoemd werd — in de heerlijkheid Lisse, waar hij een woning had, die men naar hem Dever noemde. Zijne voorzaten waren reeds ten tijde van graaf Floris V te Lisse gevestigd. In 1370 droeg Reinier Dever het huis met 5 morgen land aan den graaf van Blois als erfleen op.

Wij laten dit oudste document, waaraan het zegel van Jan van Blois in groen was nog hangt, hier volgen, van de overige bescheiden geven wij den inhoud kort weer. Alle stukken zijn in originali.

a. Jan van Bloys, heer van Scoenhoven ende van der Goude. Maken cond allen luiden, want her Reinier die Ever ons opghedraghen heeft tot eenen vryen eyghen sine woninghe te Lisse mit vyf merghen lands binnen den hiemwerve alsoe als si gheleghen syn, soe hebben wy hem die vorscr. woninghe mitten erve weder verlyet, van ons ende van onsen nacomelinghen, hem ende sinen nacomelinghen te houden ten rechten erfleene, sonder

versterven. Ende dit vors. goet selmen an ons ende an onse nacomelinghe verzoeken ende verheerwaden mit enen roeden havic of vyf scellinghe grote daervoor. In orconde desen brief beseghelt mit onsen seghel. Ghegheven tot Scoenhoven op Sinte Lourensdach. Int Jaer ons **Heren** MCCC ende tseventich.

b. Getuigenis van Philips van Wassenaer en Diderik van Hodenpiil, dat zij als leenmannen bij de door den graaf van Holland aan Rei nier Dever gegeven beleening tegenwoordig waren. 1390.

c. Leenbrief van Albrecht van Beieren, graaf van Holland, ten behoeve van Reinier Dever, ridder. 1398.

d. Reinier die Ever of Dever moet een dochter aan N. van Haeften uitgehuwelijkt hebben, omdat Gisbert van Haeften in 1417 met de woning van Rei nier Dever, zijn grootvader, beleend wordt.

Leenbrief van Jacoba van Beieren, gravin van Holland, **waarin** Gisbert van Haeften **met** de woning en 5 **morgen** lands in de ambachtsheerlijkheid Lisse, die hij van zijn grootvader Rei nier Dever geerfd had, beleend wordt. 1417.

e. Leenbrief van Margareta van Boergondië van de woning te Lisse met de 5 morgen land, ten behoeve van Gisbert van Haeften. 1436.

f. Leenbrief van hertog Filips van Boergondië, over bovengenoemd bezit ten behoeve van Cla ra van Haeften, vrouw van Jan van Duvenvoirde. 1447.

g. Leenbrief van Karel V ten behoeve van Johan van Mathenesse. 1507,

h. Leenbrief van Karel V ten behoeve van Nicolaas van Mathenesse, 1522.

i. Leenbrief der Staten van Holland en Westfriesland ten behoeve van Maria van Mathenesse, weduwe van Johan van Schagen. 1623.

k. Leenbrief der Staten van Holland en Westfriesland ten behoeve van Johan van Schagen met de woning en 5 morgen land in Lisse gelegen, met een stuk weiland, groot 5½ morgen — Klaes Huygen ven genaamd -- 40 schilling goed geld van de imposten te Voorhout en 25 schilling uit de imposten te Lisse — nog een tiende te Velsen gelegen. 1628.

1. Leenbrief der Staten van Holland en Westfriesland ten behoeve van Johan van Schagen over de ambachtsheerlijkheid Lisse, een huis en have met 10 morgen land. 1638.

m. Leenbrief der Staten van Holland en Westfriesland ten hehoeve van Elisabeth Camons over de ambachtsheerlijkheid van Lisse, over een woning met 5 morgen land, . . . over 40 schillings en 25 schillings uit de imposten van Voorhout en Lisse. 1640.

n. Leenbrief der Staten van Holland en Westfriesland ten behoeve van Willem de Wael van Vronestein met de woning te Lisse en 5 morgen land. 1674.

o. Akte, waardoor Willem de Wael het verzuim van het leen kwijtgescholden wordt. 16 Mei 1687.

p. Leenbrief derzelfde Staten ten behoeve van Willem de Wael van Vronestein over de leenen, waarover in vorige akten spraak is. 24 Juni 1687.

q. Leenbrief derzelfde Staten ten behoeve van Adriaen de Wael van Vronestein over de ambachtsheerlijkheid Lisse etc. 1700.

r. Leenbrief derzelfde Staten ten behoeve van Adriaen de Wael over de van zijn broer niet ontvangene en opnieuw verleende leengoederen. 1700.

s. Gelijkluidende leenbrief voor Adriaen de Wael. 1701.

t. Leenbrief ten behoeve van Erasmus van Scherpenseel te Rumpt. 1710.

u. Leenbrief ten behoeve van Elisabeth Catharina van Scherpenseel, echtgenoote van Fred. Jacobus van Heereman en Zuydwyk. 1714.

v. Leenbrief voor Diederich Johann van Heereman. 1 i38.

w. Leenbrief voor Frederik Willem van Heereman. 1781.

x. Leenbrief voor Carl van Heereman. 1787.

Egmondsche Leencn in het Ambacht Lisse gelegen,

1. Brief, waarin Reini er Ever, ridder, aan het klooster Egmond voor de gevorderde leengcederen, die hem als allodiale goederen werden geweigerd, weer in leen opdraagt een stuk, Plogers venne genaamd, ongeveer 2 morgen groot en een stuk geheeten Gheryts Soeters venne aan de zuidzijde van Plogers venne. 1398.

2. Leenbrief van den abt van Egmond ten behoeve van Clara van Haeften, die met Jan van Duvoirde gehuwd was. 1447.

3. Leenbrief van denzelfden ten behoeve der gebroeders van Mathenesse. 1523.

4. Leenbrief van denzelfden ten behoeve van Johan van Mathenesse. 1556.

5. Leenbrief der Staten van Holland en Westfriesland als „repraesentanten" van den abt van Egmond ten behoeve van Isabella Catharina van Camons. 1658.

7. Relief van het leenverzuim ten behoeve van Jost de Wael als manen voogd van Isabella Catharina van Camons. 1658.

8. Leenbrief ten behoeve van Willem de Wael. 1674.

9. Leenbrief ten behoeve van Adriaen de Wael. 1700.

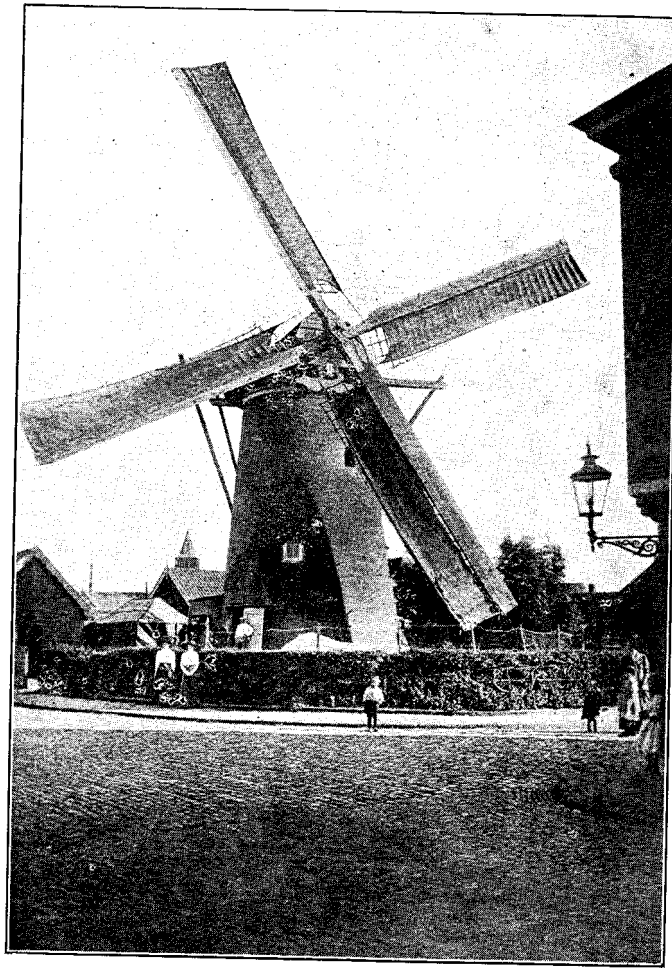
10. Leenbrief ten behoeve van Erasmus Bernard van Scherpenseel van Rumpt. 1710.

11. Leenbrief ten behoeve van Elisabeth Catharina van Scherpenseel, echtgenoote van Frederik Jacob Heereman van Zuijdwijk. 1714.

12. Leenbrief ten behoeve van Diderik Johan van Heereman. 1738.

13. Leenbrief ten behoeve van Frederik Willem van Heereman. 1781.

J. KLEI JNTJENS.

De korenmolen en het windrecht te Noordwijk.

„Lof Mool'naars Akker! daar nooit tyd
Verzuimt word, om het Graan te breken;
Maar daar men maalt met alle streken
Der Winden; en met zorg en vlyt
Ons Dorp van broodgebrek houd veilig.
Men eer' de Molen om het Graan.
Vrouw Ceres, met een schoof gelaên,
Hield me eertyds hier al meê voor heilig."

Zoo riep Jacobus van der Valk (Noordwykse Arkadia, bl 95) in 1748, toen hij met zijn Leydsch gezelschap om den hoek van de Molenstraat en den St. Jeroenskrochtweg 1) den in 1703 gebouwden Noordmolen aanschouwde, die helaas! bij den aanvang van 1922 gedoemd is geworden tot verdwijning.

Moest de molen geëerd worden om het graan, niettemin werd hij geacht om zijn verheven standplaats buiten het dorp toen de Wilhelminastraat nog als Krochtweg liep langs een beek, vlietend met helder duinwater, waarin men de paling tot op den bodem toe kon ontdekken.

Hij werd door vreemdelingen geëerd om zijn bescheiden gestalte, die trots zooveel stormen der natuur en menige omwenteling der politiek, immer een mooi cachet bleef drukken op het idyllisch schoon van het noorderkwartier der heerlijkheid.

1) Thans Wilhelminastraat.

Steeds bleef hij bemind in dagen van droefheid en vreugde des volks, want zijn teekenen „in rouw" of „in vreugd" deden sinds eeuwen den dorper kond dat er een doode of een bruidspaar in zijne omgeving was.

Doch wat is er bekend van Ceres' maalcultuur te Noordwijk.?

In de middeleeuwen was 'Noordwijk in het bezit van twee korenmolens: „die zuutmuelen ende die noortmoelen."

De Zuidmolen had zijn standplaats aan den Achterweg[1]) omtrent den ingang van de laan naar „die hofstede van noertich" (Offem), waarom, blijkens oude koopbrieven, de tegenwoordige Zwanesteeg destijds den naam droeg van „die moelensteech"[2]).

In den leenbrief der „ambochtsheerlichede van onsen Dorpe van noirtich" op heer Jan vander Boechorst, van 2 Febr 1438 (stijl van den Hove), staat vermeld: „so sal hi mede hebben die wyndt ende onse molen tot noirtich", en in den verleibrief op heer Jan van Noortich, van 31 Jan. 1456 (stijl v. d. H.) heet het: „Voirt hebben wij verlyet— die ambochtsheerlicheit van onsen dorpe van noortich, mitden wynt ende zuutmuelen aldair."

Van den Noordmolen vindt men voor het eerst melding in het jaar 1466. Den 29 Nov. van dat jaar draagt Jan vander Bouchorst, gehuwd met joffrou Heinric van Noortich, aan de grafelijkheid op, ten behoeve van Jan van Noortich „sijns wijffs broeder, die wintmoelen, staende aende noort-

1) Nu Offemweg.

2) Deze molen staat „gheconterfeyt" op een „Caerte vande heerlicheyt van Offem" door den landmeter Jan Potter, anno 1566. berustende in het algem. rijksarchief te 's-Hage, terwijl van het traditioneele molenaarshuis aan den Achterweg een afbeelding uit 1826 aanwezig is in het stedelijk archief te Leiden.

side van Noortich, mitten werff, omtrent een morgen geestlants, meulenhuys ende een voetpadt daer aff gaende affter de muyr vanden susterhuys aldaer ende mit allen wtwegen ende innewegen, behorende totte voirz. meulen, te houden tot een erffleen, daerinne Joncvrou Jan van treslonch, des voirsz. van Noortwycx geëchte wive, verlijfftocht wert."

Tijdens de „fondatie der scutterye ende ghilde van S. Joris in noortich,, (24 Juni 1477) zijn in genoemd gilde ook opgenomen „Jelys die molenair ende Andries die molenair."

Met den leenbrief op heer Jan vander Does Jansz., van 22 Jan. 1550 (stijl v. d. H.), wordt „mitten windt ende zuytmolen aldaer" ook „die wintmolen, staende aende noortzijde van noortich" in het verlei opgenomen, welke beide molens in gelijken term beschreven blijven tot in den laatsten verleibrief op heer Gerlag Jan Doys van der Does (25 Febr 1788), niettegenstaande van den Zuidmolen in de laatste eeuwen geen spoor meer was te vinden.

Beide molens waren zoogenaamde dwangmolens.

Op verzoek van heer Jan van Noortich en „vele van de vroescap ende rijcdom van Noortich" heeft Philips van Bourgondië bij open brief van 18 Juni 1457 aan „alle ondersaten den gemene buyren ende inwonende, gezeten ende wonachtich in onsen dorpe ende prochyen van Noortich ende noortigerambocht", bevolen dat niemand hunner „voirtan sijn koren noch mout nergent en doe noch en late malen, dan up die muelens, staende binnen der prochyen van Noortich, noch geen meel en cope noch en vercope dan dat up die voirsz. muelens gemalen is".[1])

1) De origineele octrooibrief van Filips, geschreven op papier, voorzien met des hertogs signet in roode was. is nog in het archief der heerlijkheid aanwezig.

Onder Janus Dousa werd de Noordmolen afvallig. Toen, volgens Hooft, het volk van Leyden in 1573, op zijne veiligheid bedacht, rondom de stad geboomte, sloten en kloosters ter aarde wierp, is de korenmolen van de abdij van Leeuwenhorst, staande aan de laan, vóór de grachtpoort, naar Noordwijk getransporteerd en heeft daar den ouden molen vervangen, gedurende een tijdvak van 130 jaren.

Voor huur van woning en gerechtigheid van den wind werd tot 1642 door den molenaar f 125.— per jaar opgebracht. Bij het betrekken van den molen door Symon Willemsz. Casteleyn in dat jaar is het windrecht door den nieuwen ambachtsheer Wigbolt van der Does op f 150.— gesteld, terwijl de molenaar den „Coornwintmolen" in eigendom kon overnemen, Casteleyn aanvaardde hem met een hypotheek groot f 1453.— „jegens den penninck twintich" van den scheepmaker Engel Clementsz., doch niet in staat zijnde den eigendomslast te dragen, gaf hij in 1652 den molen weer over aan den Heer van Noortwijck voor f 3660.—

Uit een request van zijn opvolger Cornelis Cornelisz. van Veen, van 9 Juli 1660, blijkt dat het maalloon destijds 2 stuivers per zak rogge en 3 stuivers per zak tarwe bedroeg, en dat de Noortwykse malery stond onder de „Haechse maet", d.i. 42 zak in het last, terwijl Lisse, Warmondt, Reynsburch en Cattenwyck onder de „Rynlantse maet" maalden, d. i. 44 zak in het last. Hij verzocht daarom, gelijk Lisse reeds genoot, 8 penningen per zak rogge en 4 penningen[1]) per zak tarwe hooger maalloon, hetwelk hem, na bekomen advies van

1) Een stuiver had 16 penningen.

de bakkers, door schout en gezworens is toegestaan.

Met den aanvang der 18e eeuw had de „oude Leemolen,, uitgediend. De molenaar Matthijs Willemsz. Breda verzocht den ambachtsheer een nieuwe molenroede, ja nog meer zelfs, want hij zou zijn arbeid stop moeten zetten en zijn jaarlijksche huursom van f 430.— niet meer kunnen voldoen.

Een nieuwe molen dus ! Aan Adriaan Kerkhoven, molenmaker te Leyden, wordt door Wigbolt van der Does, kleinzoon van den hiervoren genoemden Wigbolt, opgedragen een „nieuwe ronde steenen koornwintmolen" te bouwen, waarbij hij het hout van den ouden molen, dat daarvan nog goed is, mag gebruiken. Den 15en Aug. 1703 begon men den ouden „Lee" af te breken en den 22en November d. a. v. is, tot genoegen van den heer besteder, de nieuwe steenen molen „volkomen opgemaakt" voor de som van f 2710.—, plus f 10.— voor een „dubbelde halssteen" en f 10.— voor „een tonne bier", ten behoeve van het werkvolk. En Matthijs kon weer met nieuwen moed gaan malen.

Den 6en April 1748 deed echter de ambachts-vrouwe Theodora Odilia van Doys, douairiere van Steven vander Does, den korenmolen met „alle het gereedschap van seylen, billen etc." voor goed van de hand aan den molenaar Vaster van Ardenne, voor de som van f 10500.— „Ende dat metbelastinge van f 150.— jaarlijks tot windgeld ofte 't regt vande wind, 't welk Haar HoogEed. en Hare successeurs Heeren en Vrouwe van Noordwijk inder tijd aan en op gemelde molen blijven behouden, welk voorsz. regt van de wind tot Een hondert en vijftig guldens jaarlijks den voorn. Koper, meede voor ons schout en schepenen com-

pareerende, verklaarde tot syne en syn successeurs, als Eygenaars der gemelde molen, 's lasten te nemen, ende het Evengenoemde wintgeld alle jaren opden 1en January aan deselve Haar HoogEd. ende verdere Heeren en Vrouwen van Noordwyk, sonder eenige de minste cortinge prompt te sullen voldoen en betalen."

Op gelijke voorwaarde verkocht molenaar Vaster 25 Sept. 1760 den korenmolen aan Cornelis Dijkshoorn voor f 8500.—, terwijl diens vrouw Anna Swenkoop, als weduwe, den 24 Juni 1768 den molen met een huis en erve aan de Molenstraat „bij forme van donatio inter vivos" opdroeg aan haren zoon Willem Dijxhoorn.

4 Juni 1789 verkocht Willem hem weder voor f 8500.— aan Abraham de Graaff, met de gewone belasting van het windrecht.

Toen de heerlijke rechten tijdens dezen molenaar in 1798 werden afgeschaft, kwam het windrecht zeer wankel te staan, vooral toen de oude ordonnantie op 't gemaal, waarin de bepaling voorkwam dat de bakkers verplicht waren op den molen hunner woonplaats hun koorn te laten malen, ongeldig werd en vervangen door de nieuwe van 17 Dec. 1805, waarin die bepaling niet meer vóórkwam.

Tengevolge dezer nieuwe ordonnantie lieten reeds eenige bakkers, vermoedelijk tot hun voordeel, hun koren te Leyden malen, waarom de Graaff den reeds ouden ambachtsheer Gerlag Jan van der Does, bij missive van 23 Juli 1806, informeerde naar diens bewijzen van privilegie omtrent het „regt van dwang van den koornmolen", opdat hij die ook, gelijk de molenaars van Katwijk en Rijnsburg, den „Hooftgaarder" op aanvrage zal kunnen toonen.

Aan dit verzoek werd voldaan en de molenaar bleef het windrecht, groot f 150.—, betalen. Om zijn nobel karakter en goede capaciteiten werd de Graaff daarna benoemd tot thesaurier van het gemeentebestuur der beide Noordwijken, Langeveld en Offem.

De oude heer Gerlag stierf 18 10, Wigbold Albert Willem van der Does van Limburg Stirum, maire van Noordwijk, erfde in 1812 de heerlijkheid en bleef zich sterk in zijn recht wanen door de herstelling der heerlijke rechten bij besluit van den souvereinen vorst van 26 Maart 18 14, no. 20, tot hem officieus bekend werd dat Abraham de Graaff den molen zou verkoopen.

IJlings liet hij, 13 Dec. 1824, ten kantore van bewaring der hypotheken te Leiden, inschrijven „eene somme van f 3000.—, zijnde het onopvorderbaar Kapitaal, gerekend tegen den penning twintig eener jaarlijksche belasting van 150.— gulden, onder den naam van Windgeld, gevestigd bij Akte den 6 April 1748, gepasseerd voor Schout en Schepenen van Noordwijk, op de Koorn Windmolen, staande te Noordwijk binnen, bij de Noord- of Molenbrug; welke belasting thans den Rekwirant als Heer van Noordwijk is aankomende en sints opgemelde vestiging onafgebroken jaarlijks is betaald, verschijnende op den eersten January van ieder jaar."

Ten overstaan van notaris Johan Jacob Schäffer te Noordwijk verkoopt molenaar Abraham de Graaff 13 Jan. 1825 aan Theodorus Jacobus Cleophas, korenmolenaar, vier huizen en „de steenen Windkoornmolen", met verplichting dat de kooper zal voor zijn rekening nemen en de hypothecatiegedoogen der jaarlijksche belasting van f 150.— onder den

naam van windgeld, ten behoeve van den heer van Noordwijk op den verkochten molen gevestigd.

Cleophas teekent de acte maar weigert aan zijne verplichting te voldoen, waardoor proces ontstaat,

Na verschijning van partijen voor den vrederechter van het kanton Noordwijk besluit men voort te procedeeren, Mr. Herman Jacques de Meij als procureur van den eischer (van Stirum) en Mr. Andries Abraham Dillié als procureur van den gedaagde (Cleophas), opdat een vonnis door de rechtbank van eersten aanleg te Leyden zal worden gewezen.

Mr. de Meij concludeert:

Aangezien de ambachtsvrouwe in 1748 den molen verkocht heeft onder den uitdrukkelijken last van f 150.— windrecht;

de latere eigenaars, zoo ook Cleophas, den molen hebben aanvaard onder denzelfden last en alzoo het wettig bestaan van het recht van den wind erkend hebben,

moet de eigenaar van den molen, bij vonnis der rechtbank, gecondemneerd worden tot betaling dezer belasting, met vergoeding van alle schade en interessen ingevolge de wet.

Mr. Dillié concludeert :

Aangezien bij de grondwet van 1798 ten eenemale zijn afgeschaft alle rechten en verplichtingen uit leen of heerlijke rechten afkomstig, en met name alle renten, cijnsen en thijnsen welke die rechten tot oorzaak hebben ;

van dien algemeenen regel zijn uitgezonderd die geldelijke præstatiën, welke hun oorsprong zijn verschuldigd aan een wederzijdsch vrijwillig en wettig verdrag ;

als zoodanig thans alleen kunnen worden aange-

merkt die contracten, waarvan de causa debiti is een zaak ook nu nog in commercio, toodat de rentplichtige een equivalent voor de rente geniet;

deze verklaring dermate algemeen is aangenomen dat in elke vordering van dien aard het eenig critérium gelegen ligt in de vraag, of de rente al dan niet voor een afstand van grond is bedongen ;

in het onderwerpelijk geval de oorzaak der rente door de constitutie van tytul zelven wordt uitgemaakt en blijkbaar geen ander is dan het recht van den wind;

dat het windrecht of liever het recht van dwang en banmalerij, als een der aanzienlijkste voorrechten eener heerlijkheid, op het tijdstip der vergunning eene wezenlijke waarde had;

voor zoodanig recht meest altijd en overal een cijns of rente werd bedongen, doch ab alia parte de heer verplicht was ten voordeele van den molenaar zijn recht van ban en dwang te doen gelden;

het recht daarom in het nauwste verband stond met de hooge en lage jurisdictio, zoodat door de vernietiging daarvan de heeren ook thans niet meer bij machte zijn het eigenlijk voordeel van den wind door den molenaar te doen genieten;

in rechten boven alle twijfel is verheven dat de tytul eener rente den grond moet leggen tot de beslissing en alzoo in casu is ontwijfelbaar dat het recht van den wind is de causa debiti;

dit door de inscriptiën van den heer eischer zelf ten krachtigsten wordt versterkt, en deze jurisprudentie zoowel in Frankrijk als hier te lande door een aantal arresten is bevestigd;

moet bij vonnis der rechtbank de heer eischer in zijne gedane vordering „niet ontfankelijk" verklaard

worden „immers en in alle gevalle dat dezelve aan hem zal worden ontzegd, met condemnatie in de kosten."

Hierop repliceert Mr. de Meij o. m. :

Aangezien gedaagde in 1825 den molen heeft gekocht en zich verbond de hypothecatie van f150.— te gedoogen, en het naar rechten zeker is dat hij den eischer deze som jaarlijks moet voldoen,

en dat het niet minder zeker is dat zijn bewering, als zou deze bedongen heffing recht van dwang en banmalerij in zich sluiten, van allen grond ontbloot is,

zoo persisteert eischer bij zijn bereids gedanen eisch en genomen conclutie.

De Rechtbank van eersten aanleg, den 12den Juni 1827 zitting houdende binnen Leiden, gehoord de conclusiën van partijen en die van den heer officier,

„overwegende dat, ofschoon het zogenaamde Windgeld of regt van de Wind moge behooren tot de Heerlijke regten, herkomstig uit het oude Leenstelsel of Leenregt, en welke bij Art. 25 der staatsregeling van dato 1 Mey 1798 voor altijd zijn vervallen verklaard, zulks echter tegen de vordering van den Eischer in dezen niet kan strijdig geacht worden, daar het regt van den Eischer en de verpligting van den Gedaagde hunnen oorsprong hebben uit een wederzijdsch vrijwillig en wettig verdrag, welke niet alleen volgens alle gronden van het regt maar ook volgens den uitdrukkelijken inhoud van meergemeld Artikel der Staatsregeling niet als afgeschaft behoren gehouden te worden,"

„recht doende, Condemneerd den Gedaagde, om aan den Eisscher als Heer van Noordwijk tegen

behoorlijke quitantie te betalen eene Somme van 150 Guldens, op en sedert den 1sten January 1826, onder de benaming van Windgeld of regt van den wind, aan denzelven schuldig gebleven, met de Intressen volgens de wet, en condemneert eindelijk den Gedaagde in de kosten van den Processe."

„Trekt Leyden mij niet uit het leenmoeras,
Dan zal 't den Haag wel doen," — zegt Cleophas.

Hij appelleert tegen het Leidsche vonnis bij het hoog-gerechtshof te 's Gravenhage aan de hand van zijn nieuwen procureur m^r. D. François, terwijl de ambachtsheer zich laat vertegenwoordigen door m^r. Jacob George Alexander Clant, procureur bij genoemd gerechtshof. Het Hof stelde dan ook den molenaar in het gelijk, blijkens de minuten ter griffie aldaar :

„Teregtzitting van den 23den April 1828.

„Het Hof, partijen gehoord,

„Gehoord den eersten advocaat-Generaal de Bordes namens den Procureur-Generaal in zijne Conclusiën daartoe tenderende, dat het Appel mitsgaders het vonnis der Regtbank van eersten aanleg te Leyden, in dato 12 Juny 1827, waarvan is geappelleerd, zullen worden te niet gedaan, en dat het Hof op nieuw regt doende? aan den Geïntimeerden zijnen eisch en Conclusie ter eerster instantie gedaan en genomen, alsnog zal ontzeggen;

„Overwegende, dat in het thans voorhanden geschil, questie is over eene jaarlijksche uitkeering, recognitie of belasting, tot erkenning van het Heerlijk regt van de Wind of malerij of Dwangmalerij, de Heeren en Vrouwen der Ambachts-Heerlijkheid der beide Noordwijken voormaals competerende;

„Overwegende dat bij de verkoop der Koornmolen aldaar in 1748, door de toenmalige Vrouwe van Noordwijk geschied, en bij alle verdere en nadere verkopen en overgangen de betaling van dat regt is bedongen onder dezelve benaming van het regt van de Wind of Malerij, aan den Heere van Noordwijk competerende, gelijk dezelve betaling ook tot primo January 1825 door den eigenaar der molen is geschied en door den Ambacht+Heer ontvangen;

„Overwegende dat het zoogenaamd Windgeld of regt van den wind, voormalig behorende tot de Regten van een Ambachtsheerlijkheid, afkomstig was uit het Leenstelsel, 't welk met alle de gevolgen van dien, bij de Staatsregeling van den jare 1798 en nog meerder algemeener zonder eenige restrictie bij de opgevolgde staatsregelingen is afgeschaft geworden en voor altoos vervallen verklaard;

„Overwegende, dat het in het voorhanden zijnde geval, den Geïntimeerden in zijn gesusteneerd regt niet bevorderlijk kan zijn, dat de Appellant zich aan de voldoening der questieuse belasting of recognitie en de hypothecatie der gekochte molen tot zekerheid dier betaling, bij eene behoorlijk geregistreerde acte van koop en verkoop van den vorigen Eigenaar, heeft onderworpen, daar deze acte is eene daad inter alios acto, en het oogmerk der Contractanten ter eenre in deze niet kan geweest zijn te stipuleeren ten voordeele van een derden: noch de Geïntimeerde in het onderhavig geval daaruit voor zich kan ageren;

„Overwegende dat de plaats gehad hebbende doorlopende jaarlijksche betaling dier recognitie van geene kracht of waarde kan zijn, om daaruit

een grond tot eene voortdurende verpligting dier betaling afteleiden, wanneer het consteert, zoo als het consteert in deze, dat die betaling i n d e - bité in e'rrore j u r i s heeft plaats gehad,

„Doet het Appel en het Vonnis van de Regtbank van eersten Aanleg, zitting houdende te Leyden in dato 12 Juni 1827, waarvan is geappelleerd, te niet,

„En op nieuw regt doende. ontzegt den Geintimeerde zijne ter eerster Instantie gedanen Eisch en genomene Conclusie,

„Condemneert den Geintimeerden in de kosten der beide instantien, en eindelijk ordonneert aan den Appéllant de restitutie der geconsigneerde boete van Appel.

„Dat 's werk — roept muller Doris blij —
De molen maalt nu frank en vrij ! "

En Cleophas heeft „vrij en blij" ruim 38 jaren zijn wieken naar den wind mogen zetten, tot hij bij acte van 27 April 1863 zijn onroerend goed overdeed aan zijn zoon Johannes Petrus Cleophas. Doch deze heer, in plaats van vrij te malen, bracht zich door willekeurige omstandigheden reeds spoedig in de knel, waardoor zijn m olen bij publieke veiling van 8/15 Dec. 1868 werd toegewezen aan de heeren Gerardus van Eeden en Gerardus van Konijnenburg voor de som van f 4810.—

Deze vingen aan, met het oog op hun compagnieschap, den molen „De Eendragt" te noemen en hebben ruim 21 jaren lang ook eendrachtig samengewerkt om, onder leiding van hun zetmolenaar Smit en later Zwarts, Noordwijk, Noordwijkerhout en Voorhout van meel te voorzien. De vennooten vormden trouwens een merkwaardig tweetal. Ieder had zijn eigen

bakkersaffaire te Noordwijk binnen, was daarbij veehouder en teelboer. Beiden waren kerkmeester, van Eeden van de R. Kath. parochie en Konijnenburg van de Hervormde gemeente. Tevens waren beiden lid van den gemeenteraad en kort daarop wethouder, alsmede commissaris der Spaarbank voor Noordwijk en omstreken tot aan hun overlijden.

3 Aug. 1891 kocht mej. Elisabeth Verhoeven te Sloten den molen van genoemde compagnie ten behoeve van den heer Gerardus Arie van Rijn, die 21 Juli 1892 eigenaar werd, doch na drie jaren, bij openbare verkooping den 26 Sept. 1895, wederom zijn molen met pakhuis, paardenstal en zijn te voren aangebrachte locomobiel, zag toegewezen aan den heer Pieter de Groot te Lopik, voor diens zoon, de heer Roelof Jan de Groot, die op zijn beurt als erfgenaam eerst bij acte van boedelverdeeling van 20 Nov. 1906 „De Eendragt" in eigendom verkreeg en nu den molen reeds 26 jaren heeft geëxploiteerd, waaronder ook de abnormale mobilisatietijd.

Wegens duurte van onderhoud en den lastigen eisch der arbeidswet heeft hij zijn zaak verplaatst naar de Westeindervoorstraat, waar nu een zuiggasmotor van 45 paardekracht, fabrikaat Hornsby Stockport, de kracht van den wind vervangt, de capaciteit der maalderij minstens viermaal doet verhoogen en den molenaar niet meer afhankelijk stelt van den wind.

Zoo heeft de Noordmolen uitgediend. Eenigeheeren hebben zich zijn lot aangetrokken door de gemeente Noordwijk en de vereeniging „Hendrick de Keyser" te Amsterdam in den arm te nemen, doch tevergeefs. Versterkt door particuliere bijdragen kon molen en

terrein wel gekocht worden doch niet productief gemaakt: een nieuwe molenaar mag en kan ook, door hooge exploitatiekosten, den molen niet meer aanvaarden.

Gedaan is 't: de wiektooi van Ceres' product;
Vergaan is het schoon, door zijn stempel gedrukt ;
Heeft Noordwijk zich steeds in zijn teek'nen verheugd,
Gedaanis't: de molen in rouw en in vreugd!

Noordwijk binnen,
20 Januari 1922.

J. KLOOS.

De Nederlandsche Pilgrim Fathers Herdenking in 1920.

In het Leidsche Jaarboekje mocht, meende de Redactie, een overzicht van de Nederlandsche Pilgrim Fathers Herdenking niet ontbreken. En terecht: geen plaats in ons vaderland, wij mogen wel zeggen geen plaats in Europa bekleedde bij deze Herdenking een zoo belangrijke plaats als Leiden. En gaarne geef ik aan de uitnoodiging der Redactie gevolg om een en ander omtrent die Herdenking te dezer plaatse te herinneren.

Van eenig volledig verslag zal geen sprake kunnen zijn. Niet slechts dat daarvoor de gebeurtenis reeds te ver achter ons ligt, doch de dagbladen hebben te zijner tijd van de samenkomsten en plechtigheden een zóó uitgebreid verslag gegeven, dat een herhaling daarvan wel overbodig geacht kan worden. Al zal het voornaamste daarvan wel moeten worden aangestipt, hier ter plaatse zal het meer aangewezen zijn een karakteristiek te geven en de beteekenis te schetsen. Eenige min bekende bijzonderheden kunnen dan daarbij meteen worden vermeld.

In den zomer van 1918 ontving de ondergeteekende van Dr. J. Rendel Harris te Manchester

een schrijven, dat onder meer de mededeeling behelsde, dat er in Engeland groote plannen in voorbereiding waren tot de herdenking van het feit, dat het in 1920 driehonderd jaren geleden zou zijn, dat de Pilgrim Fathers uit Leiden vertrokken en via Southampton-Plymouth de historische overtocht maakten naar Noord-Amerika welke leidde tot de vestiging der Pilgrim Colony in New England, waar de grondslag werd gelegd voor wat later zou uitgebouwd worden tot de groote Republiek der Vereenigde Staten. Ik antwoordde op dat schrijven, dat ik mij ten zeerste verblijdde over het feit dat de Free Churches in Engeland zich nu begonnen te herinneren hoe groote verplichting ook zij hadden aan de historische „Adventure" der Pilgrims; doch dat wanneer dan in Engelsche plaatsen als Scrooby en Plymouth deze gebeurtenis herdacht werd, zeker Leiden toch niet behoorde vergeten te worden, omdat aan hun verblijf te Leiden en aan de indrukken en ervaringen dáár opgedaan de Pilgrims voor de fundeering en vorming hunner beginselen en overtuigingen wel zooveel te danken hadden als aan hun toevallig en onvrijwillig oponthoud te Plymouth.

Deze opmerking was de aanleiding tot de oprichting van een voorloopig Comité, spoedig bevestigd in een definitief Uitvoerend Comité van een „Nederlandsche Pilgrim Fathers Commissie 1620— 1920", dat in nauwe samenwerking met de Comité's in Engeland en Amerika de Herdenking hier te lande en de deelneming van Nederlandsche afgevaardigden aan de Herdenking in Engeland en Amerika voorbereidde. Het dagelijksch bestuur van het Uitvoerende Comité werd gevormd

door de H. H. Prof. Dr. F. Pijper, Voorz., Prof. Dr. H. M. van Nes, Vicevoorz., Mr. Æ. Baron Mackay, Thesaurier, en Dr. D. Plooij, Secretaris. In een brochure de „Pilgrim Fathers" gaf Dr. Plooij een schets van de geschiedenis en beginselen der Pilgrim Fathers en in een inleiding op het Herdenkingsprogramma gaf het Uitvoerend Comité de volgende uiteenzetting van de redenen waarom niet alleen Engeland en Amerika, maar ook Nederland het feit van den overtocht zou herdenken.

„Vooreerst, omdat de Pilgrim Fathers, meerendeels eenvoudige menschen, met de onbuigzame kracht des geloofs en der gehoorzaamheid aan God en hun geweten, voor dezelfde godsdienstige vrijheid gestreden hebben als onze eigen vaderen. Zij wenschten slechts één ding: God te dienen naar den eisch van Zijn woord, zij kozen vrijwillige ballingschap en harden arbeid boven ongehoorzaamheid aan God en hun geweten.

Ten tweede, omdat zij de vrijheid, die hun in hun eigen vaderland werd onthouden, gevonden hebben in het gastvrije Holland, waar godsdienstvrijheid en verdraagzaamheid in zwaren strijd verworven waren en aan alle eerzame burgers vergund werden. Eerst hebben zij gedurende korten tijd in Amsterdam en daarna elf jaren in Leiden een vriendelijke ontvangst gevonden en werden door de grondwettelijke rechten en door de trouw der Overheid beschermd tegen onderdrukking en vervolging, die hen ook hier trachtte te achterhalen. Het is een treffende bladzijde van zijn eigen geschiedenis die Nederland opslaat, wanneer het de historie der Pilgrim Fathers herdenkt.

Ten derde, omdat de beginselen der Pilgrim Fathers, die ten slotte niets anders zijn, dan de beginselen der Reformatie zelve, niet slechts een enkele natie aangaan, maar een internationaal karakter dragen.

Ten vierde, omdat aldus Nederland zal kunnen medewerken aan de toenadering tusschen de thans meer dan ooit verdeelde Protestantsche Christenheid. Deze taak vloeit vanzelf voort uit het internationaal karakter van de beginselen der Pilgrim Fathers. Al zijn derhalve in eersten aanleg Amerika en Engeland, en daarnaast Nederland bij de Pilgrim Herdenking geinteresseerd, toch wenschen wij op de Nederlandsche Pilgrim Fathers Herdenking hartelijk welkom te heeten allen, van welken landaard ook, die met de beginselen der Pilgrim Fathers van harte instemmen".

Aan dit programma is de Nederlandsche Pilgrim Herdenking getrouw gebleven, en het uit deze beweging geboren „Pilgrim Fathers Genootschap te Leiden" bouwt op de hier aangegeven grondslagen voort. De Commissie vond aanstonds krachtige sympathie en steun. In breeden kring werden de uitnoodigingen om als lid der Commissie zich aan tesluiten met groote bereidwilligheid aangenomen. Vooraan stonden Z. Exc. Jhr. Mr. Dr. H. A. van Karnebeek, minister van buitenlandsche zaken, Z. Exc. Dr. J. Th. de Visser, minister van onderwijs, en na zijn komst Z. Exc. William Phillips, gezant der Vereenigde Staten in den Haag. Toen de plannen voldoende waren gerijpt en zekerheid van slagen hadden, werd aan Hare Majesteit de Koningin het Beschermvrouwschap aangeboden, hetwelk door Hare Majesteit met de grootste bereidwilligheid

werd aanvaard; en toen de dag naderde, dat de Herdenking geopend zou worden in het statige historische Academiegebouw te Leiden, kwam vanwege Hare Majesteit de mededeeling, dat het Hare Majesteit aangenaam zou zijn de buitenlandsche afgevaardigden en gasten op het Loo te ontvangen. Aan deze uitnoodiging kon door ongeveer honderd afgevaardigden worden gevolg gegeven; een aantal hunner (inzonderheid Amerikaansche afgevaardigden) die nog door internationale Conferenties in Zwitserland waren gebonden, kon aan deze receptie, welke op Zaterdag 28 Augustus ten Paleize „Het Loo" gehouden werd niet deelnemen. Bij deze gelijk bij andere gelegenheden sprak Hare Majesteit hare hartelijke sympathie uit met de Herdenking.

Op den Zondag voorafgaande aan den eigenlijken openingsdag der Herdenking werden in de Engelsche Kerk op het Bagijnhof te Amsterdam en de Scots Church te Rotterdam bijzondere gedachtenisdiensten gehouden. Te Amsterdam werd gesproken door Rev. Nightingale, den secretaris van the National Free Church Council in Engeland, en na afloop van den dienst had de onthulling plaats van een gedenkraam voorstellende het vertrek der Pilgrim Fathers uit Holland. Te Rotterdam sprak Bishop Darlington van Harrisburg (Pennsylvania).

Een buitengewoon intiem en daardoor zeldzaam ontroerend oogenblik was het toen in het Jan Pesijnshof alhier in den namiddag van dien Zondag tal van buitenlandsche afgevaardigden zich vereenigden tot een treffenden gedachtenisdienst aan den man, die op die plek zijn kleine kudde als herder en leeraar verzamelde en leidde en hen tot trouw en eensgezindheid, tot gehoorzaamheid

aan God en Zijne geboden vermaande en wiens geest de stuwende kracht is geweest voor de geheele beweging. Rev. D. Macfadyen uit London sprak daar het woord van het oogenblik.

Leiden zelf was inmiddels voorbereid om zijn gasten te ontvangen. De vlaggen van Nederland wapperden in de straten naast die van vreemde natien en zelden zal in Leiden zooveel Engelsch gesproken zijn als gedurende de dagen dat daar het centrum was van de Nederlandsche Pilgrim Fathers Herdenking. De burgers van Leiden toonden hunne belangstelling óók daardoor dat zij de buitenlandsche leden in hun huis als gasten opnamen: een des te meer te waardeeren gastvrijheid omdat op die wijze de oude deugd van Holland nogmaals aan den bijwoner en vreemdeling werd getoond en omdat er geen beter middel is om banden van blijvende beteekenis te leggen, dan deze gastvrijheid.

De gedachtenissamenkomsten concentreerden zich — ook in dat opzicht nauw aansluitend aan de historie — in korten omtrek rond de aloude Pieterskerk, waar het stoffelijk overschot van John Robinson (op overigens niet nauwkeurig aan te wijzen plek) begraven ligt. De opening had plaats Maandagmorgen 11 uur in het eerwaardig Groot Auditorium der Akademie. In plechtigen stoet kwamen binnen de eeregasten, de hoogleeraren, de Curatoren. De Rector Magnificus heette in het Latijn de gasten welkom, Z. Exc. de Minister van Buitenlandsche zaken sprak een welkomswoord namens de Regeering, en Z. **Exc.** de Minister van Onderwijs hield de groote herdenkingsrede. Prof. van Nes begroette namens het Comité alle aanwezigen en deelde

mede dat de Senaat der Universiteit zijn belangstelling had willen toonen in de Herdenking door aan Prof. Lawrence A. Lowell, president of Harvard University, en aan Viscount Bryce het eeredoctoraat in de Staatswetenschappen aan te bieden.

Het is onmogelijk hier van alle samenkomsten en toespraken een kort verslag te geven. Vermeld worde dat in den namiddag van dien dag de eerste zitting van het Congres gehouden werd onder voorzitting van Z. **Exc.** William Phillips, en dat daar de Engelschman Mr. Wood, van Woodbrooke Settlement, sprak over: England and the Pilgrims, de Hollander Prof. A. Eekhof van Leiden over: Holland and the Pilgrims, de Amerikaan Dr. Wm. Elliot Griffis over: America and the Pilgrims.

Des avonds werden de vele gasten en deelnemers namens de stad Leiden ontvangen op een receptie ten Stadhuize, voor deze gelegenheid prijkend met de feestverlichting, en het verdient afzonderlijke vermelding hoe reeds hier, gelijk later in Engeland, de burgemeester van Leiden, Jhr. Mr. N. C. de Gijselaar, de onmiskenbare blijken ontving van de groote sympathie, die hij mag genieten bij vaderlander en vreemdeling.

Den volgenden dag was de tweede zitting inzonderheid bestemd als een gelegenheid waarbij de gasten de gevoelens konden uitspreken van de corporaties en landen waardoor zij waren afgevaardigd.

Stellig het hoogtepunt in de Herdenking was de historische dienst in de Pieterskerk, den avond van den 31sten Augustus Sprekers waren hier Dr. Plooij van Leiden, Rev. Charles S. Macfarland, Secretary of the Federal Council of Churches of Christ in

America, en Rev. Horton van London. Het was ongetwijfeld zeer te bejammeren, dat de tweede spreker den hem toegemeten tijd verre overschreed, zoodat verscheidene aanwezigen vóór het einde van dezen dienst de kerk moesten verlaten. Een koor onder leiding van Dr. Riemens van Leiden zong eenige Pilgrim Songs.

Zoo had Leiden ruimschoots zijn deel gehad van deze historische Herdenking. Amsterdam en Rotterdam, de beide plaatsen die mede historische rechten hadden volgden nog. Buitengewonen indruk heeft gemaakt de groote samenkomst in de Nieuwe Kerk te Amsterdam op 1 September des avonds te 8 uur waar de sprekers optraden : Prof. van Nes, openingsrede; Ds. J. J. van Noort, met het onderwerp „gasten en vreemdelingen", Rev. M. E. Aubrey, (Cambridge, Engl.) met het onderwerp : „A Pilgrims view of the inexhaustibleness of Divine Revelation": Rev. Darlington over den geestelijken band, die ons aan de Pilgrims bindt; terwijl het koor van de Christelijke Oratorium-Vereeniging toepasselijke koorliederen zong.

Den 2en September namen vele Congressisten deel aan den boottocht, die van uit Leiden den weg volgde waarlangs de Pilgrims indertijd naar Delfshaven gingen: en menigeen onzer gasten genoot van het typisch-hollandsch landschap, dat zich langs den Vliet uitstrekt.

In Rotterdam was het een van de treffendste oogenblikken toen een gezelschap der Congressisten zich vóór den officieelen gedenkdienst in Delfshaven even naar de plek begaf waar de Pilgrims indertijd afvoeren en de grijze Londensche predikant F. B. Meyér daar neerknielde en een gebed opzond

en de even eerwaardige Rev. Horton, eveneens uit Londen, daar ter plaatse een korte toespraak hield om de beteekenis van deze plaats toe te lichten.

De Holland-Amerika-lijn zorgde dat de Congressisten op een boot harer Directie de havens konden bezichtigen en daarna had de groote afscheidsdienst plaats in de Rotterdamsche St. Laurenskerk.

De meeste onzer buitenlandsche gasten gingen dien zelfden avond nog scheep om den volgenden avond de receptie van den Mayor van Plymouth (Engl.) bij te wonen en dan verder aan de Engelsche Herdenkingsfeesten deel te nemen. Onzerzijds waren daarheen afgevaardigd Prof. van Nes, Dr. Plooij en Dr. Schokking; terwijl de stad Leiden haren burgemeester Jhr. Mr. de Gijselaar daarheen afvaardigde.

Behalve door de samenkomsten eerde Leiden de gedachtenis der Pilgrims door het organiseeren van een speciale Pilgrims Fathers Tentoonstelling in de Lakenhal, waar door de goede zorgen van Mr. Overvoorde, den archivaris van Leiden, Prof. Eekhof en den Secretaris van het Comité talrijke oude documenten betrekking hebbende op de Pilgrims waren geëxposeerd. Deze documenten hebben te meer historische waarde omdat uit den oudsten tijd der Pilgrim Colony in New England zoo buitengewoon weinig is bewaard gebleven.

Onder de auspiciën van het Netherlands-America Institute werd als „Memorial Volume" door de Firma E. J. Bril1 uitgegeven het folio prachtwerk: „Leyden Documents relating to the Pilgrim Fathers" by Dr. J. Rende1 Harris (Manchester) and Dr. D. Plooij (Leiden). In deze uitgave werden in facsimile opgenomen de bladzijden

uit het Raethuys-Echtboek van Leiden, waarin de huwelijken der Pilgrims werden aangeteekend, met enkele parallele bladzijden uit de Amsterdamsche Trouwboeken, en voorts twee zeer belangrijke documenten: het een houdende het verzoekschrift der Pilgrims om zich hier te mogen vestigen met de daarbijgevoegde apostille van „die van den Gerechte" waarbij de aangevraagde vergunning tot vestiging werd verleend ; en een missive van de Leidsche overheid aan Jan Jansz Baersdorp, Raet int Collegie van Gecommitteerde Raden van de Staten van Holland, over een bezwaar dat door Sir Winwood, den Britschen gezant in den Haag, was ingebracht tegen de toelating der Pilgrims in Leiden. Beide stukken zijn van groot belang en behooren tot de schoonste bladzijden van de historie van onze stad en van ons land, omdat tegen alle bezwaren der Britsche mogendheid in werd verklaard dat wij „geen eerlicke persoonen weygerden vrye ende lybre incompst, mits hen eerlyck gedragende, ende sich onderwerpende allen keuren ende ordonnantien alhier, ende dat oversulcx der thoonder bycompst ons lieff ende aengenaem soude zyn". Deze volle vrijheid van conscientie en deze bescherming van om der conscientie wil vervolgden zelfs tegen de inmenging van het machtige Brittannië is de adelbrief van onze nationale vrijheden.

De Pilgrim Fathers Herdenking heeft zich van den aanvang af gesteld op het standpunt, dat trouwens volkomen in overeenstemming is met de historie, dat in de godsdienstige beginselen der Pilgrims gelijk der Nederlanden de grondslag ligt van hun vrijheidsidealen. Daarom is dat godsdienstig element in de Herdenking telkens naar voren gekomen en

met nadruk in het middelpunt geplaatst. Maar dientengevolge werd dan ook op breede schaal medewerking verzocht en verkregen van allerlei groepen in ons Protestantsche Nederland en daarbuiten, en werd tegelijkertijd bij de erkenning dat Amerika en Engeland allereerst geinteresseerden waren, uitdrukkelijk de internationale beteekenis der Pilgrim beginselen uitgesproken. In overeenstemming daarmede waren dan ook niet slechts vertegenwoordigers uit „Entente"-landen, maar ook b.v. Zwitsersche en Hongaarsche afgevaardigden aanwezig en welkom. De arbeid der Nederlandsche Pilgrim Fathers Commissie werd op initiatief van het uitvoerend Comité blijvend voortgezet in de door de Herdenking gewezen richting door de oprichting van het Pilgrim Fathers Genootschap te Leiden, waarvan Prof. H. M. van Nes de voorzitter en ondergeteekende de secretaris is.

D. PLOOIJ.

Leiden, 15 Februari 1922.

Petrus Plemper,

de historieschijver van Alphen aan den Rijn

Naast de deftige folianten en fraaie kwartijnen, waarin de geschiedenis van zoo menige stad in den bloeitijd der republiek is te boek gesteld, bekleedt de „Beschrijving van Alphen", zoowel wat het uitwendige als het innerlijke aangaat, een zeer bescheiden plaats. Nochtans wordt zij in menige boekverzameling aangetroffen; de prijs, waarop het werkje bij auctie aan den gelukkigen kooper wordt toegewezen, gaat de oorspronkelijke verre te boven en zij, die het voorrecht hebben een exemplaar te bezitten, bewaren het -- vooral in Alphen zelf — als een onwaardeerbare schat.

De historicus, die het boekje toevallig in handen krijgt, doorbladert het met een medelijdenden glimlach; de topografist, die er wonderwat in denkt te vinden, legt het teleurgesteld ter zijde; voor den dorpeling, die het in stille avonduren ter hand neemt is het echter vol waardevolie mededeelingen, aan welker echtheid géén twijfel bestaat.

Toch heeft het boekje — zij het dan zijdelings — eenige verdienste gehad.

Van 1832 tot 1840 was Ds. Willem Frederik Christiaan van Laak predikant bij de N. H. gemeente van Oudshoorn en Gnephoek. Door zijn huwelijk met Mej, van Ga 1 en was hij verwant

aan den heer A. M. Gewin, die aan de Postbrug te Alphen een wijnhandel dreef. Naar dezen kwamen meermalen uit Leiden de studenten B. Gewin en zijn vrienden, meestal te voet : de schoone oevers van den Ouden Rijn lokten toen nog tot wandelen uit.

Natuurlijk kwamen zij dan ook op „Herdershaven", de Oudshoornsche pastorie, waar Ds. van Laak resideerde. Deze nu, groot liefhebber van de dichtkunst en voorzitter van „het Nut" te Alphen, wist de jonge studenten te bewegen hun dichtproeven op het Nutsdepartement te komen voordragen en menige eerzame Alphensche landbouwer genoot zoodoende de primeur van later zóózeer geroemde gedichten. Op weg van Leiden naar Oudshoorn moeten de ruines van oude kasteelen de aandacht der jongelui getrokken hebben en om er wat meer van te weten te komen, zal men, naast andere boeken ook wel gebruik hebben gemaakt van Plemper's boekje. Aan een nergens elders voorkomende bijzonderheid nu, is het gedicht „Guy de Vlaming" zijn oorsprong verschuldigd. [1])

* *

Van Plemper's boekje bestaan twee drukken. De eerste uitgave draagt den volgenden titel.

„Beschrijving van de Heerlijkheid en „het Dorp Alphen aan den Rijn. D'Aloude „Herkomst, Bevolking, Naamreeden, Ro- „meinze Gedenkteekens, Uitheemze en „Inlandze Geschiedeniszen ten luister der „Historie dienende, en zijne huidendaag-

1) Zie hiervoor mijn bijdrage in Leidsch Jaarboekje, 1907 blz. 121, 122

„ze geleegenheid. Doorwrogt met een „voegzaame Schets van het Heemraad-„schap van Rijnland. Door P. Plemper. „Met Konst-printen geciert.

„Te Leyden, by Hendrik van Damme, „Boekverkooper in de Pieters Choor-„steeg, 17 14."

De beschrijving werd „aan den Weledelen „Gestrengen Heere, Wilhem Aszuerus „van der Meer, Heer van Alphen, Riet-„veld, in Grijsoord, enz. met schuldigen „eerbied opgedragen."

Zij bevat verzen van Joh. Jac. Mauricius en van Adrianus Pars, waarin zoowel aan den schrijver als aan zijn pennevrucht den **grootsten** lof wordt toegebracht en is geïllustreerd met zeven kopergravures van F. Bleyswijk, die onder de besten van dien aard kunnen gerangschikt worden, maar waarvan er een — die van de oude kerk te Alphen — op louter fictie berust.

Buiten het voorwerk (24 blz.) bevat dit klein 8° boekje 26 1 bladzijden en een zoogenaamden „bladwijser".

De tweede druk van het werkje werd in 1728 te Leiden bij Hendrik en Daniël van Damme uitgegeven. 't Schijnt een onveranderde en niet vermeerderde uitgave te zijn; alléén de titel luidt nu: „Oudheeden van de Heerlijkheid en het Dorp . . . (enz.)" Volgens een aanteekening in inkt op het schutblad van mijn exemplaar kostte het f 2 : 2 : 0. —

* * *

Meermalen is in tijdschriften navraag omtrent des schrijvers levensbijzonderheden gedaan, doch ant-

woord werd nimmer gegeven. Toen de oude archieven van de voormalige gemeenten Alphen, Aarlanderveen en Oudshoorn tot mijn beschikking werden gesteld, heb ik daarin maar zéér weinig omtrent Plemper aangetroffen, Een speciaal onderzoek omtrent hem door mij in 1920 ingesteld, leverde nog al wat bruikbaars op. Wat ik vond, deel ik hier mede

Op bladz. 258 deelt de schrijver van zijn „vader, zaliger gedachtenis" mede, dat hij — Jan Gijsbertsz Plemper — onder de vier kapiteins uit Nieuwkoop behoorde, die met den Baljuw[1]) in 1672 de Franschen terugsloegen.

Het Ned. Herv. doopboek van Nieuwkoop nu gaf geen licht. In het Remonstr. en in het R. Cath. doopboek werd vergeefs gezocht. Maar mij tenslotte herinnerende dat Noorden toch óók tot de burgerl. gemeente Nieuwkoop behoort, zocht ik dáár en vond tot mijn genoegen o. a. de volgende acte in het Ned. Herv. doopboek:

„Een kint gedoop, den 28 Februarij 1655, genaemt Pieter, — de vader Jan Gijsbertsz Plemper, de moeder Aegtje Pieters. Getuijgen Cornelis Gijsbertsz Plemper en Grietje Pieters."

De vader, Jan Gijsbertsz. Plemper, is later naar Leiden verhuisd en komt aldaar in het poorterboek voor als winkelier en poorter. De moeder, Aegje Pieters Paviljoen, is te Leiden overleden tusschen 18 Maart en 29 April 1693 [2]).

---

1) Hendrik van Sevenhoven. Zie over hem mijn bijdrage in Leidsch Jaarboekje 1916. bladz. 132-138.

2) Deze gegevens dank ik aan de goede hulp van den Heer W. J. J. C. Bijleveld.

Een oudere broeder van Petrus, met name Gijsbert Plemper, die te Noorden 7 Juli 1657 was gedoopt, koos zich tot gade: Anna van Bree, bij wie hij te Leiden vijf kinderen won. Uit één dezer kinderen zal de familie Plemper van Bree, zijn voortgekomen.

Pieter, of Petrus Plemper, zelf, was koopman te Leiden en huwde als j. m. van Leiden, wonende op de Hoogewoerd. in Juni 1680 (aangeteekend te L. 23 Mei 1680) met Paschasia Wallaeus of Waleus, j. d. van Middelburg wonende op de Hoogewoerd en bij de inschrijving vergezeld van haar moeder Rebecca Emerij (Aimerij), die mede op de Hoogewoerd woonde.

Uit dit huwelijk werden te Leiden geboren:

1. Antonius, ged. Hoogl. kerk 30 Maart 1683. Get. Pieter du Jardin, Gijsbert Plemper en Rebecca Aimerij.
2. Maria, ged. a. v. 7 Dec. 1684. Get. Pieter du Gardijn, Catharina Bosman en Cornelis Arondeaux.
2. Jan, ged. a. v. 30 April 1686. Get. Gijsbert Plemper, Jan Bosman en Aagje Paviljoen.
4. Maria, ged.a. v. 11 Nov. 1687. Get. Aagje Paviljoen en Gijsbert Plemper.
5. Agatha, ged. Pieterskerk 12 Aug. 1689. Get. Hendrik Bosman, Rebecca Aimerij en Geertruijd Plemper.

Van al deze kinderen schijnt er in 1707 géén meer in het leven te zijn geweest. Blijkens het vers

van Adrianus Pars schreef P. Plemper in 1707 de „Lijksang van sijn enig Kind als niemand oit schreev met onstervelijker (sic !) int."

In dat jaar 1707 of 1708 is Plemper van Leiden uit naar Alphen verhuisd. Zie het dichtstuk van Mauricius vóórin het boekje. Het moet 1707 of 1708 zijn geweest, want toen was Mauricius J. Utr. Cand. In 1708 promoveerde Mauricius, wiens levensbericht bij van der A a voorkomt. Waar Plemper ging wonen kan uit het lidmatenboek der N. H. Gem. te Alphen worden opgemaakt. Zonder datum werden ingeschreven: PieterPlemper en vïouw Pascasia Waleus. De inschrijving geschiedde volgens de huizen. Vroeger woonden daar „De Heer Jan Gerritz Doude" en ook de weduwe, van Ds. Aalstius: Maria Nieuwenhuizen. Later woonden er: Doctor Dominicus Post en vrouw Reinsje Pieters. Dit huis nu heeft gestaan, waar Burgemeester Visser jarenlang heeft gewoond, naast het oude raadhuis van Alphen (thans eigendom van en bewoond door den heer Jetse Sprey).

Zes jaar lang woonde Plemper aldaar en schreef er zijn boekje. In 1714 is hij te Alphen overleden; zijn lijk werd 25 Mei 1714 aangegeven (f 6.—) door N. Plemper, wiens verwantschap niet blijkt, maar die bizonder fraai schreef. Het zal Nicolaas Plemper zijn, de zoon van Piet er s broeder : Gijsbert.

De schrijver kan zich dus over de verschijning van zijn papieren kind slechts zéér kort verheugd hebben! Ja de mogelijkheid is niet uitgesloten, dat hij zijn pennevrucht in het geheel niet gedrukt heeft mogen aanschouwen !

* *
*

Van den dichter, die zooals boven werd vermeld, met onsterfelijker inkt schreef, vermeldt v a n der Aa nog een geschrift „Muijlband voor de bloedhonden. 4°." Of hij dezelfde is als de mede aldaar vermelde Jonker van Plemper, die „Gulde spreuken" in 12° uitgaf, kunnen wij niet beslissen. Maar uit het vóórin het boekje geplaatste gedicht van Adriaan Pars schijnt nog te blijken dat P l e m p e r in 17 10 een gedicht heeft geschreven, getiteld „Berglaurier" en wel ter eere van Mr. Joan van den Berg, burgemeester van Leiden, buitengewoon gezant te Brussel, bij diens terugkeer in de stad Leiden.

Alphen aan den Rijn. W. M. C. REGT.

INHOUD.

	Blz.
Een woord vooraf	V
Vereeniging „Oud-Leiden". Verslag over de jaren 1920 en 1921	VII
Statuten, bestuur en ledenlijst	IX—XVI
Korte Kroniek van Leiden en Rijnland . . .	XIX—XXXVIII
Inlichtingen omtrent openbare personen en lichamen	XXXIX-XLIV

IN MEMORIAM :

Ds. W. Briët, door J. Schokking	XLVII-L
F. H. van Wichen, door J. F. de Ren . . .	LI-LIV
G. van Driel, door Fred. A. Wempe	LV—LVIII
L. Maas, door N. de Zwart	LIX
F. van Romburgh, door E. Th. Witte . . .	LX-LX111
W. C. Mulder, door Bern. Buurman	LXIV—LXV
Mr. P. M. von Baumhauer, door Th. W. van Lidth de Jeude	LXVI—LXXI
W. J. Suringar, door A. Beets	LXXII—LXXIV

Brieven betreffende den molen op den Vliet te Leiden (A°. 1398 en 1467), door J. Kleijntjens 1 - 3
Het dagboek van een Leidenaar uit den jare 1747, 11, slot, uitgeg. door S. J. Le Poole L.Gz. 4–34
Hermanus Rietbergen (met afb.) 35-38
Brandewijnsteeg en Clarasteeg, door J. W. Muller 39-43
De Brandspuit van het Weeshuis (24 Nov. 1769–1 Mei 1921), door A. Beets 44-54
Het Huis Dever en de Heerlijkheid Lisse, door J. Kleijntjens 55–60
De korenmolen en het windrecht te Noordwijk door J. Kloos (met afb.) 61-75
De Nederlandsche Pilgrim Fathers Herdenking in 1920, door D. Plooij 76–86
Petrus Plemper, de historieschrijver van Alphen aan den Rijn, door W. M. C. Regt . . , . 87-93
Inhoud. 96-97